

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Första kammaren.

Nr 63.

Lördagen den 8 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 3 i denna månad.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § 1, 3, 4, 5, 8 och 9 mom. samt 17 § 2 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin, dels ock en därmed sammanhängande motion;

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin, dels ock därmed sammanhängande motioner;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av bestämmelserna för brännvin och sprit m. m. i rubrikerna 183—185 i gällande tulltaxa; samt

nr 28, i anledning av väckta motioner angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående initiativ från svensk sida till internationell överenskommelse om åtgärder till förekommande av nattarbete för män inom industriella och angränsande arbetsområden m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden nr 75 och 76.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts i

Första kammarens protokoll 1915. Nr 63.

punkterna 27 och 43 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående höjning av anslaget till statsmedicinska anstalten samt anslag till skyddskoppymplingens anordnande.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden nr 33—35 ävensom jordbruksutskottets samma dag bordlagda utlåtanden nr 43—53.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 5 och 7 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 januari 1915 dagtecknad proposition, nr 18, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1) lag om äktenskaps ingående och upplösning;
- 2) lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om äktenskaps ingående och upplösning;
- 3) lag om ändrad lydelse av 8 kap. 1 § giftermålsbalken;
- 4) lag om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i ärvdabalken;
- 5) lag om ändrad lydelse av 10 kap. 8 och 29 §§ samt 13 kap. 1 § rättegångsbalken;
- 6) lag om ändrad lydelse av 31 § i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866;
- 7) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 21 § samt 22 kap. 8 och 21 §§ strafflagen;
- 8) lag om ansvar för vigselförrättare i vissa fall;
- 9) lag om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående;
- 10) lag om ändrad lydelse av 2 § 15:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;
- 11) lag om upphävande av § 29 i ridderskapets och adelns privilegier den 16 oktober 1723;
- 12) lag om ändring i vissa delar av lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap; och
- 13) lag om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet.

I samband med denna proposition, som hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehått följande med anledning av propositionen väckta motioner nämligen

inom första kammaren

nr 67 av herrar *O. Bergqvist, P. Valerius Olsson, Sam. Stadener, C. Meurling* och *Ernst Klefbeck*,

nr 68 av herr *Karl Johan Ekman*,
 nr 69 av herr *Sam. Clason* och
 nr 70 av herr *C. H. von Mentzer*; samt

inom andra kammaren

nr 187 av herrar *Ernst Hage*, *Oskar Kloo*, *C. Winberg*, *Z. Höglund*, *J. Henry Erikson*, *Christian Ericson*, *Axel Lindström*, *Ernst Lindley*, *J. Persson*, *K. A. Borg*, *Lars Borggren*, *G. W. Hansson*, *H. E. Nordström*, *W. K. Skareen*, *Axel Gylfe*, *Nils P. Sköld*, *Karl Magnusson*, *Rikard Eronn*, *O. W. Edbom*, *G. W. Källman*, *Josef N. Ericsson*, *Edv. Uddenberg*, *K. Lundberg*, *C. A. Svensson*, *Emil Molin*, *Ivar Vennerström*, *Verner Hedlund*, *J. R. Sundström*, *Helge Bäcklund*, *E. A. Leksell*, *Martin Holmström*, *O. V. Stenudd*, *Thure Widlund*, *Gust. Nilsson* och *Algot Törnkvist*,

nr 188 av herrar *Karl Magnusson* och *G. F. Lundgren*, med instämmande av herrar *S. Welin*, *David Norman* och *Harald Hallén*,

nr 189 av herr *Sv. Bengtsson*,

nr 190 av herrar *Wilh. Hellberg*, *Cornelius Olsson* och *Gust. Rydén*,

nr 191 av herrar *P. Rydholm*, *G. F. Lundgren* och *Harald Hallén*,

nr 192 av herr *P. Rydholm*,

nr 193 av herr *Wärner Rydén*,

nr 194 av herrar *Bernhard Nilsson* och *Per Gabrielsson*,

nr 195 av herr *J. Rehn*, och

nr 196 av herrar *G. F. Lundgren*, *Ernst Hage* och *Nils Olsson*.

Vidare hade utskottet till behandling i samband med propositionen förehått ett i anledning av densamma inom andra kammaren vid propositionens remitterande till utskottet av herr *Hellberg* i Ljungskile avgivet yttrande.

Vid föredragningen av utlåtandet begärdes ordet av

Herr af Ekenstam, som yttrade: I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa:

att lagförslagen föredragas vart för sig paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker, och utskottets hemställan sist;

att vid behandlingen av den först föredragna paragrafen i förslaget till lag om äktenskaps ingående och upplösning diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana

*Lagförslag om
 äktenskaps
 ingående och
 upplösning
 m. m.
 (Forts.)*

Lagförslag om äktenskaps ingående och upplösning m. m. jämkningsar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föränledas; samt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

(Forts.)

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Under denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lagar om äktenskaps ingående och upplösning m. m., så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Nu företogs till behandling

1:o) *Utskottets förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning.*

1 kap.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Trolovning är sluten, då man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra.

Vid förevarande paragraf hade reservationer avgivits dels av herr *Petersson* i Lidingö villastad, som med instämmande av herrar *af Ekenstam*, *Trana* och *Gustafsson* i Örebro ansett, att utskottet bort hemställa, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

»Trolovning är sluten, då man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra och gjort denna överenskommelse kunnig»;

dels ock av herr *Pettersson* i Bjälbo, med vilken herrar *Gezelius* och *Valerius Olsson* instämt och som hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta, att § 1 i förslaget till lag om äktenskaps ingående och upplösning skulle erhålla följande lydelse:

»Trolovning är sluten, då man och kvinna med vittnen, ringväxling eller eljest bevisligen överenskommit att ingå äktenskap med varandra.»

Herr statsrådet *Hasselrot*: Herr talman, mina herrar! Med anledning av de anmärkningar, som redan offentligen framställt och väl här i dag komma att upprepas angående det sätt, varpå ifrågavarande lagförslag förberetts i justitiedepartementet, vilka anmärkningar gå ut på, att i betraktande av förslagets förhållande till kyrkolagen Kungl. Maj:t tagit för ringa hän-

syn till de prästerliga myndigheterna, vill jag tillåta mig att lämna följande utredning av frågan i förhoppning att därigenom kunna visa, att anmärkningarna hava berott på missuppfattning.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.*

(Forts.)

Ursprungligen var naturligtvis lagstiftningen om äktenskap uteslutande borgerlig. Men kristna kyrkan började emellertid redan tidigt intressera sig för regleringen av detta ämne. Det blev sed, att nupturienterna vid ingående av äktenskap enligt den borgerliga lagens stadganden tillika begärde en prästerlig välsignelse. Därav utvecklade sig sedermera vigseln. Kyrkan gjorde ock gällande en mängd äktenskapshinder, och det föranledde prästerna att, innan den prästerliga välsignelsen eller vigseln företogs, verkställa en undersökning, huruvida ur kyrklig synpunkt hinder mot äktenskapet fanns; och i sådant syfte upplästes i kyrkan en kungörelse om den tilltänkta förbindelsen, lysning. Så småningom utbildades i katolska kyrkan den läran, att äktenskapet var ett sakrament, och i sammanhang därmed gjorde kyrkan under medeltiden anspråk på att hava både lagstiftnings- och lagskipningsrätt i äktenskapsmål, vartill framför allt räknades frågor om äktenskaps ingående och upplösning. Sin ståndpunkt härutinnan fastslog den katolska kyrkan på Tridentinska mötet (1545—1563).

I de äldre svenska lagarna upptogs överallt bestämmelser om trolovning och bröllop. Även vigseln omnämnes, ehuru äktenskapets rättsverkan ännu ej var bunden därvid. I övrigt förekommer endast sparsamt kyrkliga bestämmelser om äktenskapet. Genom en mängd rent kyrkliga stadganden (brev från påvar och dylikt) inskräptes emellertid den kyrkliga uppfattningen. Och vad särskilt den kyrkliga domsrätten angick, blev den av den världsliga lagstiftningen antingen lämnad obestridd eller uttryckligen stadfast.

Bland reformatörerna gjorde sig till en början en annan uppfattning gällande. Särskilt Luther uttalade med styrka, att äktenskapet var en borgerlig sak. Det oaktat fortfor dock även i de protestantiska länderna lagstiftningen om äktenskaps ingående och upplösning att ingå i de kyrkliga rättskällorna, och de kyrkliga myndigheterna utövade jämväl domsrätten i förvarande frågor.

Så var även länge förhållandet i Sverige. Jämte det stadgarna i lands- och stadslagarna fortfarande gällde, upptogs sålunda bestämmelser om äktenskaps ingående och upplösning i 1571 års kyrkoordning. Likaså i kyrkolagen av 1686. Där stadgades om trolovning och i samband därmed om ofullkomnade äktenskap, om vissa äktenskapshinder, om lysning, vigsel, skillnad till säng och säte samt äktenskapsskillnad. Därjämte meddelades uttrycklig bestämmelse om vilka äktenskapsmål hörde under världslig och vilka under kyrklig dom, och iakttogs därvid i det väsentliga förut gällande grundsatser.

Under förarbetena till 1734 års lag ifrågasattes ock till en

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

början, att härvid skulle förbliva. Men i de senare förslagen övergick man till en annan ståndpunkt, som även blev lagens. I 1734 års lag intogos bestämmelser om trolovning och dess upplösning, och i samband därmed om ofullkomnade äktenskap, om äktenskapshinder, om lysning, vigsel (såsom villkor för äktenskap, ej formen), om skillnad till säng och säte samt om äktenskapsskillnad. Härmed var sålunda lagstiftningen i dessa ämnen i det väsentliga överflyttad från det kyrkliga till det borgerliga området. Jämväl domsrätten i äktenskapsfrågor överflyttades i allt väsentligt från de kyrkliga till de världsliga myndigheterna.

Formellt upphävdes emellertid icke 1686 års kyrkolags bestämmelser i ämnet. Förslag var visserligen framlagt om en ny kyrkoordning, som var lämpad efter den nya lagen, men en sådan kom ej till stånd. Icke desto mindre är klart, att genom den nya lagen kyrkolagens bestämmelser upphörde att gälla i vad de stredo mot den nya lagen; och tvivelaktigt kan vara, huruvida och i vad mån kyrkolagens stadganden, i vad de överensstämde med den nya lagen, skulle anses fortfarande gälla eller vara helt ersatta genom denna. Däremot är det givet, att sådana bestämmelser i kyrkolagen, som innehöllo regler i ämnen, om vilka den nya lagen ej innehöll något, fortfarande förblevo gällande.

Det resultat, som sålunda uppkommit, lämnar mycket övrigt att önska i fråga om reda och klarhet i lagstiftningen. Om man går igenom 15:de och 16:de kap. kyrkolagen i en modern upplaga, där de bestämmelser, som äro stridande mot 1734 års lags eller senare tillkomna bestämmelser, äro utmärkta med klammer, finner man att så gott som alla paragrafer, åtminstone alla de som hava någon praktisk betydelse, äro till större eller mindre del sålunda inklammade.

Sedan numera en särskild form är föreskriven för stiftande av kyrkolag, i det att därtill fordras samtycke jämväl av kyrkomötet, har frågan om och i vad mån äktenskapslagstiftningen är av kyrkolags natur blivit av än större praktisk betydelse.

Upplysande härutinnan äro dels vissa förslag till ny kyrkolag, dels ock behandlingen av ändringar i lagstiftningen på detta område.

1828 års förslag upptog i 4 kap. »Om äktenskapet» vidlyftiga och delvis mot 1734 års lag stridande bestämmelser i ämnet. I 1846 års förslag däremot voro nästan alla bestämmelser i detta ämne uteslutna såsom hörande till den borgerliga lagen. Häremot gjordes emellertid anmärkningar från domkapitlet. Viktigare än dessa bägge förslag är det av 1873, som avgivits, efter det den nya ordningen för stiftande av kyrkolag trätt i kraft. Detta kommittéförslag (Henning Hamilton, A. N. Sundberg, P. Genberg, W. Flensburg, J. J. Nordström och P. J. Emanuelsson) upptog i 6 kap. bestämmelser om vigsel och lysning till äktenskap. Bestämmelserna äro synnerligen kortfattade.

I 1 § stadgas, att äktenskap mellan medlemmar av svenska kyrkan skall med vigsel avslutas efter det sätt kyrkohandboken föreskriver, och att äktenskap mellan medlem av svenska kyrkan och bekännare av främmande kristen troslära må på enahanda sätt med vigsel avslutas. Häremot anmärkte pluraliteten i högsta domstolen, att det i bägge styckena av denna paragraf förekommande uttrycket, att äktenskap skall avslutas med vigsel, vore oegentligt och vilseledande och låte på första stället ej förena sig med lagbud, som erkände äktenskap utan vigsel. Kyrkolagen hade endast att meddela föreskrifter om vigsls förrättande men icke att bestämma vad som fordrades för att ett äktenskap skall vara fullbordat och giltigt.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

I 2 § 1 mom. meddelades bestämmelse, att innan vigsel skedde, skulle i den församling och i den ordning, som i allmän lag sades, lysning till äktenskap vid högmässogudstjänst från predikstolen avkunnas efter det formulär, som i kyrkohandboken funnes intaget. Högsta domstolen anmärkte att orden »innan vigsel sker» borde utgå såsom oegentliga och möjligen vilseledande, enär det tillhörde den borgerliga lagen att bestämma, i vilka fall lysning skulle ske, och enligt nämnda lag lysning skulle äga rum jämväl för äktenskap, där vigsel icke komme ifråga.

2:dra mom. innehöll, att lysning skulle, såvida ej i allmän lag annorledes stadgades, utfärdas av kyrkoherden i den församling, där lysningen borde avkunnas.

Mom. 3 innehöll, att för medlem av svenska kyrkan, som ej begått nattvarden, lysning till äktenskap ej finge utfärdas eller avkunnas. Högsta domstolen erinrade att, på sätt kommitterade anför, stadgandena om äktenskapshinder hörde till borgerliga lagen, och att det därför vore oriktigt att under formen av förbud mot lysning i kyrkolagen bibehålla ett speciellt äktenskapshinder (att ej hava begått nattvarden).

I 3 § meddelades förbud mot vigsel eller lysning, när enligt allmän lag hinder mot äktenskap mötte.

4 § innehöll bestämmelser om sätt för vigselns förrättande och vilken präst var skyldig förrätta vigsel, stadgande att vigsel skulle äga rum i kyrka, om ej bägge kontrahenterna begärde annat, och förbud mot vigsel å vissa helgdagar.

Enligt 5 § skulle prästen innehålla med vigseln, om någon av kontrahenterna sade nej, och 6 § gav prästen anvisning att i tvivelaktiga fall låta anstå med lysning och vigsel, till dess han hunnit rådföra sig med domkapitlet.

Detta var allt. Således inga bestämmelser om trolovning eller dess upplösning, om äktenskapshinder, om varningar till oeniga makar, om skillnad till säng och säte eller om äktenskaps-skillnad. Allt detta ansågs tillhöra den borgerliga lagstiftningen.

Angående sättet för ändringar, som tillkommit efter 1734 må anmärkas:

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

I K. F. den 27 april 1810 angående äktenskapsskillnader, varigenom infördes åtskilliga nya grunder för erhållande av äktenskapsskillnad, angivas de nya bestämmelserna såsom tillägg till giftermålsbalkens stadganden, utan att kyrkolagens därmed väsentligen överensstämmande stadganden beröras.

K. F. den 19 maj 1845, som medger äktenskap mellan syskonbarn, innehöll upphävande av det i 2 kap. 3 § G. B. upptagna förbud mot sådant äktenskap, men omnämnde ej det i samma hänseende upptagna förbudet i kyrkolagens 15 kap. 9 §.

När genom K. F. 20 november 1860 bestämmelsen om behandling av oeniga makar ändrades så, att världsligt straff för oenighet mellan makar ej vidare skulle inträda och att domkapitlet ej skulle taga befattning med dessa ärenden, ändrades 14 kap. 1 och 2 §§ G. B. därhän att vad där stadgades om världsligt straff uteslöts, varjämte upphävdes bestämmelsen i kyrkolagen 16 kap. 11 § om domkapitlets befattning med dessa ärenden, men däremot nämndes ej att samma lagrums stadgande om världsligt straff ändrades.

Bestämmelserna i 2 kap. 5 och 6 §§ G. B. om vissa svågerlag såsom äktenskapshinder upphävdes genom K. F. den 24 maj 1872, utan att kyrkolagen undergick någon ändring eller kyrkomötet hördes.

Genom K. F. den 31 okt. 1873 angående ändring i vissa delar av kyrkolagen, antagen jämväl av kyrkomötet, medgavs vigsel mellan medlem av svenska kyrkan och dissenter.

I K. F. s. d. angående främmande trosbekännare, antagen såsom allenast civillag, upptogs bestämmelser om civiläktenskap dels mellan dissenters inbördes och dels mellan dissenter och medlem av svenska kyrkan.

K. F. den 15 okt. 1880 stadgade rätt för den, som ej blivit döpt eller ej begått nattvarden, men ej tillhör främmande trossamfund, att ingå civiläktenskap. Därvid diskuterades utförligt frågan om kyrkomötets samtycke erfordrades, men slutet blev, att lagen antogs såsom enbart civillag.

Lagen den 13 maj 1898 åter, varigenom medlem av svenska kyrkan, som ej deltagit i konfirmation eller nattvardsgång, under visst villkor fick rätt till kyrklig vigsel, antogs med kyrkomötet. Och i lagen angavs, att kyrkolagen 15 kap. 11 § ändrades.

Lag den 14 okt. 1898, varigenom klockare berättigades avkunna lysning vid mässfall för präst, blev såsom innefattande ändring av 15 kap. 18 § kyrkolagen antagen med kyrkomötets samtycke.

Samma var förhållandet med lag samma dag varigenom med ändring av 15 kap. 19 § kyrkolagen meddelades vissa bestämmelser om styrkande av hinderlöshet till äktenskap, samt lagen den 10 juni 1910 i samma ämne.

Då kyrkolagskommittén år 1892 (Ax. Bergström, N. Claeson, G. Billing, M. Johansson, A. H. Bagge) avgav förslag till ändrade bestämmelser om äktenskapsskillnad, föreslogs endast ändring i

G. B. 13 kap., ej i motsvarande stadganden i kyrkolagen. I *Lagförslag om äktenskaps ingående och upplösning* av trolovning och äktenskap nästan uteslutande fölle inom civilrättens område.

När lagen den 6 nov. 1908 om äktenskaps ingående antogs, begärdes kyrkomötets bifall endast beträffande vad förslaget innehöll om rätt till erhållande av vigsel inom svenska kyrkan och om sådan vigfels förrättande. Kyrkolagutskottet yttrade, att enligt förslaget skulle den för medlemmar av svenska kyrkan gällande skyldigheten att avsluta äktenskap med kyrklig vigsel upphöra. Ehuru enligt utskottets mening frågan härom vore av natur att tillhöra kyrkomötets prövning, ansåg dock utskottet icke den omständigheten att densamma ej hänskjutits till kyrkomötets bedömande, böra föranleda, att kyrkomötet motsatte sig lagens godkännande. Kyrkomötet biföll utskottets hemställan, mot justitieministerns (*Alb. Peterssons*) protest. Men i ingressen till lagen upptogs kyrkomötets bifall, såsom endast avseende vad som av Kungl. Maj:t dit hänskjutits. (Under debatten yttrade herr *Billing*: »En följd av den uppfattning, som alltmör gör sig gällande, är, att man är böjd att från äktenskapet avskilja det ena eller det andra, som giver åt äktenskapet den kyrkliga prägeln. Men det har åtminstone förekommit mig, som om just detta avskiljande, *mot vilket i och för sig jag icke nu har något att invända*, detta äktenskapets avklädande av dessa kyrkliga bestämmelser skulle vara av kyrkolags natur.»)

Att fastställande av rättsreglerna angående äktenskapet är en sak, som i det stora hela ankommer på den borgerliga lagstiftningen, synes numera vara allmänt erkänt. Följer man uppställningen i lagförslaget, är det väl utan vidare klart, att stadgandena om trolovning, om äktenskapshinder, om återgång av äktenskap, om separation och äktenskapsskillnad samt om rättgång i äktenskapsmål sålunda avse ämnen, som böra och måste regleras av den borgerliga lagen. Vad angår lysningen, så innehåller förslaget, utöver vad i 1734 års lag stadgas samt vissa ordningsbestämmelser, egentligen endast regler om huru hinderslöshet skall styrkas. Bestämmelser i detta ämne hava hittills meddelats såsom kyrkolag, beroende på att de hava framstått såsom ändringar i det genom 1734 års lag ej upphävdade stadgandet i 15 kap. 19 § kyrkolagen. Till sin natur äro dessa stadganden, som stå i närmaste samband med bestämmelserna i 2 kap. om äktenskapshinder, emellertid uppenbarligen av allmän lags natur. Att prästen verkställer hindersprövningen, kan ej göra dessa bestämmelser till kyrkolag. Prästerna ha redan nu många bestyr i det borgerliga samhällets tjänst. Bestämmelsen att lysning skall i kyrkan avkunnas, är ej av annan art än stadgandena i en mängd borgerliga författningar om kungörelse i kyrkan av borgerliga rättsärenden. Bestämmelsen avser ju också både medlemmar av svenska kyrkan och andra, således jämväl judar och andra okristna, och lysningen avkunnas för dem

(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

alla i alldeles samma form (lysning till äktenskap 1:sta gången etc.; termen »kristligt äkta förbund» användes ej längre; välsignelse avkunnas ej i omedelbart samband med lysningen utan först vid altaret). Föreskrift huru lysningen skall i kyrkan avkunnas, är däremot av kyrkolags natur. Därom kommer vid bifall till förslaget att tillämpas de såsom kyrkolag antagna lagarna den 1 juni 1894 angående kungörelses uppläsande i kyrkan, enligt vilken det närmare bestämmandet träffas i handboken, samt den 14 okt. 1898 innefattande tillägg till 15 kap. 18 § kyrkolagen, varigenom stadgas att klockare vid förfall för prästen skall fullgöra lysningen.

I fråga om vigseln kan nu icke uppstå den tvist, som förevar 1908, enär det genom lagen av nämnda år redan är fastslaget, att svenska kyrkans medlemmar kunna erhålla borgerlig vigsel. Att förslagets stadganden om kyrklig vigsel i dissenterförsamling och om borgerlig vigsel äro uteslutande av borgerlig natur, torde vara utom tvist. Återstår då bestämmelserna om vigsel inom svenska kyrkan, villkoren för erhållande av sådan vigsel, formen därför och prästernas behörighet och skyldighet att förrätta vigsel. Dessa bestämmelser åter äro lika uppenbart av kyrkolags natur. Och den naturen förlora dessa bestämmelser givetvis ej genom att de intagas i denna lag. Till dem fordras således kyrkomötets bifall och de kunna ej heller framdeles ändras utan sådant bifall. Man hade kunnat fränskilja dem och upptaga dem i en särskild lag. Men det hade ur praktisk synpunkt varit olämpligt. Det är för såväl vigselförrättarna som parterna bekvämast, om alla bestämmelserna om äktenskaps ingående äro samlade på ett ställe. Ett fränskiljande skulle ock medfört, att den borgerliga formen framträtt såsom den huvudsakliga, under det nu den kyrkliga formen kunnat få intaga den främsta platsen. Samma förfarande, som nu är föreslaget, iaktogs 1908.

Av det föregående framgår även, att det varit nödvändigt att upphäva bestämmelserna i den gamla kyrkolagen. Detta upphävande är väsentligen endast formellt. De allra flesta bestämmelserna voro redan förut ersatta genom andra, och genom den nya lagstiftningen försvinner allt vad som återstår och som är av någon vikt. Om dessa bestämmelser i kyrkolagen i de delar de överensstämt med 1734 års lag ännu kunna anses gällande, kunna de dock ej gälla såsom kyrkolag i nyare bemärkelse, annat än i det ringa omfång, vari nu bestämmelserna om äktenskap skola anses såsom kyrkolag. Genom ett stadgande enligt herr Rydholms motion vunnes sålunda intet annat än bibehållande av den nuvarande oklarheten samt av vissa stadganden, som ej upptagas i den nya lagen. Dessa bestämmelser, som ej ersättas av nya, äro i själva verket endast stadgandena i 15 kap. 2 § angående prästernas skyldighet att undervisa sina åhörare om äktenskaps mål, 4 § om att äktenskap skall begynnas med bön etc., 17 § om prästernas plikt att förmana folket att ej lätteligen

ingå trolöfning eller sammanflytta, 20 § att kvinna som låtit lägga sig ej finge vigas med vanlig brudheder, 21 § att om prästerna hålla företal vid vigseln, det skall ske korteligen, 23 § innehållande förbud mot oväsen och oskick vid bröllop, 25 § förbud för brudskara att komma till kyrkan med skjutande och dyligt. Av dessa bestämmelser äro åtskilliga icke av lags natur. Ingen av dem är av beskaffenhet, att dess upphävande kan vara betänkligt. Ingen har upptagits i nyare kyrkolagförslag.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Vid granskning av 1846 års förslag framställdes den åsikten, att civillagens bestämmelser i ämnet borde intagas jämväl i kyrkolagen, men detta kan numera ej ske, emedan det skulle medföra att kyrkomötet skulle få bestämmanderätt även över de rent civilrättsliga bestämmelserna.

Remissen till domkapitlet avsåg: hela 3 kap. (om lysning), vad 4 kap. innehåller om vigsel i svenska kyrkan, 7 kap. 9 § (medling vid yrkande om separation), lagen angående fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående, såvitt angår talan mot beslut av präst eller domkapitel, samt de administrativa förordningar, som hava sammanhang med den internationella äktenskapslagen, således både vad som ovan betecknats såsom kyrkolag och dessutom vissa andra föreskrifter (särskilt lysningen) uppenbarligen på grund av den befattning prästerna enligt förslaget i dessa delar skulle hava med äktenskapsmålen. Däremot hava ej blivit remitterade föreskrifterna i promulgationslagen om upphävande av 15 och 16 kap. kyrkolagen och av lagen den 10 juni 1910 (hinderslöshet). Men dessa föreskrifters upphävande är rent formellt och en omedelbar följd av de övriga bestämmelserna. Domkapitlet ha i öfrigt ansett sig oförhindrade yttra sig om upphävandet. Denna sak bör ock hänskjutas till kyrkomötet. Intet skäl finnes att remittera övriga rent civilrättsliga stadganden.

Tiden för remissen (2 ½ månader) — mot vilken anmärkning ock framställts — måste begränsas, för att lagen skulle kunna i tillräckligt god tid föredragas i lagrådet. Det var nämligen angeläget att förslaget kom före vid denna riksdag för att bedöma, huruvida och på vad sätt det fortsatta arbetet på giftermålsbalken skulle bedrivas.

Anmärkning har även gjorts i anledning därav, att de inkomna yttrandena ej blivit tryckta. Härtill kan jag kort och gott svara, att underlåtenheten berott på en, såvitt jag vet, nästan undantagslös regel inom justitiedepartementet. Yttrandena ha emellertid tillhandahållits lagutskottet.

Om förslaget, vilket jag trots vad en del ärade talare i dag säkerligen komma att framhålla i motsatt riktning, vågar beteckna som en kulturgärning av rang, nu avslås i syfte att lämna vederbörande prästerliga myndigheter tillfälle att i vidare mån än som skett yttra sig däröver, skulle sådant enligt min mening vara synnerligen olyckligt. Avslag nu, om ock endast

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

i nämnda syfte, skulle vara liktydigt med förslagets undanskjutande till en mycket oviss framtid. Och några nya synpunkter genom en ny remiss skulle säkerligen icke framkomma. Man riskerade i stället att inveckla en sak, som redan är klar och mogen. Ej ofta har ett mera genomtänkt och genomdebatterat förslag förelagts riksdagen än det nu föreliggande. Det oförtjänta olycksöde, som drabbade lagkommittens förslag därför, att det ej i tid framlades utan undanskjöts för vidare utredning, synes mig ock böra verka avskräckande från att nu göra sig skyldig till samma förfarande.

Särskilt vill jag framhålla en särdeles beklaglig eventuell följd av förslagets fall. Regeringen lär i sådant fall icke kunna undgå att taga i allvarligt övervägande, huruvida det kan vara lämpligt, att det skandinaviska arbetet på familjerättens område fortsättes, sedan riksdagen vägrat godkänna det nu föreliggande förslaget eller den grund, varpå det vidare arbetet i viss mån måste byggas.

Jag har sällan blivit så förvånad som, då jag genom den offentliga diskussionen om ifrågavarande lagförslag förnummit, att detsamma skulle vara alldeles förkastligt från moralisk, etisk och religiös ståndpunkt. Det var icke utan, att den misstanken vann insteg hos mig, att jag måtte vara radikalare, än vad jag föreställt mig. Jag har nämligen icke ens kunnat fatta — och är allt fortfarande oförmögen därtill — vari förslagets radikala innebörd skulle bestå.

Förslaget bygger i det *väsentliga* på det beståendes grund, den nu rådande rättsuppfattningens grund. Man har med varsam och len hand borttagit antikviteter, otympligheter och för olyckliga människor i viss mån förödmjukande former. Vid varje litet steg framåt, som tagits, har man haft för ögonen vikten, ja, den absoluta nödvändigheten av, att fullständigt upprätthålla äktenskapets helgd.

I detta sammanhang anser jag mig böra i korthet redogöra för de väsentligaste fördelar man avsett att vinna genom föreliggande förslag.

Det torde icke vara mera än en mening därom, att vår allmänna lags bestämmelser på familjerättens område äro i mångt och mycket i hög grad föråldrade. Det är icke underligt, att förhållandet är sådant. Lagen är nu 180 år gammal. Under tiden har utvecklingen allt jämt gått rastlöst framåt, och särskilt på senare tider ha förändringarna i livets alla förhållanden varit synnerligen stora. Väl ha åtskilliga partiella lagändringar företagits, men ändringarna ha dock på detta område i det hela mera än å andra varit ganska litet omfattande. Då de emellertid i åtskilliga hänseenden byggt på andra principer än den förut gällande lagen, har ställningen blivit den, att vi nu ha ett konglomerat av bestämmelser, vilka icke ha den inbördes överensstämmelse, som bör finnas emellan de särskilda delarna i ett gott lagverk.

Redan detta är illa men värre än denna formella brist är dock, att lagen icke längre ger ett uttryck för det åskådnings-sätt, som råder bland folket. Och denna divergens har på åtskilliga punkter framträtt med sådan styrka, att lagens bestämmelser på grund av sedvana fått ett annat innehåll än därmed avsetts. Men en sådan situation innebär en fara för lagens auktoritet, rättstillståndets upprätthållande. Det är på hög tid, att lagen bringas till överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet, sådant det hos vårt folk i vår tid lever. Detta är också den enda väg vi kunna gå för att värna om familjen, denna grundval för hela vår samhällsorganisation. Genom ett motsatt förfarande riskera vi, att folket i större eller mindre omfattning för bindelsen mellan man och kvinna, för släktets fortplantning väljer andra former än den på äktenskapet grundade familjen.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Om man överväger det föreliggande förslaget från nu angivna synpunkter, är det icke så förvånande, att det ganska mycket skiljer sig från nu gällande stadganden, sådana de i lagen äro avfattade. En närmare granskning visar nämligen, att man överallt sökt att anpassa de nya stadgandena efter den förändrade tillämpning de gamla lagbuden i följd av förändrade förhållanden och åskådningssätt genom sed och praxis fått. Förslaget innebär i det väsentliga endast en kodifikation av vad som redan av det allmänna rättsmedvetandet här i landet upptagits och i stor omfattning vid sidan av lagen eller rent av i strid med dess ord kommit till uttryck i rättslivet. Förslaget är sålunda i bästa mening byggt på det beståendes grund även om vid en ytlig jämförelse med de äldre lagbuden rätt stora skiljaktigheter framträda.

Denna förslagets karaktär av en anpassning efter en senare tids ändrade vanor och föreställningssätt framträder synnerligen starkt i bestämmelserna om trolovning. I den gamla svenska lagstiftningen spelade trolovningen eller som den kallades fästningen en synnerligen stor roll. För tillkomsten av ett äktenskap förutsattes det fästning samt giftermål (brudens överlämnande genom fadern) i förening med sängliggning. Giftermålets betydelse minskades emellertid så småningom. De viktigaste äktenskapsstiftande fakta voro fästningen och sängliggningen. Vigseln fick först genom 1734 års lag rättslig betydelse ifråga om tillkomsten av ett laga äktenskap. Enligt den gamla lagstiftningen skulle ock trolovningen ske med stor högtidlighet. I 1734 års lag framträder mycket av den gamla uppfattningen. Trolovning skall sålunda i *regel* ske i närvaro av giftomannen och fyra vittnen, två å mannens och två å kvinnans vägnar eller ock genom skriftligt avtal. En trolovning utgör hinder för vardera kontrahenten att ingå äktenskap med annan. Även om kontrahenterna äro ense om att upphäva förbindelsen, måste de vända sig till domkapitlet för att få den upplöst. Äro de ej ense, har domstol att slita tvisten och den som utan giltig

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

orsäk bryter trolovning, får ej gifta sig med annan utan att han först förlikat sin förra trolovade. Kommer hävd till trolovningen så är det ett äktenskap som skall fullkomnas med vigsel.

Allt detta är ännu gällande lag, men det förekommer helt visst alla främmande, och i själva verket har det till största delen förlorat sin tillämpning. Bestämmelserna om viss form för trolovnings ingående iakttagas numera aldrig, men på grund av lagens stagdande om när en trolovning skall anses ogiltig anser man, att trolovning i lagens mening kommit till stånd, när kontrahenterna överenskommit om det blivande äktenskapet och givit någon offentlighet åt denna överenskommelse. Vad verkningarna angå ifrågasättes aldrig trolovnings upplösning genom domkapitlet, såvida ej lysning ägt rum, då sådan upplösning är nödvändig för att vederbörande skall kunna erhålla lysning till äktenskap med annan. Förbindelsen upplöses genom att kontrahenterna överenskomma därom eller genom att den ene träder tillbaka. Något försök att göra förbindelsen gällande såsom äktenskapshinder, om den som egenvilligt trätt tillbaka vill gifta sig med annan, förekommer aldrig, såvida ej hävd tillkommit. Att sådan rätt förekommer är för de flesta obekant. Stadgandet om att genom hävd uppkommer ett äktenskap tillämpas ganska sällan och då i regel icke i avsikt att få till stånd ett verkligt äktenskap utan för att få den ekonomiska ersättning som betingas därav, att den hävdade fästekvinnan har giftorätt i mannens bo.

Förslaget går nu ut på att bringa lagens bestämmelser om trolovning i överensstämmelse med den gestaltning institutet sålunda faktiskt fått. Lagstiftningens uppgift, säger lagberedningen, bör endast vara att se till, i vilken utsträckning trolovningsavtalet, sådant det faktiskt förekommer i det dagliga livet, bör utrustas med rättsliga verkningar. Utgår man därifrån torde det vara klart, både att man icke bör binda trolovnings ingående vid någon form och att man bör göra dess rättsverkningar synnerligen inskränkta. Bestämmelserna om trolovning bli då mycket enkla. För trolovnings uppkomst behöves endast en överenskommelse mellan kontrahenterna. Det torde motsvara den allmänna uppfattningen. Att därutöver fordra ett offentliggörande av förbindelsen, såsom bruket är hos de högre klasserna, synes överflödigt, då rättsverkningarna äro så bestämda, att de böra inträda utan avseende därpå, att ett sådant offentliggörande skett. Rättsverkningarna visa sig egentligen endast vid upplösningen av förbindelsen.

Den reglering av trolovnungen som sålunda föreslås, är enkel och klar samt sluter sig helt visst efter det allmänna uppfattningssättet. Genom de häri innefattade reglerna om skadestånd vid hävd i trolovning har det dock blivit möjligt att komma ifrån nu gällande, mot den allmänna grundtanken i äktenskapslagstiftningen alldeles stridande bestämmelser om ofullkomnade äktenskap.

I fråga om *äktenskapshindren* har förslaget å ena sidan haft till ögonmärke, att ingåendet av äktenskap ej må onödigt försvåras. En sådan försiktighet bjudes av den låga giftermålsfrekvensen här i landet. Å andra sidan har man, då ett samhälleligt intresse påkallat förbud, också givit sådant. I jämförelse med gällande rätt lämnar förslaget större utrymme åt sådana äktenskapshinder, som avse att förekomma ärftliga eller smittosamma sjukdomars spridning genom äktenskap. Därutinnan är särskilt att märka förbud för sinnessjuka och könssjuka att ingå äktenskap. Kvinnans äktenskapsålder höjes från 17 till 18 år. Och giftomannainstitutet, som nu väsentligen har karaktären av en släktens rätt att förhindra ett giftermål har ombildats så, att den unga kvinnan skall hos föräldrarna eller förmyndaren finna ett stöd vid avgörandet av livets för henne kanske viktiga fråga. Å andra sidan mildrar eller avskaffar förslaget vissa förväntskapshinder, avskaffar de nu såsom äktenskapshinder gällande ofullkomnade äktenskapen, betager trolovning dess verkan att hindra äktenskap med annan än den trolovade, avskaffar avvitringshindret och de särskilda hindren för dem, som med hor brutit sitt äktenskap, samt ersätter sorgeåret för änka med annan kortare väntetid och avskaffar sorgetiden för änking.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Stadgandena om *lysning* vila i det väsentliga på samma grunder som den nuvarande lagstiftningen. Förslaget söker här i första rummet att till lättnad för kontrahenter och lysningsförrättare meddela klara och bestämda regler om vad som skall fordras för styrkande av hinderslöshet till äktenskap. Härutinnan är den nuvarande lagstiftningen synnerligen bristfällig. I överensstämmelse med önskemål, som uttalas från prästerligt håll, har man däri så mycket som möjligt sökt överflytta ansvaret från prästen till kontrahenterna själva. I sådant syfte har man bland annat infört förpliktelse för kontrahenterna att genom försäkran på heder och samvete styrka frihet från vissa hinder, i fråga om vilka direkt bevis i allmänhet icke kan anskaffas. Genom de nya stadgandena lättas betydligt både kontrahenternas åliggande att förete bevis om frihet från hinder och prästernas bestyr med utredningen angående hinderslösheten.

Genom en lag av 1908 infördes ifråga om sättet för äktenskaps ingående den principen, att kontrahenterna skulle äga välja emellan den kyrkliga och den borgerliga formen. Valfriheten blev dock ganska mycket begränsad. Borgerligt äktenskap står väl öppet för alla men det kyrkliga kan ej få användas med mindre bägge kontrahenterna tillhöra samma trossamfund. Från kyrkligt håll gjordes redan vid lagens antagande starka anmärkningar häremot. Och kyrkomötet har sedermera vid upprepade tillfällen begärt återinförande av den förut gällande regeln, enligt vilken kyrklig vigsel skulle kunna erhållas även när kontrahenterna tillhöra olika kristna trossamfund. Detta krav tillmötesgår förslaget och genomför sålunda valfrihetsprincipen vida mer konse-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

kvent än 1908 års lag. Om man sålunda låter kontrahenterna välja emellan kyrklig och borgerlig form, ligger det emellertid makt uppå att inskräpa, att den borgerliga formen har lika kraftiga verkningar, medför lika stora förpliktelser för kontrahenterna som den kyrkliga. Detta är så mycket angelägnare som erfarenheten visar, att det bland folket råder en ganska allmän uppfattning, att så icke är förhållandet. I nu angivna syfte har förslaget dels upptagit samma benämning för den borgerliga som för den kyrkliga akten, dels sökt göra den borgerliga akten mera högtidlig genom föreskrift att därvid skall följas ett av Konungen fastställt formulär.

Om återgång av äktenskap finnas nu på spridda ställen i giftermålsbalken några stadganden, som lämna mycket övrigt att önska ifråga om reda och klarhet. Förslaget innehåller fullständiga regler ej blott om vilka omständigheter som kunna föranleda återgång utan även om rättsföljderna därav.

På intet område av äktenskapslagstiftningen har en ny reglering visat sig mer av behovet påkallad än ifråga om *separation och äktenskapsskillnad*. Här äro också förändringarna mest genomgripande. I avseende å sättet för beviljande av äktenskapsskillnad finnes nu den oegentligheten, att skillnad kan erhållas dels genom rättegång vid domstol, dels efter ansökan hos Konungen. En sådan ordning är olämplig redan ur principiell ståndpunkt. Det gäller att avgöra över privata rättigheter och förpliktelser, och ett sådant avgörande bör icke ske i form av nåd, bör icke tillkomma regeringsmakten utan domstolarna. Skillnads beviljande i administrativ ordning medför ock den praktiska olägenheten, att de frågor angående vårdnaden om barnen och underhåll åt maka och barn, vilka därvid vanligen kräva ett avgörande av domstol, icke kunna komma till prövning i sammanhang med avgörandet av själva skilsmässan. Förslagen hänvisar nu alla frågor om separation eller skilsmässa till domstol.

Vad angår skillnadsanledningarna har man å ena sidan med avseende på äktenskapets stora betydelse för samhället att se till, att äktenskapsbandet icke onödigt brytes. Å andra sidan visar erfarenheten, att det kan emellanåt inträffa, att förhållandet emellan makar blir så förstört, att det icke lärer till båtнад varken för dem själva, för barnen eller för samhället att söka med tvång sammanhålla bandet. På hänsyn till bägge dessa omständigheter är förslaget byggt. Den viktigaste frågan är härvidlag, huruvida makar skola tillåtas att utan vidare undersökning av myndighet erhålla skillnad, då de äro ense därom. Den nu gällande lagen besvarar denna fråga med nej. Icke desto mindre är det visst, att skillnad efter överenskommelse här som i andra länder, vilkas lagar ej heller öppna direkt tillgång till sådan skillnad, i stor utsträckning förekommer. Hos oss sker det i främsta rummet genom begagnande av lagens bestämmelse om skillnad på grund av egenvilligt övergivande, de s. k. köpenhamnsresorna. I *det närmaste hälften* av alla skilsmässor i

Sverige åstadkommes på denna väg. För alla dessa skilsmässor ligger med säkerhet en överenskommelse till grund. Sådan överenskommelse föreligger ock i många av de fall, då skillnad beviljas den så kallade långa vägen, det vill säga efter ett års skillnad till säng och säte. Här föreligger tydligen ett missbruk, som bör stävjas men också ett behov, som bör regleras. Förslaget ger därför möjlighet till skillnad efter överenskommelse, utan att domstolen skall undersöka förhållandet mellan makarna. Men i stället för att skillnaden nu vid köpenhamnsresorna kan vinnas på några veckor, fordras det dels att försök till medling mellan makarna företagits och dels att makarna varit separerade minst ett år. För de fall, där skillnad nu erhålles genom köpenhamnsresa inträder sålunda en högst väsentlig skärpning. De åter, som nu begagna sig av den långa vägen, få väsentligen samma procedur att genomgå, som enligt den gällande lagen. Denna skillnad efter överenskommelse innebär ingalunda, att man gör äktenskapet till ett kontrakt, som löses lika lätt som varje annat kontrakt. Det betyder blott, att, då bägge makarna förklarat, att förhållandet dem emellan är ohjälpligen brutet och därför anse sig ej kunna fortsätta sammanlevnaden, man eftergiver fordran på en bevisning, som alltid är synnerligen svår att åstadkomma och för makarna själva, som skola nödgas i detalj blotta det inre förhållandet dem emellan, kan medföra svårt lidande. Reglerna om övriga skillnadsorsaker äro i det stora hela rätt nära överensstämmande med vad nu gäller, ehuru de naturligtvis äro mera i detalj utarbetade och dessutom så avfattade, att de skola förhindra ett sådant kringgående av lagen, som köpenhamnsresorna nu utgöra.

Ett synnerligt stort framsteg innebär förslaget genom de utförliga regler det meddelar om rättsverkningarna av äktenskapskillnad, det vill säga om makarnas skyldighet att vid behov bidra till varandras underhåll, om vem vårdnaden om barnen skall tillkomma samt om makarnes skyldighet att underhålla barnen. Bestämmelserna härom äro nu synnerligen bristfälliga. Den väsentligen utvidgade skyldigheten för frånskild make att lämna underhållsbidrag till sin förra maka, som härvid stadgas, är ägnad att motverka lättsinniga äktenskapsskillnader. En vinst är ock, att domstolen i sammanhang med beviljande av separation eller skilsmässa kan meddela föreskrifter i dessa hänseenden.

I avseende å *rättegången* äro jämväl utförliga föreskrifter meddelade, och därvid har bland annat tillfälle beretts för domstolen att under rättegångens lopp förordna om sammanlevnadens hävande, barnens vård och underhållsbidrag till make och barn.

Härmed har jag genomgått de mera väsentliga förbättringar som den nya lagstiftningen skulle medföra. Därtill komma naturligtvis en mängd detaljer, på vilka jag nu ej kunnat in-

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

låta mig. Slutligen bör ej förbises de väsentliga fördelar för parter, lysnings- och vigselförrättare samt domstolar, som vinnas därigenom, att ifrågavarande stadganden sammanförts i en systematiskt uppställd, klart och redigt avfattad lag.

Då jag såsom min och regeringens mening uttalat och nu tillåter mig att ytterligare understryka, att det vore synnerligen önskvärt, om förslaget antoges, har jag därmed ingalunda velat bestrida, att det kan vara diskutabelt, huruvida ej en eller annan detaljbestämmelse må vara i behov av jämkning. Att meningarna ifråga om ett så stort lagförslag som det föreliggande måste i mångt och mycket gå i sär, är ju självklart. Mitt hopp är emellertid, att meningsskiljaktigheterna härutinnan icke skola vara större än att en för oss alla acceptabel lag kan bli resultatet av den nu påbörjade debatten.

Ifråga om de särskilda bestämmelserna i förslaget, vill jag nu icke ingå i någon kritik av de motsatta åskådningar, som gjort sig gällande i vidare mån än så vitt de avse den föreliggande paragrafen (lagförslagets 1 §).

Lagberedningen har, som nämnt, stadgat, att viss form för trolovnings ingående icke är erforderlig. Mot denna lagberedningens av Kungl. Maj:t och nu även av lagutskottet gillade ståndpunkt gå i olika motioner riktats anmärkningar, vari man påyrkat, att trolovning skall ingås under en eller annan yttre form, varigenom dess förhandenvaro öppet konstateras. Till stöd härför har bland annat anförts, att, om endera kontrahenten nekar till överenskommelsen om trolovningen, »rättsverkningarnas ikraftträdande blir beroende på den bevisning, den andre kan åstadkomma. Sammanställer man härmed stadgandet i promulgationsförordningens 8 § att barn, som är avlat i trolovning är äkta barn, så inses lätt, hurusom i många fall särskilt de unga kvinnorna kunna lockas in på en väg, där de tro sig genom en dylik formlös överenskommelse hava säkerställt åtminstone barnets rätt och framtid, under det att de i själva verket äro urständsatta att förebringa den bevisning, som är nödvändig för att rätten skall kunna göras gällande.»

Detta ändringsförslags syfte är ju sålunda mycket gott. Själva förslaget däremot är mindre gott. Det skulle, om det antages, ofta stjälpa i stället för att gagna dem det särskilt vill hjälpa.

Motionärerna tro nog icke själva, att våra unga svenska flickors ibland tyvärr något för varma blod skulle avkylas ens av aldrig så försiktigt avfattade lagparagrafer. Helt visst skulle även framgent allt emellanåt inträffa, att den unga kvinnan gäve sig åt den man hon hölle av endast i förlitande på hans löfte om äktenskap. Men enligt motionärernas förslag skulle en dylik kvinna vara alldeles rättslös, därest mannen vore ärelös. Lagberedningens av Kungl. Maj:t gillade förslag skyddar däremot både kvinnan och barnet, naturligtvis dock endast under förutsättning att löftet kan bevisas. Jag medger

naturligtvis, det ligger i sakens natur, att det kan vara förenat med synnerligen stora vanskligheter att härutinnan åstadkomma bevisning. Erfarenheten har emellertid visat, att det icke är omöjligt, och i varje fall är väl möjligheten att erhålla rätt att föredraga framför den rena omöjligheten.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Vid lagutskottets betänkande har emellertid fogats en reservation av herr Pettersson i Lidingsö villastad m. fl., vilken, ehuru i viss mån tillgodoseende motionärernas syfte, borttar den svåraste udden av de anmärkningar jag nu framställt. Enligt denna reservation skulle första paragrafen lyda: »Trolovning är sluten, då man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra och *gjort denna överenskommelse kunnig.*»

Samtidigt föreslås en ändrad lydelse av 8:de § i promulgationslagen i syfte att likställa barn som avlats under äktenskapslöfte med barn som avlats under trolovning, ävensom i viss mån kvinna, som blivit rådd med barn under äktenskapslöfte med trolovad kvinna, som blivit rådd med barn.

Mot denna reservation kan anmärkas, att lagförslagets rättsverkningar för vanliga fall, d. v. s. då hävd ej mellankommer, allenast visa sig i reglerna om återbekommande av gåvor enligt 2 § och om ett synnerligen begränsat skadestånd enligt 3 § 2:dra stycket (ersättning för direkta utgifter, som kontrahenterna haft för det tillämnade äktenskapet). För min del förefaller det som om denna regel bör gälla även om förbindelsen hållits hemlig för utomstående. Har hävd ägt rum, har kvinnan utan avseende därpå att förbindelsen är hemlig nu rätt att förklaras för äkta hustru och därmed erhålla giftorätt i mannens bo. Detta lagförslag sätter i stället rätten för kvinna att erhålla utvidgat skadestånd. Obilligt synes vara, att denna rätt till skadestånd skulle undanhållas en kvinna, därför att förbindelsen är hemlig.

I motiveringen till reservationen säger lagutskottets ordförande: »Om trolovningens begrepp på detta sätt bestämmes varder det emellertid nödigt att för det fall som i nu gällande lag omförmäles i 3:dje kap. 10 § giftermålsbalken — då man hävdat kvinna under äktenskapslöfte — meddela särskilda bestämmelser som *skäligen* tillgodose kvinnans och barnets rätt». En sådan bestämmelse skulle införas i 8:de § promulgationslagen. Barnet blir då liksom nu äkta, men i fråga om kvinnan har icke fullt samma hänsyn visats. Hon får enligt detta förslag, rätt till skadestånd allenast i händelse av mannens död, d. v. s. om mannen utan egen skuld blir urståndsatt att uppfylla sitt löfte. Men om mannen på ett skurkaktigt sätt överger henne, då får kvinnan ingenting, då står hon ensam med sina tomma händer och sin fläckade ära. Detta skulle enligt min mening icke vara lyckligt.

Vid betänkandet har fogats en annan högerreservation av herr Pettersson i Bjälbo m. fl. Enligt denna reservation skulle ifrågavarande paragraf hava följande lydelse: »Trolovning är

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

sluten, då man och kvinna med vittnen, ringväxling eller eljest bevisligen överenskommit att ingå äktenskap med varandra.»

Denna reservation innehåller i sak precis detsamma som det kungl. förslaget. Men bestämmelsen kan giva anledning till missuppfattning. Ingen rättighet kan ju göras gällande, därest man ej kan bevisa den, men rättighetens existens är ju i regel icke bunden vid bevisningsmöjligheten.

Båda dessa reservationer innefatta således enligt min mening oegentligheter eller oformligheter. Härmed har jag dock icke velat säga, att dessa — i allt fall icke de som sammanhännga med den senare — äro svårare än att man i nödfall, d. v. s. hellre än att riskera hela förslagets fall, skulle kunna godkänna endera av reservationerna efter någon mindre jämkning.

Till sist ett enda ord till de mina högt ärade motståndare som nu här efter mig komma att yrka avslag på förslaget. Jag är förvissad om att Ni med mig äro övertygade om det önskvärda däri, att de uråldriga bestämmelser i giftermålsbalken, om vilka det nu är fråga, synnerligen väl äro i behov av revision ävensom att denna revision bör ske i överensstämmelse med vad en sund tids- och samfundsanda kräver.

Meningarna äro visserligen och måste vara delade om vad som menas med en sund tidsanda. Jag vill emellertid tillika erinra Eder om huru sällan det är här i livet som någon enda lyckas åstadkomma allt det goda han åstundar eller vinna allt det goda han eftersträvar. Jämt och samt händer det, att man måste finna sig i att göra halt på vägen till det bästa, det mest eftersträfvansvärda. Vad särskilt lagstiftningen angår, är det ju alldeles uppenbart, att intet större lagförslag skulle kunna genomföras, därest det motverkades av alla de för frågan intresserade, som icke på varie punkt, i fråga om varje detaljbestämmelse, finge sitt speciella önskemål tillgodosett. Förevarande lagförslag är av de myndigheter som hörts däröver och av de enskilda intresserade personer som yttrat sig därom erkänt vara i huvudsak gott eller åtminstone innehålla *mycket* gott. När tro Ni att ett bättre förslag kan vara att förvänta, ett förslag bättre ägnat att hopfoga de divergerade meningarna. Tidsandans utveckling blir nog tyvärr icke sådan, att man längre fram kan uppnå enighet, där söndring nu råder. Tag därför, mina herrar, vad som nu bjudes. Det bjudes i bästa avsikt och med renaste uppfattning om äktenskapets utomordentliga betydelse för vårt land. Jag vill icke tro att Ni, mina herrar, nu skola låta det mindre goda, som till äventyrs må finnas i detta förslag, alldeles undanskymma det myckna stora goda, som ostridligt däri finnes, och jag vill icke tro och kan icke tro, att Ni, mina herrar, nu i dag skola slå till intet många och långa års troget och tråget, samvetsgrant och gott arbete för Sveriges väl.

Herr af Ekenstam: Herr talman, mina herrar! Då föreliggande kungliga proposition började upptagas till behandling

i lagutskottet, var det nog tydligt, att mycket av vad som där mötte oss, innehöll nyheter, för vilka vi nästan studsade. Det ville vid ytligt påseende förefalla, som om Kungl. Maj:t hade haft sitt öra öppet mera för de ganska högröstade stämningar, som hava funnits i huvudstaden och på några andra platser, än på den opinion, som nog finnes inom de stora vida områdena ute i landsbygden. Nutidens så kallade moderna strömningar hava nog fått sätta sin prägel på detta förslag i mer än ett avseende, och för dem, som i mycket beklaga allt vad som genom ett tillgodoseende av dessa strömningar blir bortsopt, för dem har det för visso mer än en gång varit fråga, om icke det skulle vara det rationellaste och riktigaste att med ens ställa sig på avslags-sidan och yrka att Kungl. Maj:ts förslag icke skulle upphöjas till lag, utan att det skulle på nytt överlämnas till bearbetande och omläggning.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Såsom herrarna emellertid se av lagutskottets betänkande, har så icke skett. Ingen enda inom lagutskottet har ansett sig böra komma med ett sådant avslagsyrkande. Hur kan nu detta vara möjligt, då, såsom jag nyss sade, man i många delar funnit sig rätt chockerad av de nya åsikterna? Jo, för visso, det har varit möjligt därigenom att ju mera man inträngt i detta lagförslags byggnad och innehåll, har man fått intresse därför och kommit till insikt om, att det dock i så många och viktiga fall innehåller stora och verkliga förbättringar i den lagstiftning, varom här är fråga.

Den föregående ärade talaren, herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, har nyss så utförligt genomgått samtliga de förbättringar, som skulle åstadkommas genom denna lag, att det för visso icke skulle vara någon som helst idé för mig att på nytt genomgå den saken. Men, såsom jag nyss yttrade, så fanns det dock, trots dessa många stora och verkliga förbättringar, så mycket som man icke ansåg sig kunna vara med om, och därför måste man ställa sig på en annan sida, icke på avslagssidan, utan, om jag så skulle vilja säga, på förbättringssidan. Det är därifrån de många reservationer, som vidfogats utlåtandet, ha kommit. Man har försökt en var i sin stad att med den uppfattning man har i dessa ämnen, komma till någonting, som skulle kunna göra det stora lagförslaget acceptabelt och riktigt även i de särskilda detaljerna.

Då herr statsrådet nyss har så i detalj genomgått förslaget i övrigt, så synes det mig, att det för mig icke är riktigare att göra någonting annat än att nu på en gång övergå till den reservation, till vilken jag anslutit mig i avseende å 1 kap. 1 §.

I denna paragraf, som handlar om trolovningens begrepp och det sätt, varpå trolovning skall slutas, komma vi till den egentliga grundvalen för nästan det allra mesta, som finnes skrivet i föreliggande lagförslag. Kungl. Maj:t har ansett, att trolovning skulle vara för handen, när helst man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra. Den löslighet i for-

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

men, som ett sådant vidsträckt stadgande lämnar, har icke kunnat vara tilltalande för dem, som anse, att ordning och skick dock måste här iakttagas och alldeles särskilt då det gäller ett rättsförhållande, som kan vara en grund och en utgångspunkt för så många andra förhållanden inom samhället.

Det är ju alldeles klart, att med den form, som Kungl. Maj:t har givit trolovningen, under densamma skulle kunna innefattas vilka som helst hemliga överenskommelser och förbindelser, det blir snart sagt äktenskapslöfte givet såsom ett slags ersättning för coitus, som här skulle kunna betraktas såsom trolovning. Icke utan anledning har lagberedningen anmärkt, att den svenska lagstiftningen alltid ogärna har sett hemlighetsfullhet i fråga om äktenskapsavtal, och det har i allmänhet varit så, att först när omgivningen haft klart för sig, eller andra omständigheter tydligt givit vid handen att mellan kontrahenterna existerade en överenskommelse om äktenskap, så har man ansett, att verklig trolovning skulle finnas. Den gamla trolovningen har ju försvunnit. Skick och sed hava ju låtit den s. k. förlovningen komma fram, men vi veta alla, att den knappast erkännes, förrän den fått en viss form av offentlighet, vare sig genom ringväxling, annonsering, annat kungörande eller t. o. m. det enkla steget, att vederbörande kontrahenter hava så förhållit sig till varandra som i allmänhet fästfolk pläga. Det synes icke vara för mycket att, om man skall hava trolovning såsom en rättsgrund, varpå åtskilliga andra anspråk kunna byggas, det dock skall vara någon som helst form, under vilken den skall hava framträtt utåt.

Man har invänt, att det dock alltjämt skulle kunna finnas något, som kallas hemlig förlovning, och att det vore ganska betänkligt, om man på en gång avfärdade möjligheten för ingående av sådana. Jag vill då först och främst anmärka häremot, att med hela den tidsriktning vi hava, utan tvivel de verkliga hemliga trolovningarna snart sagt hava försvunnit. Det behövs i allmänhet nu icke längre, att de unga tu hålla sina avsikter hemliga för stränga föräldrar eller av andra sådana anledningar; och skulle i något enda, i något ytterligt sällsynt undantagsfall något sådant vara för handen, lärer väl ändå icke vara omöjligt, att verkligen göra denna förbindelse kunnig genom att de trolovade förtro sig åt några goda vänner eller på annat sätt inför vittnen göra överenskommelsen kunnig. I allt fall kan man tryggt säga, att där verkligen ett sådant mål, som här avses, är att vinna, så har kärleken, som alltid sägs vara uppfinningsrik, nog sina medel att nå det.

Det är av sådana anledningar, som de reservanter, till vilka jag anslutit mig, hava ansett, att vi icke kunde stanna vid Kungl. Maj:ts enkla form, överenskommelse att ingå äktenskap, utan som vi hava krävt att därtill skulle komma tillägget att överenskommelsen blivit gjord kunnig.

För att emellertid icke, om nu en sådan bestämmelse skulle

antagas, helt och hållet avskära rättsmöjligheten för vad som förut har benämnts ofullkomnat äktenskap, nämligen när en kvinna under äktenskapslöfte blir hävdad, har ett tillägg måst göras till 8 § promulgationslagen. Vid avfattningen av den reservation, som i sådant avseende här avgivits, har en liten bristfällighet uppstått, ity att, såsom synes, endast ett moment avseende barnen har inkommit, då däremot naturligtvis också bör finnas ett moment angående kvinnans ställning. Herr statsrådet anmärkte detta, och jag kommer därför, när vi hinna så långt som till 8 § promulgationslagen, att yrka att där skall intagas ett nytt moment nr 2 så lydande: Har kvinna blivit hävdad under äktenskapslöfte; brytes förbindelsen, och är mannen huvudsakligen skulden härtill, äge kvinnan den rätt till skadestånd, som i 1 kap. 3 § första stycket lagen om äktenskaps ingående och upplösning är stadgat.

Vad som nu där är betecknat såsom mom. 2, skulle då bli va mom. 3.

För att icke alltför mycket inkräkta på den tid, som här åtskilliga talare, vilka vilja yttra sig i principdebatten, kunna önska att taga i anspråk, vill jag icke närmare ingå på de övriga reservationer, som finnas och till vilka jag anslutit mig, utan vill jag för närvarande, herr talman, endast och allenast yrka bifall till 1 kap. 1 § ifrågavarande lag i den form, som föreslås enligt den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande lagförslaget berör några av de mest invecklade, men på samma gång mest djupgående frågor, som över huvud kunna förekomma inom lagstiftningen.

Samhället är byggt på *familjen*. Det är otänkbart, att ett sunt och livskraftigt samhälle skulle kunna uppbyggas allenast på *individerna* och deras individuella intressen. Det är *familjen*, som är samhällets grundval. Varje åtgärd, som är ägnad att *stärka* hem och familjeliv, är sålunda direkt samhällsuppbyggande, men varje åtgärd, som är ägnad att *försvaga* hemmet och familjelivet, är ägnad att försvaga samhället och innebär ett frö till dess upplösning.

Det är icke minst ur dessa synpunkter en lagstiftning i förevarande ämne bör ses. Men går man till lagberedningens, av regeringen nu framlagda förslag, finner man dessa synpunkter alltför litet beaktade. Än mindre har hänsyn tagits till den *kristliga grundåskådning*, som hittills präglat vårt samhällsskick och som utgör dess fastaste stöd. Däremot har stort utrymme beretts åt rent individualistiska synpunkter och åt juridiskt formella krav.

I sistnämnda hänseende har lagutskottet framhållit, att den gällande rättens bestämmelser på ifrågavarande område äro i

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

många stycken föräldrade, och att en genomgripande omgestaltning här i fullständighetens, klarhetens och överskådlighetens intresse är i hög grad påkallad. Och det bestrides ingalunda, att så är förhållandet. Men innan det gamla kullkastas, bör man hava full klarhet över vad man vill sätta i stället. Och en så genomgripande förändring bör icke ske utan det mogna öfvervägande.

Den lagstiftning, som nu bjudes riksdagen till godkännande, synes omfatta endast en ringa del av familjerätten. Den berör endast frågorna om äktenskaps ingående och upplösning och vad därmed omedelbart sammanhänger. Men i själva verket omspänner den hela familje- och arvsrätten. Ty vad nu beslutas blir grundläggande för hela den blivande *giftermålsbalken*, och på giftermålsbalken kommer sedan den blivande *ärvdabalken* att byggas.

Jag var, då jag först tog kännedom om detta lagförslag, av den meningen, att detsamma skulle kunna godkännas med vissa ändringar och jämkningar, och jag har även motionerat i sådan riktning; men ju mera jag har sökt tränga in i lagförslaget, desto mera har den övertygelsen stadgat sig hos mig, att förslaget icke bör antagas utan en väsentlig omarbetning, och att det är nödvändigt, för att bereda tillfälle till en sådan omarbetning, att nu yrka avslag å detsamma. Jag skall i det följande söka giva skäl för en sådan uppfattning.

Enligt det föreliggande förslaget uppkommer den äktenskapliga förbindelsen mellan mannen och kvinnan i och med *vigseln*. *Trolorningen*, vare sig med eller utan hävdande, grundar icke under några omständigheter en äktenskaplig förbindelse.

Det är för första gången i vårt land, som lagstiftningen skulle komma att intaga en sådan ståndpunkt. Och redan denna omständighet är ägnad att i hög grad inrikta uppmärksamheten just på denna punkt.

Enligt våra äldsta skrivna lagar, *landskapslagarna*, erfordrades för tillkomsten av ett äktenskap *fästning* och *sängliggning*. Äktenskapets borgerliga rättsverkningar inträdde i allmänhet i och med sängliggningen. De följande *lands- och stads- lagarna*, vilka gällde under hela den senare medeltiden, och ända fram till 1734, intogo härutinnan samma ståndpunkt som landskapslagarna. Fästningen och sängliggningen voro alltså de huvudsakliga fakta, vilka konstituerade äktenskapet.

Genom kyrkans inflytande kom vigseln i bruk. Den omnämnes redan i landskapslagarna, men var emellertid icke något nödvändigt villkor för ett laggillt äktenskap. Härutinnan gjordes ingen ändring genom reformationen. I konsekvens härmed stadgades i Västerås ordinantia av år 1527, att om fästeman lägrade sin fästekvinna, skulle han icke böta för lägersmålet, »efter emellan dem är rätt äktenskap för Gudi, och må han icke åtskiljas vid henne». Samma uppfattning återfinnes i den ännu gällande *kyrkolagen* av år 1686. Enligt densamma fram-

står visserligen nu vigseln såsom den normala *formen* för äktenskapets fullbordan; men ett giltigt äktenskap kunde enligt kyrkolagen uppstå även utan vigsel. »Om de trolovade varannan hävda» — säger kyrkolagen — »så är det ett äktenskap, som med kyrkans band fullkomnas skall.» Även hävdande under äktenskapslöfte erkändes av kyrkolagen såsom medförande äktenskapliga rättsverkningar.

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Först i och med 1734 års lag upphöjdes vigseln till att bli va ett väsentligt äktenskapsstiftande moment. Äktenskapet konstituerades i regeln genom *trolovningen* och den därpå följande *vigseln*. Men man frångick ingalunda den gamla uppfattningen att, även utan vigsel, en äktenskaplig förbindelse kunde inträda redan genom trohetslöftet och det äktenskapliga umgänget, ehuru visserligen med ringare rättsverkningar än det vigselfästa äktenskapet. Det heter nämligen i 3 kap. 9 § giftermålsbalken: »Hävdar man sin fästekvinna; då är det ett äktenskap, som skall fullkomnas med vigsel. Kvinnan har i ett sådant fall rätt att bli va förklarad för äkta hustru och att åtnjuta full giftorätt i mannens bo. Enahanda rättsverkningar inträda, om man hävdar kvinna under äktenskapslöfte och löftet förklaras fast. Ja, även vid hävdande i lönskaläge, därå sedan fästning följer, inträder ett slags äktenskaplig rätt, dock endast av ekonomisk art, i det att kvinnan »njuter laggift hustrus rätt» i mannens bo. I alla dessa fall bli va barnen äkta barn.

Gent emot denna från äldsta tid fortlevande uppfattning, uppställer *förslaget* den satsen, att äktenskapet existerar endast i och genom vigselförrättarens *förklaring* att kontrahenterna äro äkta makar.

Förslaget ställer sig härutinnan på en rent formell ståndpunkt. *Trohetslöftet* hör icke längre till äktenskapets begrepp. *Trolovningen* förpliktar icke längre till trohet. »Ett huvudsyfte med *trolovningen* är», säger lagberedningen, »att den skall bereda personer, som ämna taga varandra till äkta, tillfälle att under ett mera otvunget, av konventionella hänsyn mindre bundet umgänge lära närmare känna varandra. För detta ändamål böra kontrahenterna under förlovningstiden bibehållas vid *full valfrihet*. Trolovningen bör sålunda, enligt beredningens mening, kunna brytas icke blott efter överenskommelse mellan parterna, utan även genom *den enes* tillbakaträdande. Och liksom trolovningen slutas formlöst, bör den ock kunna formlöst brytas; det bör vara tillräckligt att båda parterna komma överens att häva trolovningen eller att *den ene* av dem på vad sätt som helst, i ord eller handling — t. ex. genom en ny trolovning eller giftermål med en annan — tillkännagiver sitt tillbakaträdande; och detta även efter hävdande. Genom detta förslag skulle — säkerligen för första gången i vårt folks historia — *trolösheten* införas såsom ett lagligt rättsinstitut.

Det råder, såsom av det sagda framgår, en betydlig skillnad emellan den nu gällande lagens uppfattning av äktenskapets

Lagförslag om
 äktenskaps
 ingående och
 upplösning
 m. m.
 (Forts.)

begrepp och det nya förslaget ståndpunkt i detta avseende. Det är här själva *grundfelet* i den nya lagstiftningen ligger; ty de bägge olika uppfattningarna leda till vitt skilda konsekvenser. Motsättningarna framträda redan i det nu föreliggande förslaget, men komma att göra det ännu mer i den blivande lagstiftningen rörande förmögenhetsförhållandet mellan makarna och rörande barnens rättsliga ställning. Det är i hög grad egendomligt att detta förslag kunnat framläggas med anspråk på att det skulle av riksdagen godkännas, innan den ringaste utredning förebragts rörande principerna för ordnandet av dessa viktiga rättsförhållanden. Ty har riksdagen väl en gång antagit det nu framlagda förslaget angående äktenskaps ingående och upplösning, så har riksdagen därmed bundit sina händer i fråga om den fortsatta lagstiftningen på äktenskaps- och arvsrättens område. Jag undrar, om riksdagen verkligen är beredd att nu taga ett så avgörande steg. Den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna reservationen om bibehållandet av bestämmelserna rörande de s. k. ofullbordade äktenskapen till år 1919 i syfte att möjligen få dessa i någon moderniserad form bibehållna i lagstiftningen, synes mig utgöra det starkaste bevis för att även de som nu förklarat sig beredda att godkänna den nya lagen, likväl icke gjort klart för sig innebörden av de principer, på vilka denna lag är byggd. Ty yrkandet på att de ofullkomnade äktenskapen i någon form, vilken det vara må, skola bibehållas, bottnar i den *gamla* uppfattningen om trohetslöftets förpliktande betydelse och har alls intet med lagberedningens äktenskapsbegrepp att skaffa.

Då jag i det föregående påpekat, att trohetslöftet i förening med äktenskapligt umgänge i vissa fall, även utan vigsel, konstituerar en äktenskaplig förbindelse, så har därmed givetvis icke varit avsett att prestera något försvar för vilka lösa förbindelser som helst; och icke heller för alla de olika former av ofullkomnade äktenskap, som upptagas i 1734 års lag. Jag har endast talat om den förbindelse, som uppkommer, då trohetslöftet är *uppriktigt* och då avsikten är åstadkommandet av *ett verkligt äktenskapligt samliv*, låt vara att endera sedermera sviker löftet. I verkligheten existerar i detta fall en långt djupare förbindelse mellan mannen och kvinnan än om blott en tillfällig förbindelse föreligger. Skillnaden är lätt att iakttaga för den som i det verkliga livet kommer dessa förhållanden nära.

Jag vill också i detta sammanhang hava uttalat, att det givetvis bör med största eftertryck betonas, att en dylik förbindelse bör beseglas antingen med kyrklig vigsel eller med en borgerlig förmälningsakt, ty ur både familjens och samhällets synpunkt är det av vikt, att äktenskapet offentligen erkännes och bekräftas; och för kristlig uppfattning framstår det alltid såsom ett ofrånkomligt krav, att äktenskapet genom vigseln vinner religiös bekräftelse och helgd.

Jag skall nu icke längre uppehålla mig vid lagförslaget uppfattning av själva äktenskapsbegreppet, utan övergå till att

nämna något om *kvinnans och barnens rättsliga ställning*, för den händelse att kvinnan blivit hävdad utan att vigsel tillkommer.

Vad *kvinnan* beträffar, stadgas i 1 kap. 3 §, att om kvinnan under trolovningstiden blivit hävdad av mannen, men trolovnningen likväl brytes, och mannen huvudsakligen bär skulden därtill, så skall han giva henne skäligt *skadestånd*.

Enligt nu gällande lag har kvinnan i sådant fall rätt att bli förklarad för äkta hustru samt åtnjuta full giftorätt i mannens bo. Hon har sålunda möjlighet att förskaffa sig både ideell och materiell upprättelse. Och den rätt hon därvid kan göra gällande är till sin art en *äktenskaplig* rätt. Enligt lagberedningens förslag åter skall hon avspisas med ett skadestånd i penningar, utan att därvid ens sörjts för att skadeståndsplikten verkligen blir effektiv. All *äktenskaplig* rätt för henne på grund av förbindelse före vigseln bortfaller. Principiellt sett betyder detta för kvinnan en i hög grad försämrad ställning. Och det torde vara detta som föranlett herrar Pettersson i Södertälje m. fl. att reservationsvis hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, på vilket sätt genom lagstiftningens försorg ej blott ekonomiskt skadestånd utan jämväl upprättelse i andra avseenden lämpligen må kunna beredas utom äktenskapet födda barns mödrar, särskilt i de fall, då hävdandet skett under trolovning eller under äktenskapslöfte.

Men under det att den konventionella och godtyckliga gräns lagberedningen uppdrager emellan vad som skall vara äktenskap och icke äktenskap sålunda blir, åtminstone principiellt sett, och säkerligen mången gång också i verkligheten, i hög grad missgynnande i fråga om *mödrarnas* rätt och ställning, då förbindelsen faller utanför det vigselfästa äktenskapets ramar, så blir tvärtom den lika godtyckliga gränsskillnad, som, låt vara provisoriskt, uppdrages mellan *äkta och oäkta barn* sådan, att den i hög grad gynnar barnen av dessa missgynnade mödrar. Det är svårt att förstå, varför gränsen skall dragas på *ett sätt*, när det gäller mödrarna, och på *ett annat sätt*, när det gäller barnen av dessa samma mödrar. I en och samma förbindelse får *modern* en sämre rätt, *barnet* en bättre, utan att någon verklig grund därför kan uppvisas. Om modern avspisas med ett skadestånd i penningar, varför skall det då icke vara nog, att även barnet då säkerställas genom en penningssumma till dess uppfostran och underhåll? Men om barnet skall vara äkta barn, varför skall icke modern då njuta äkta hustrus rätt? Den skillnad mellan moderns och barnets rätt och ställning, som lagberedningen här uppdragit, är fullkomligt godtycklig och visar på en rent formell uppfattning av hithörande förhållanden.

På ett helt annat sätt fattade man saken vid utarbetandet av 1734 års lag. Där ställdes moderns och barnets rätt på en och samma grund och i bestämt förhållande till varandra. I 1692 års lagförslag heter det uttryckligen: »ty då moderns villkor bättras, då bättras ock barnens». Och i den slutliga lagtexten är barnets rätt och ställning såsom äkta barn genom-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

gående motsvarad av en rätt för modern, i vissa fall att bli va förklarad för äkta hustru, och i andra fall åtminstone att er- hålla äkta hustrus rätt i mannens bo.

Man kan naturligtvis häremot invända, att stadgandena rö- rande barnens rätt härutinnan i det framlagda förslaget endast äro av *provisorisk* natur. Men, mina herrar, godkännas dessa stadganden nu av riksdagen, så hava de därmed faktiskt för- lorat sin provisoriska karaktär, ty sedan är en återgång icke möjlig. Jag fruktar, att ett bifall till förslaget kommer att binda den fortsatta lagstiftningen även på denna punkt; och därmed hava de av mig gjorda anmärkningarna sitt fulla be- rättigande, och det går icke att bemöta dem allenast därmed, att bestämmelserna endast äro avsedda att hava en provisorisk giltighet.

Jag skall till sist även något beröra den nya *skadeståndsprin- cipen* och dess tillämpning. Har kvinnan under trolovningstiden blivit hävdad av mannen, men trolovningen brytes, och mannen bär den huvudsakliga skulden därtill, skall han giva henne skäl- ligt skadestånd. Förslagets mening är, säger lagberedningen, att mannen skall vara skyldig undanröja följderna av det skedda, såvitt detta genom ekonomiska värden låter sig göra. Men jag frågar: borde icke mannen hava samma skyldighet gent emot den kvinna, vars ära han rövat för en natt? Om den trolovade kvinnan, säger lagberedningen, redan förut vanvårdat sitt rykte, kanske rent av är känd för lösaktighet, så lärer den ersättning, hon enligt förslagets bestämmelser kan påräkna, i allmänhet bli- va ringa eller ingen. Dock, även en sådan skulle kunna tiller- kännas ersättning, om ock till ringare belopp. Skulle icke då, med ännu mycket större skäl, en dittills fläckfri kvinna, som under en tillfällig nedsättning av den moraliska motståndskraften blir förförd av en samvetslös man, kunna göra anspråk på ersätt- ning för vad hon förlorar, icke blott i materiella utan även i ideella värden, ära, ställning, hälsa och utkomst.

Skadeståndsrättens begränsning till kvinna, som blivit häv- dad under trolovningstiden, saknar, såvitt jag kan förstå, all verklig grund, när man icke vill tillerkänna kvinnan någon *äktenskaplig rätt* till följd av trolovningen. Den är alltså en ren godtycklighet.

Men icke ens i de fall, då lagberedningen ansett ekonomisk gottgörelse böra ifrågakomma, har lagberedningen förmått ge- nomföra sin nya skadeståndsprincip. För det fall nämligen, att trolovningen brytes genom mannens *död*, kan något skade- ståndsanspråk icke göras gällande. Även på denna punkt har lagberedningen nödgats tillgripa en provisorisk anordning för att icke ställa kvinnan alldeles rättslös. Och lagberedningen har därvid icke haft annan utväg än att bygga på den hittills gäl- lande rättens grund, i det att kvinnan tillerkänts »skälig andel» i mannens kvarlåtenskap, dock ej utöver hälften därav. Det är *andel* i kvarlåtenskapen, men det är icke laggift hustrus andel.

Huru stor denna andel skall vara är icke utsagt. Den skall vara »skälig». Men det lämnas osagt, huruvida andelens storlek skall bedömas uteslutande med avseende å kvinnans eller jämväl med avseende å de lagliga arvingarnas ekonomiska ställning. Den tillgodokommer icke heller alla kvinnor av ifrågasvarande kategori; rätten är nämligen ställd i beroende av, huruvida kvinnan är *i behov* av underhåll. Lagberedningen säger härom, att det har »synts riktigast att begränsa den nya regelns räckvidd till fall av mera ömmande natur». Återigen alltså en ren godtycklighet! Beträffande alla andra kvinnor, vilkas trolovning efter hävdande blivit bruten utan deras eget förvållande, *skall givas* skäligt skadestånd utan avseende å om de äro i behov av underhåll eller icke. Det större eller mindre behovet kan endast inverka på skadeståndsbeloppets storlek. Men i fråga om dessa kvinnor, vilkas trolovning blivit upplöst genom mannens död, göres själva rätten till ekonomiskt vederlag beroende på huruvida de äro i behov av underhåll eller icke. Stadgandet har visserligen endast provisorisk karaktär. Men även här gäller, att någon annan utväg ur svårigheterna icke heller för framtiden lär stå att vinna, så framt man icke vill omlägga hela förslaget på sådan grund, att även för detta fall, det ofullkomnade äktenskapet i någon moderniserad form bibehålles.

I alla händelser lär väl riksdagen icke vara försvarad med att fatta ståndpunkt till och slutgiltigt antaga det ifrågasvarande lagförslaget, innan de därmed på det intimaste sammanhängande frågorna om de nämnda *mödrarnas* och *barnens* rättsliga ställning blivit principiellt utredda, så att lagförslagets åtminstone närmast liggande konsekvenser härutinnan kunna tillförlitligt bedömas, vilket nu icke är möjligt. Mycket mer skulle vara att anmärka, särskilt beträffande de nya bestämmelserna om äktenskaps *upplösning*, men jag skall icke längre taga kammarens tid i anspråk.

Jag förstår till fullo vikten av att en revision av giftermålsbalken kommer till stånd såsom ett led uti det pågående arbetet för åstadkommande av ett nytt, efter vår tids behov avpassat lagverk till ersättande av 1734 års lag.

Men det nu framlagda förslaget, vilket skulle bilda stommen till den nya giftermålsbalken, lider enligt min mening av så väsentliga brister och är till sin innebörd och sina konsekvenser så ofullständigt utrett, att det skulle vara i hög grad förhastat att nu godkänna detsamma såsom grund för en lagstiftning avsedd att gälla kanske i sekler. Jag vill i sådant avseende erinra, att konung Kristoffers landslag gällde från 1442 till 1734 eller i nära 300 år, och att 1734 års lag nu snart varit gällande i 200 år. När man nu står inför ett nytt lagverk, avsett att intaga dessas plats, synes det mig mer än någonsin vara angeläget, att avgörandet icke sker i förhastande utan efter mognaste överbäggande.

Det torde dessutom befinnas ogörligt att nu i riksdagens

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.).

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

sista timme få till stånd ett verkligt enhetligt och konsekvent genomförande av de olika ändringsförslag, som vid en detaljbehandling skulle kunna vinna riksdagens bifall.

Jag anser sålunda, att förslaget för denna gång bör avslås; och tillåter mig, herr talman, att å den föredragna paragrafen yrka *avslag*.

Herr Clason: Min ståndpunkt, herr talman, till den föreliggande frågan betingas, liksom, förmodar jag, allas, av den övertygelsen, att den icke blott är denna riksdags viktigaste fråga, utan överhuvud taget berör ett ämne av den allra mest ingripande betydelse för hela vårt samhällsliv. En lagstiftning på detta område verkar icke blott för stunden, utan för generationer framåt, till godo eller till ondo; ett eller flera felsteg bliva därför så mycket ödesdigrare. Det är ett område, där man icke har rätt att experimentera, och när man går framåt, bör man därför gå endast med största varsamhet och med klar insikt om betydelsen av varje steg som tages. Det är nu så att enligt min uppfattning skulle denna varsamhet icke bliva iakttagen, om vi nu skulle antaga det föreliggande förslaget.

När jag säger detta, gör jag det med fullt erkännande av det goda, som förslaget i vissa delar innehåller. Det har emellertid förefallit mig, som om detta goda icke skulle stå i det organiska samband med förslagets svagare sidor, att det nödvändighetsvis måste släpa dessa med sig. Förbättrade bestämmelser t. ex. i en sådan fråga som den om äktenskap mellan svensk och utlänning kunna naturligtvis antagas ganska fristående från det övriga; och nog kunde exempelvis de s. k. Köpenhamnsresorna avskaffas och i samband därmed proceduren vid äktenskapsskillnad samt rättsverkningarna på detta område omarbetas, utan att det behövde draga med sig förslagets alla övriga bestämmelser, där meningarna äro ofantligt mycket mera delade. Och det är rätt märkligt att erinra sig, att just på båda dessa punkter föreliggande skrivelser om reformer från riksdagen och kyrkomötet, men så vitt jag vet icke på de andra områdena, i varje fall icke på alla. Vad som emellertid överhuvud taget synes mig vara ett hinder för förslagets antagande nu är att frågan ligger för oss så *ofullständigt utredd* och i ett så *oklart skick*. Därför menar jag, att vi behöva ett uppskov med dess antagande.

Vad utredningen angår syftar jag först och främst på det bristfälliga sätt, varpå man inhämtat den kyrkliga erfarenhetens vittnesbörd. Jag skall för ögonblicket lämna alldeles därhän, huruvida äktenskapet bör sekulariseras i den utsträckning förslaget innebär. Säkert är emellertid, att det *hittills* i vårt land också har haft sin kyrkliga sida, att vårt folk fortfarande i stor utsträckning önskar ställa det under kyrkans helgd och att kyrkans medverkan därför alltid använts både vid äktenskaps ingående och för främjande av deras fortbestånd. Därför finnas ock rörande de äktenskapliga frågorna hos kyrkans

olika organ, präster och lekmän, en den mest djupgående erfarenhet, en erfarenhet som jag tror är minst lika djupgående som hos några andra statsorgan. Detta är således icke en fråga om vad som hör till kyrkolag eller icke, utan frågan är helt enkelt, var den mest djupgående erfarenheten på detta område finnes som det kunde vara skäl att rådfråga.

Under sådana förhållanden förefaller det mig synnerligen beklagligt, att man på sätt som skedde handhade remissen till de kyrkliga organen. Som bekant, begränsades den nämligen både till tiden och till innehållet. Förslaget kom dem till handa i slutet av oktober 1913, och deras yttranden skulle vara avgivna före den 1 januari 1914. Flera av dem hava också starkt beklagat sig över den alltför begränsade tiden. Men icke nog med detta; såsom herr statsrådet nyss meddelade, var ju remissen också begränsad med avseende på innehållet och flera av de enligt min uppfattning mest grundläggande spörsmålen, frågorna om trolovning, äktenskapshinder, äktenskapsskillnad o. s. v. voro, så vitt jag kunnat finna, alldeles undantagna. Således, vi sakna till största delen allt det material, som vi från det hållet borde äga för frågans närmare belysning och avgörande.

Så vitt jag förstod herr justitieministern rätt, framhöll han nu nyss, att remissen hade skett från den synpunkten, att de kyrkliga myndigheterna hade fått yttra sig över sådana punkter, med vilka de *framdeles* skulle hava något att göra. Men det hade väl varit skäl, att fråga dem även om sådana punkter, med vilka de *hittills* haft att göra och beträffande vilka de sitta inne med en mycket stor erfarenhet.

Man har också frågat sig om anledningen till brådskan med remissen, och det har både förut under frågans föregående behandling och nu nyss av herr justitieministern meddelats ett par svar. Så vitt jag fattade, inneburo dessa, att det dels var hänsyn till skandinaviska intressen, som vållade brådskan; det var ett skandinaviskt intresse att få fram förslaget så fort som möjligt. Vidare framhölls, att man också brådskade för Sveriges egen skull, av intresse att få in förslagen till lagrådet i början av 1914; även därför gjordes denna remiss så hastigt. Men vilketdera av dessa skäl än vägt tyngst i vågskålen, så förefaller mig intetdera riktigt tillfredsställande, ty vad som verkligen är viktigt från Sveriges synpunkt, då man skall lagstifta på ett område sådant som detta, är att få utredningen *så fullständig som möjligt*, och icke om man får den några månader förr eller senare.

Emellertid stannade det icke ens härvid. De kyrkliga myndigheterna icke blott klagade över, att tiden var för kort för remissen och remissen för begränsad, utan på en hel del punkter uttalade de ganska starka betänkligheter, både principiella och andra. Om detta resultat av deras yttranden finnes emellertid icke ett ord i det kungl. förslaget. Så vitt jag kunnat finna, finnes där icke någon som helst diskussion av förslagets principiella innebörd och icke heller ett ord om detaljanmärkningarna

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

från det nämnda hållet. När vi motionärer skulle skriva våra motioner på den korta tiden av femton dagar, voro vi, åtminstone jag, alldeles okunniga om detta förhållande; annars skulle jag för min del hava sökt bidraga till ytterligare belysning på den punkten. Och ännu i detta ögonblick är jag övertygad om att de flesta av oss hava icke någon kännedom om vad där står. Jag ber att få tacka lagutskottet för de brottstycken som det meddelat på en och annan punkt, men jag måste tillägga, att det är långt ifrån allt av intresse, och jag beklagar, att tiden icke tillåtit mig att nu meddela mera.

Herr statsrådet sade, att vissa av dessa myndigheter dock icke hade undanhållit sig från att gå in även på den principiella sidan av saken. Ja, det är riktigt att några gjorde det, men andra hava icke gjort det. Från en av dessa myndigheter — domkapitlet i Lund — börjar yttrandet på ungefär följande sätt: »Då blott vissa delar remitterades, anser sig domkapitlet förhindrat att avgiva något yttrande över de föreslagna lagförslagen i andra delar. *Under annan förutsättning skulle skäl för domkapitlet hava förelegat att uttala betänkligheter mot den genomgående tendensen att så att säga sekularisera äktenskapslagstiftningen, något, som ej lär kunna undgå att medföra faror i religiöst sedligt avseende.*»

Nu skulle jag i detta sammanhang vilja be kammarens ledamöter att erinra sig några andra kungl. propositioner. Vi hade för kort tid sedan ett förslag inne på kamrarnas bord om ändring i lasaretsstadgan. Det hade remitterats över hela landet till landsting, till lasaretsdirektioner, till medicinalstyrelsen, till läkareföreningar och jag vet ej vilka; och det fanns i propositionen en synnerligen utförlig redogörelse för vad alla dessa hade yttrat. Vi hade för ett par år sedan en kungl. proposition om ändrad kommunallagstiftning, som varit på remiss till stadsfullmäktige och magistrater i alla rikets städer och till landshövdingeämbeten o. s. v. I propositionen fanns redogörelse för alla dessa yttranden. Vi hade 1908 en proposition om ändring rörande kyrkoråd och skolråd, rörande upprättande av särskilda skolstyrelser. Där hade principiella betänkligheter uttalats under remisserna; de upptogs till diskussion i den kungl. propositionen. Och när vi 1907 hade det föregående stora förslaget från lagberedningen — om ändring i jordabalken — så hade under remisserna en av de hörda myndigheterna uttalat vissa principiella betänkligheter rörande en punkt. Dessa upptogs till diskussion i den kungl. propositionen. I denna fråga däremot sakna vi för närvarande alldeles tillgång till en viktig del av det föreliggande utredningsmaterialet.

Herr statsrådet sade, att man kunde ej ifrågasätta en ny remiss: det skulle i alla fall ej komma fram nya synpunkter, sade han. Ja, jag skulle däremot vilja säga, att ett annat förfaringssätt på denna punkt åtminstone hade medfört, att vi hade fått kännedom om de redan framkomna synpunkterna.

Till denna lucka i den föregående utredningen har nu också kommit den orimligt korta tid, som kammarens ledamöter haft på sig. Förslaget bordlades i onsdags, men det utdelades ej samtidigt, och en stor del av oss har ej haft på sig mer än högst två dagar, och det är ju dock en bra kort tid för att tänka sig in i ett förslag med så många olika detaljer och så många skiftande meningar.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Då jag säger, att förslaget är ofullständigt utrett och oklart, så syftar jag ock på en annan punkt. Det är, såvitt jag kan fatta, så, att förslaget skall medföra en hel del kompletteringslagar, följdlagar, och dess ställning till dessa synes mig icke vara fullständigt utredd. Såvitt jag förstår är meningen, att förslaget skall draga med sig som konsekvenser vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen, exempelvis rörande hemlighållande av protokoll i vissa äktenskapsmål, men därom, hur dessa böra formuleras, finnes ingenting, och till dess att dessa ändringar kommit till stånd, måste det alltså bli en ganska egendomlig rättskipning i de målen. Så vitt jag förstår, förutsätter man också ett hemlighållande av t. ex. vissa läkarebetyg, men därom är ännu ingenting stadgat. Det råder vidare, så vitt jag kan förstå, ett alldeles bestämt samband med den nuvarande kyrkostämmoförordningens bestämmelser om de kyrkliga myndigheternas ställning till vissa frågor rörande äktenskapet. Hur det förhållandet skall regleras, därom är inte ett ord nämnt. Om behövligheten av, att i samband med förslagets bestämmelser, ha full klarhet om frågan om barnens ställning och arvsrätt, har redan den föregående talaren talat. Jag kan således inskränka mig till att hänvisa till honom, men det synes mig, som om detta samband är fullt påtagligt.

Och slutligen kommer frågan om förslagets ställning till kyrkolag och kyrkomöte. Även den saken är, såvitt jag förstår, ganska outhärdad. Det framhålles i förslaget, att 15 och 16 kap. i kyrkolagen skola upphävas, men det har sagts i vissa kommentarier — och nu även av herr statsrådet — att det ej är meningen att upphäva dem utan vidare, utan att det är meningen att i stället sätta in andra bestämmelser av kyrkolags natur i kyrkolagen. Men då borde väl på ett tidigare stadium av frågans behandling ha förelegat utredning om, hur därmed skall förfaras; och det borde i förslaget ha sagts ifrån, vilka bestämmelser i lagen, som äro beroende på kyrkomötets samtycke eller ej. Nu inledde herr statsrådet sitt anförande med en noggrann redogörelse för dessa förhållanden, men jag kan ej underlåta att påpeka, att det för sakens klarhet varit väsentligt förmånligare, om vi fått denna redogörelse redan i den kungl. propositionen. Det var nu ej så lätt att på rak arm uppfatta hans yttrande.

I detta samband skall jag be att få uttala ett par rent principiella anmärkningar om förhållandet mellan stat och kyrka på äktenskapslagstiftningens område, emedan det förefaller mig,

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

som om just här förslaget lider av en ganska stor principiell oklarhet. Förslaget är, såvitt jag kan förstå, i vissa rätt väsentliga delar uppbyggt med ledning av icke minst den tyska äktenskapslagstiftningen. Den är emellertid en lagstiftning med obligatoriskt *civiläktenskap*. Man har nu till vår lagstiftning velat överflytta dess bestämmelser. Hos oss har emellertid förslaget ej kunnat ställas på principen om obligatoriskt civiläktenskap, ty det vill vårt folk ännu ej ha. Men likväl har man velat flytta över de normer, som gälla för det utländska civiläktenskapet, på det svenska äktenskapet, vilket majoriteten av folket ännu vill ha under kyrklig helgd. Detta har dock med sig vissa svårigheter, ty det går ej så lätt att så att säga använda en profan dräkt såsom kyrklig skrud. Det är naturligtvis detta, som gör, att man nu vill lägga sig till med den kyrkliga termen »vigsel» och använda den på en rent profan förrättning för att i viss mån skyla över skillnaden.

Men det finnes även andra svårigheter, som härav blivit en följd. Kyrkomötet har gång på gång skrivit till Kungl. Maj:t och begärt utredning i syfte att vinna möjlighet för prästerna att slippa förrätta kyrklig vigsel i vissa fall, där från kyrkans ståndpunkt det saknas förutsättningar för en sådan. Detta önskemål går förslaget alldeles förbi, och det är så mycket egendomligare, som de skandinaviska parallellerna, som man i övrigt så ofta velat draga fram, här bort kunna visa vägen, ty i det danska parallellförslaget, som är framlagt i lagberedningens yttrande, finnes en bestämmelse om detta. Där har man tillmötesgått detta önskemål, i det att man har stadgat, att en präst, som av religiösa betänkligheter anser sig förhindrad att företaga en viss vigsel, har rätt att underställa saken högre myndighet, som då avgör, om han skall tvingas därtill eller ej. Det synes mig egendomligt, varför på denna punkt den skandinaviska hänsynen icke har fått göra sig gällande genom ett tillmötesgående av de önskemål, som här framställts från kyrkligt håll. Det synes mig, som om även den tyska lagstiftningen för övrigt på den punkten kunde ha förtjänat ett större beaktande. Där finnes ju den bekanta s. k. kejsarparagrafen, som stadgar, att de kyrkliga bestämmelserna med hänsyn till äktenskap ej beröras av vissa delar av den tyska civiläktenskapslagen, och som alltså ger de olika kyrkorna full frihet att bestämma, vilka som böra vara vigselberättigade eller ej. Om hela denna ytterst viktiga fråga finner man icke ett ord i förslaget; alltså åter en punkt, där utredning saknas, och där det hela är oklart.

När jag nu på detta sätt har berört förslagets ställning till de kyrkligt religiösa önskemålen, så skulle jag vilja tillägga en principiell anmärkning. Jag vet, att det i våra dagar finnes en hel del folk, som så litet som möjligt vilja höra talas om denna sida av saken, om kyrka och religion på detta område. Jag är emellertid övertygad, att dit hör ännu varken den svenska staten eller majoriteten av det svenska folket. Detta vill fort-

farande hava äktenskapet under kyrkans helgd — detta ej därför, att kyrkan är en gammal hävdvunnen institution, utan därför, att man sätter värde på denna institution. Man vill ha kyrkans välsignelse med sig vid ett sådant steg i livet som äktenskaps ingående, och man sätter värde på att ha den institutionens hjälp till bevarande av de sedliga och etiska grundvalar, som man erkänner vara nödvändiga för folkets liv. Men ju starkare man är övertygad om, att dessa grundvalar behöva upprätthållas, dess starkare måste man givetvis vara mån om, att den erfarenhet, som insamlats på detta område, också kommer lagstiftningen till del och av denna fullt tillgodogöres. Så har nu emellertid ej skett vid detta ärendes tidigare handläggning, och det är därför, som många av oss i dag ej äro beredda att föra detta förslag igenom.

*Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Bland de principiella synpunkterna berördes av herr statsrådet nyss också de skandinaviska hänsynen. Jag skulle därvid vilja fråga: är det dock icke så, att de bestämmelser, som i detta förslag, detta svenska förslag tillkommit på skandinavisk grund, äro relativt ganska få och i varje fall i väsentlig mån inom lagutskottet blivit borttagna ur förslaget? Och är det ej vidare så, att det är rätt tvivelaktigt, huruvida detta arbete skall fortsättas eller utvidgas — i varje fall på skandinavisk basis? Principiellt synes det mig, som om formerna för äktenskaps *ingående och upplösning* väl kunna vara rent svenska och ej behöva vara skandinaviskt gemensamma, men som om gemensamheten måhända kunde vara av större vikt på andra områden t. ex., de *förmögenhetsrättsliga*. Men det har ju för några dagar sedan meddelats från Norge, »att det nu icke låter sig överblickas, i vad mån strävandet att uppnå enhetliga rättsregler rörande äktenskaps förmögenhetsrättsliga verkningar i de tre nordiska rikena gjorde det nödvändigt eller önskvärt, att gällande norska lagbestämmelser rörande äktenskapets personliga rättsverkningar ändrades eller kompletterades, i syfte att enhetlighet jämväl på detta område uppnåddes. För närvarande har det därför icke ansetts lämpligt att vidga de norska delegerades uppdrag» i detta syfte. Således skall just på det området, där man tycker, det måhända kunde vara av större intresse, något skandinaviskt samarbete för närvarande ej äga rum.

Detta om den bristande utredningen och den bristande klarheten i vissa allmänna sidor av förslaget. Det synes mig emellertid, då jag kommer att sluta med ett avslagsyrkande, också vara min skyldighet att även något beröra vissa av förslagets detaljer, där liknande brister synas mig möta.

Om *trolovningen* ha redan de föregående talarna talat åtskilligt, och jag skall ej tillägga mycket. Men nog förefaller det mig, som om här råder en ganska egendomlig cirkel i den bevisföring, som presterats av förslagets försvarare. Man säger: den gamla trolovningen enligt 1734 års lag skall bort, ty den har numera kommit ur bruk. När vi då skola taga bort den med

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

dess rättsverkningar, fortsätter man, finnes det ej annat att göra än att falla tillbaka på den formlösa trolovning, som förslaget innebär, med minskade rättsverkningar — ungefär desamma, som hittills varit följden av vad som kallas »hävande under äktenskapslöften». Det synes mig, som om man därvid glömde en synnerligen viktig sak. Det är sant, att den gamla trolovningen enligt 1734 års lag med vittnen o. s. v. fallit bort, men det är icke så, att icke en verklig trolovning dock fortfarande finnes kvar. Tvärtom är det ju så, att man i rättspraxis tillägger eklaterad förlovning den gamla trolovningens rättsverkningar. Det finnes sålunda fortfarande föräktenskapliga förbindelser, om jag får använda det uttrycket, av mycket olika slag, mellan man och kvinna: dels mycket lösliga, men dels ock verkliga trolovnin-
gar, båda arterna himmelsvitt skilda och sådana, att de ej under några förhållanden kunna jämföras. Varför skall man ej då bevara denna skillnad även i lagen? Varför skall den vida högre form av trohetsförpliktelse, som en verklig trolovning innebär, likställas med alla dessa lösliga förbindelser? Därpå har jag åtminstone ej kunnat få något svar, som för mig har någon beviskraft. Jag vill i förbigående påpeka, att vad jag om den saken yttrat i min motion ej behöver innebära, att rättsverkningarna av det gamla institutet »hävande» etc. skulle bortfalla.

Men är man nu verkligen ense om, att det faktiskt i realiteten finnes olika slag av föräktenskapliga förbindelser med helt olika valör, så synes det mig klart, att det ej går an att stoppa in dem under samma benämning och allra minst passar därtill begreppet »trolovning». Utskottet säger i polemik gent emot mig att »alla de överenskommelser, varom här är fråga, ju innebära, att mannen och kvinnan lova varandra sin tro». Jag skall be att därvid endast få svara med lagberedningens eget resonemang. Då den diskuterar sitt trolovningsbegrepp säger den bland annat: »Särskilt intresse knyter sig till frågan, huruvida till trolovning skall hänföras även ett sådant fall, då mannen lovar kvinnan äktenskap under förutsättning, att hon tillmötesgår hans önskan om könsumgänge, och hon därav låter locka sig. Tvekan kunde här uppstå bland annat av det skälet, att mannens anbud om äktenskap här ofta närmast framstår såsom ett medel att häva kvinnans betänkligheter mot samlaget och på den grund ej i samma grad som ett vanligt frieri vittnar om hans uppsåt att taga henne till äkta.» Lagberedningen har emellertid funnit — modigt synes det mig — all denna sin tvekan böra falla, och räknar sålunda även det nyssnämnda fallet in under »trolovning». Enligt min uppfattning är emellertid den riktiga termen för vad där skildras icke »trolovning», utan helt enkelt »att förföra», och jag tror ej, att svenska folket önskat att i lagens text det begreppet hädanefter skall räknas in under »trolovning».

Nu har på denna punkt lagutskottets reservanter sökt gå motionärernas önsknings tillmötes, men utom vad den föregå-

ende talaren här har erinrat vill jag påpeka, att reservanterna här ej stå eniga om, vilken lagtext de önska. Jag måste alltså säga, att även på den punkten frågan ej är tillräckligt klarlagd för att vi alla nu skola vara mogna för beslut i frågan.

I förbigående vill jag tillägga, att beträffande vad som om utskottets förslag i pressen och annorstädes anförts, att nämligen dess trolvningsbegrepp skulle vara det allmänt europeiska och att förslaget därför därutinnan skulle vara modernt, så vågar jag sätta ett frågetecken. Atminstone i den tyska rätten och jag tror även i den schweiziska lär det vara så, att trolvning med rättsverkningar ej kan ingås av omyndiga, och det gör ju deras trolvning till något helt annat än vad förslaget innebär.

Om nödvändigheten av, att sätta trolvningsbegreppet i samband med frågan om barnens arvsrätt är så mycket förut yttrat, att det ej är nödvändigt att gå in på den saken vidare.

I intimt samband med trolvningen står vidare frågan om de *ofullkomnade äktenskapen*. Jag kan ej neka till, att jag känner mig ganska tilltalad av den reservation, som herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivit, låt vara att formen synes mycket tvivelaktig. Jag skulle emellertid vilja göra den erinran, att om man vill bibehålla detta institut och omändra det, så synes mig konsekvensen vara, att man behåller det tills vidare och ej endast för tre år, ty man lär väl ej veta, om man är färdig med en förändring på den tiden.

En annan mycket omtvistad fråga är den om *giftermål mellan anförvanter*. Även där har utskottets övervägande majoritet ställt sig mot mitt förslag, att det skulle bli vid det gamla. Jag skall ej mycket uppehålla mig vid den saken, men vill dock anmärka, att då lagberedningen såsom skäl för sin ståndpunkt har anfört ett så underligt motiv som det, att »förbudets stränghet manar till överträdelse», ja då synes det mig, som om man ej behöver vidare karakterisera motiveringen. Och de övriga skälen äro ju i själva verket ungefär thesso likt. Nu säger lagutskottet här, att »dispensrätten allenast sparsamt skall komma till utövning», och att vid dess utövning »den medicinska synpunkten skall vinna synnerligt beaktande». Ja, men om detta varit meningen, varför säger man ej något om den saken i själva lagen? Jag hyser för övrigt ganska starka tvivelsmål om, att Kungl. Maj:t, när parterna komma inför honom och säga, att deras »livs lycka» kräver, att de få ingå äktenskap — också ett av lagberedningens argument — då skall svara: »nej, först skola ni ha medicinsk undersökning, och endast om den undersökningen ger gott resultat, kan jag förorda bifall, eljest blir det avslag». Jag misstänker, att om man öppnar dörren på det området, så bliva riskerna stora, och det blir svårt att stoppa dessa förbindelser, som dock från medicinsk synpunkt förklarats höra till »de mera betänkliga» och, som det heter i Uppsala medicinska fakultets utlåtande, »från rent ärftlighetsteoretisk synpunkt....

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Lagförslag om närmast äro att jämföra med en förbindelse mellan två hel-
 äktenskaps syskon».

ingående och
 upplösning
 m. m.

(Forts.)

Det finnes en annan fråga beträffande äktenskapshindren, som jag ej var i tillfälle att uppmärksamma då jag skrev min motion, men som jag måste räkna till förslaget allra mest betänkliga bestämmelser. Det är dess ställning till äktenskapsbrott, till *horsbrott*. I den nuvarande lagstiftningen är det som bekant så, att horsbrott utgör hinder för nytt äktenskap mellan de båda skyldiga. I de flesta främmande länder, — åtminstone på många håll — gäller samma lagstiftning. Den gamla lagstiftningen står alltså här i Sverige i nivå med det utomlands gällande. Detta hinder har dock nu genom förslaget alldeles borttagits. Men ej endast det, utan förslaget har blivit så formulerat, att äktenskapsbrott, såvitt jag förstår, har kommit att premieras som skilsmässogrund. Skilsmässa kan i andra fall ej erhållas utan föregående separation, i flera fall skall det vara en mellantid av två år, i andra ett år. Efter horsbrott däremot kan skilsmässa ske så gott som omedelbart och intet hinder kommer att förefinnas för att nytt äktenskap genast kan ingås; ej ens den väntetid, som i vissa främmande länder är införd, är här upptagen. Lagstiftningen skulle sålunda premiera äktenskapsbrott som skilsmässaoanledning. På det betänkliga i detta hava de kyrkliga myndigheterna pekat, men deras betänkligheter ha här, som annorstädes, ej kommit till synes.

Så hava vi den stora frågan om *skilsmässa* och skilsmässoförfarandet. I fråga om institutet »skilsmässa efter överenskommelse» blev jag först ganska tilltalad av lagutskottets förslag, då jag nämligen fick se det tillägg, som utskottet har gjort, där det står, att »makar, som finna sig *på grund av djup och varaktig söndring*, ej kunna fortsätta sammanlevnaden» etc. Men då jag sedermera blev upplyst därom, att det icke är domstolen, som skall pröva, om en sådan söndring föreligger, utan att det är makarnas subjektiva uttalande, som skall vara det avgörande, så kan jag naturligtvis på den punkten ej annat än vidhålla mina förra betänkligheter.

Till sist vill jag också yttra några ord om *medlingsinstitutet*. I min motion tillät jag mig erinra, att medlingen borde vara obligatorisk, att den borde förrättas av präst, och att den borde ske på ett tidigare stadium av proceduren än då saken redan dragits inför domstolen. Lagutskottet har i de båda sista fallen något gått mig till mötes men ej i det första. Det gör medling *obligatorisk* endast vid skilsmässa efter överenskommelse, ej i andra fall. Detta synes mig vara en väsentlig brist. Jag har påpekat i min motion, att de hittills meddelade varningarna utan tvivel i många, många fall lett till biläggande av oenigheten, och jag vill framhålla, att även om den saken finnes det åtskilliga ganska beaktansvärda uttalanden i de kyrkliga myndigheternas utlåtanden. Emellertid, trots detta har icke av vederbö-

rande någon undersökning gjorts, i vad mån denna medling verkligen har medverkat till äktenskapens upprätthållande. Saken har emellertid ansetts vara av den betydelse, att man på enskild väg sökt göra undersökningar. Dessa ha utmynnat däri, att i vissa först undersökta fall — tre olika församlingar — mellan 50 och 60 % av alla de fall, som inställde sig för varning hos pastorn, blivit förlikta innan de kommit till kyrkorådet. Ytterligare undersökningar hava sedan anordnats, omfattande fem församlingar, tagna över hela landet under den sista femårsperioden, och de hava givit det resultat — jag skall icke besvära med detaljer utan endast med slutsiffrorna — att av de 179 fall, som varnats av pastor (oberoende av dem, som varnats utan att anteckning skett i kyrkoboken) gingo endast 80 vidare till kyrkorådet, under det att 99 förliktes. Av dessa 80, som gingo vidare till kyrkorådet, blevo 53 av kyrkorådet förlikta, under det att 27 blevo skilda. D. v. s. med andra ord: av dem, som hos prästen inställde sig för medling, gingo endast 44 % till kyrkorådet och endast 15 % gingo vidare till skilsmässa. Sådan har effekten varit av detta förfarande, som lagförslaget icke längre vill göra obligatoriskt. Nu säger lagutskottet: ja, men vi skjuta i stället in dessa medlingar i de fall, som hittills gått den s. k. »korta vägen», och där de hittills ej förekommit. Ja, det är ju bra, men det är ej alls något logiskt skäl att samtidigt taga bort dem på den s. k. långa vägen, d. v. s. att ej där bibehålla dem som obligatoriska där de dock hittills visat sig hava så god effekt. Ty alla dessa fall, om vilka vi ha statistik, ha allesammans gått den långa vägen.

Ja, då har man nu sagt, att det understundom kan inträffa, att det är svårt att få parterna eller en av dem tillstådes. Men vad har därvid hänt? Har det hänt något annat, än att medlingen uppskjutits en eller annan månad? Jag tror icke, att det hänt någon annan olycka, och under sådan förhållanden synes mig detta vara ganska karakteristiskt för den anda, i vilken förslaget går. Man bygger på ett par enstaka fall, där det blivit en smula uppskov i skilsmässan, men man tager icke reda på de tusentals fall, där medlingen har medfört, att tanken på skilsmässan stannat av, där trohetstanken segrat över söndringstanken, tack vare medlingen. Uppskovet med ett eller annat skilsmässomål har fått väga tyngre än det goda medlingen i tusentals fall medfört. För mig är detta ofattligt.

Jag har redan alltför länge upptagit kammararens tid, och jag skall nu be att endast få göra en kort sammanfattning. Det blir, vad förslaget i dess helhet angår, att det är icke moget att antagas, därför att frågan är i väsentliga delar realiter outredd, därför att spørsmålet om förslagets konsekvenslagar i vissa delar är outrett och därför att vi själva icke fått tillräcklig tid att sätta oss in i alla dess olika bestämmelser. Ser jag åter på dessa detaljbestämmelser, så finner jag, att på så gott som alla förslagets grundläggande punkter — i fråga om trolovning,

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

i fråga om förslaget samband med barns arvsrätt, i fråga om ofullkomnade äktenskap, i fråga om släktskapsgrader, inom vilka äktenskap icke böra äga rum, i fråga om väntetiden vid horsbrott, och i fråga om skilsmässa och medling — på alla dessa punkter står *endast en sak fast*, nämligen att lagberedningens förslag icke kunnat godkännas, ty än har det övergivits av utskottet själv, än av olika medlemmar i detsamma, särskilt av medlemmar av denna kammars majoritet, vilkas skäl för sina reservationer på dessa punkter jag för min del måste finna mycket vägande. Det från början ofullständigt utredda förslaget har sålunda av lagutskottet och dess reservanter sönderplockats. Hela dess auktoritet är minskad, med däremot har jag icke kunnat finna, att lagutskottets reservanter inbördes presenterat några enhetliga linjer. Hur skola då vi andra i denna ytterst ömtåliga fråga, där varje steg är av så oerhörd vikt, kunna vara beredda att taga de avgörande steg, som kunna ha en så stor betydelse och alltför lätt bliva felsteg?

Jag skulle vilja tillägga ännu ett ord. Sedan förslaget äntligen kom till synes, så har det, såvitt jag kunnat finna, rönt sitt mest ampla erkännande från ett av den yttersta vänsterns organ, som hälsat det med det vitsordet, att det förtjänade »från det hållet ett gott betyg», bland annat därför att det var »så modernt i hela sin läggning, som de nuvarande sociala och politiska förhållandena i vårt land» möjliggjorde. Jag tror, att detta erkännande är ganska karakteristiskt. Förslaget framstår i flera av sina bestämmelser, och ännu mer om man läser igenom dess motiv, såsom barn av en tidsriktning, som för några år sedan *var* modern och som utmärktes av en ganska långt gående, rätt löslig individualism, med bristande sinne för plikt känsla gent emot samhället och mot det hela. Vad den nu pågående världskrisen bär i sitt sköte, det veta vi icke, men en sak kunna vi vara ense om, och det är, att uti de stora världsländerna danas en ny tid, som i stället skall utmärkas av plikt känsla till det yttersta mot samhället och av vaknad insikt om de etiska och religiösa momentens grundläggande betydelse för samhällets bestånd. Just i det ögonblicket vilä man emellertid, att vi skola antaga ett förslag, som i många stycken bär prägeln av den löslighetens tid, som *går*. När andra stater träda upp på fastare mark än förr i fråga om hela sin samhällsaskådning, då skola vi ut, om jag så får säga, på den lösare marken, då skola vi, såsom man så ofta förut velat, driva ut på vidder, som man på andra håll står i begrepp att övergiva eller redan har övergivit. Jag anser det icke nödvändigt att vi skola gå den vägen eller, om jag så får säga, den omvägen på ett lagstiftningsområde som detta. Det är därför som jag *måste* yrka avslag på utskottets hemställan, viss om att med det uppskov, som därigenom skall kunna erhållas, det skall bliva oss ett annat år möjligare än idag att taga fram ur förslaget det goda, som där finnes utan att behöva samtidigt medtaga alla dess brister.

Greve Hamilton, Hugo: Herr talman, mina herrar! Det är så sällan som jag besvärar herr talmannen och kammaren med något anförande, att jag känner behov av att förklara anledningen till, att jag kommit att kasta mig in i diskussionen i en så omfattande och viktig fråga som denna. Mitt anförande är helt och hållet föranlett av de båda sista ärade talarna. De och några med dem ha, allt sedan denna kungl. proposition lagts fram, så ivrigt både offentligt och enskilt ventilerat detta förslag, att jag gripits av samma iver, men mina studier ha fört mig i rakt motsatt riktning. Herr K. J. Ekman sade, att då han mottog förslaget, fick han det intrycket, att det borde kunna antagas, men att han sedan kommit till en motsatt uppfattning. Med mig är det alldeles tvärtom. Till en början ryggade jag tillbaka, men ju mer jag studerade förslaget desto mer blev jag övertygad om, att det skulle kunna antagas, och icke blott det, utan att kammaren skulle begå ett stort och ödesdigert missgrepp, om detta förslag förkastades. Och sedan jag kommit till den övertygelsen, har jag icke kunat underlåta att för kammaren framlägga min uppfattning. Det sker i den största anspråkslöshet.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Det är, mina herrar, ett beklagligt faktum, att det svenska folket ännu icke mäktat åstadkomma, vad så många andra kulturfolk för länge sedan förmått, nämligen en fullt systematisk, en efter det moderna livets förhållanden avpassad lagbok. Den lagbok vi äga, 1734 års lag, var ju ett mönster för sin tid, men så överkorsad som den numera är av ett virrvarr av lagar och författningar, kvarstår dess stomme endast såsom ett minnesmärke över vad våra förfäder förmådde. Det är så mycket mera anmärkningsvärt detta, som intresset för ett sådant mera omfattande och djupgående lagstiftningsarbete hos oss länge funnits. Sedan mer än hundra år tillbaka har den svenska riksdagen gång på gång med stor iver uttalat sig för en fullständig revision av 1734 års lag, och regeringen har icke varit mindre intresserad än riksdagen. Den har varje gång skyndat att hörsamma riksdagens uppmaning och gripit sig an med saken. På det sättet tillkom 1810 års lagkommitté och 1840, 1875 och 1902 års lagberedningar. De hava arbetat dessa lagkommissioner genom årtionden och framlagt omfattande betänkanden, framstående genom grundlighet och sakkunskap. Alldeles utan resultat har arbetet förvisso icke varit. Det har spelat en stor roll för jurisprudensen och även i stort sett för lagstiftningen, men om man bortser från den nuvarande lagberedningen, har man icke vunnit vad man åsyftat. Impulser har man kunnat giva, men någon nationell samling, ledande till ett resultat, har man icke varit mäktig av. Man har förfallit till den gamla svenska seden att hellre kritisera och rycka sönder än att skapa något nytt. Då det gällt att få ett förslag fram, har man blivit oense, ej sällan på ganska oväsentliga punkter, och så har allt gått sönder. Lagkommissionerna ha fått upplösas, och man har åter hängivit sig till det gamla lappverket, till dess efter ett eller annat årtionde någon inom riksdagen börjat fråga, huru går det med den utlovade systematiska omarbetningen av 1734 års lag, och så

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

har man börjat igen. Sedan mer än ett decennium arbetar en sådan lagkommission, nämligen 1902 års lagberedning, och nu har man verkligen kommit ett steg framåt. De lagar, som år 1907 antogs och som sammanfattades under rubriken den nya jordabalken, äro ju i visst hänseende det mest betydelsefulla lagstiftningsarbete, som tillkommit sedan år 1734. Denna lagstiftning är ju visserligen endast till hälften genomförd, men jag säger ändå, att detta är det mest betydelsefulla, icke minst därigenom, att med dessa lagar kom man ett steg framåt till det önskemål, som man så ivrigt åtrått sedan hundra år tillbaka.

Nu föreligger ett nytt, viktigt led i lagstiftningsarbetet, denna gång på äktenskapslagstiftningsens område. Jag tror, att varje sakkunnig skall vara villig erkänna, att det förslag, som nu föreligger, har utarbetats med synnerlig sakkunskap och grundlighet och med noggrant aktgivande på alla på frågan inverkan omständigheter. De bestämmelser, som föreslagits, ha från mer än ett håll fått det amplaste erkännande för den klarhet och reda, varmed de avfattats. Detta lagförslag har i allt väsentligt godkänts av lagrådet, av justitieministern och regeringen och nu även av lagutskottet. Det synes mig då, som om man skulle kunna hava de bästa förhoppningar, att det även skulle godtagas av riksdagen; men man kan icke undgå att gripas av en vis oro, när man läst alla motioner och reservationer och när man hör den diskussion, vi nyss åhört, och man därjämte erinrar sig, huru det gått många gånger förut med dylika lagstiftningsförsök. Man gripes av en viss oro och detta icke blott för lagförslaget utan även för hela lagstiftningsarbetets öde, ty om förslaget nu faller, då äro vi, såvitt jag förstår, komna tillbaka till den döda punkt, där vi så många gånger förut befunnit oss. Då finnes intet annat att göra än att upplösa lagberedningen, och åter ägna sig åt de partiella förbättringarna, till dess riksdagen kanske efter något tiotal år åter vaknar upp och frågar: huru går det med den systematiska omarbetningen av 1734 års lag, för vilken vi uttalat oss för hundra år tillbaka? När jag säger detta, så ber jag att icke bli missförstådd. Detta lagförslag är, såsom lagrådet framhållit och även den siste talaren så skarpt betonat, av den utomordentligaste betydelse; det rör sig på ett område, där det är helt naturligt, kanske naturligare än på något annat område, att nyheter skola mottagas med tveksamhet och lätt mötas av gensagor. Men oavsett detta kan jag naturligtvis icke mena, att kritiken skulle tystna. Vad jag menar är blott det, att jag skulle vilja bakom denna kritik se en begäran att förbättra, icke en begäran att förstöra eller hindra. Jag skulle vilja se en sådan tendens hos kritiken, så mycket hellre som det här ingalunda är fråga om, vad åtskilliga tyckas vilja göra gällande, ett hugskott för stunden, utan det gäller ett av våra äldsta reformkrav. Det är, mina herrar, i år jämt hundra år sedan det första kommittébetänkandet i detta ämne, lagkommitténs förslag till giftermålsbalk, framlades. Jag tror emellertid mig kunna våga det påståendet, att åtskilliga av de angrepp, som i motioner och under diskussionen riktats mot förslaget, i högst

väsentlig mån skjutit över målet. Man har gjort sig skyldig till de betänkligaste överdrifter. Man säger, att de kyrkliga synpunkterna kommit till korta. Herr Clason klagar över, att domkapitlet icke blivit hörda i tillräcklig omfattning; han klagar över, att icke alla deras yttranden blivit publicerade. Justitieministern har i båda fallen avgivit en förklaring. För min del tror jag, att hans bevisning varit fullt bindande. Och vad beträffar den omständigheten, att domkapitlens uttalanden icke in extenso blivit återgivna av lagutskottet eller fogade vid lagutskottets utlåtande, så vet nog den ärade talaren, att när det gäller frågor, som gå till lagrådet, så är det en undantagslöst tillämpad kutym, såsom statsrådet nu framhöll, att man icke förfar på det sätt, som herr Clason önskade. Lagrådet har haft dessa utlåtanden i ett halft år och lagutskottet i tre månader, och det har tagit därav det, som varit av vikt att bringas till riksdagens kännedom. Att döma av dessa brottstycken synes det icke hava varit så oändligt mycket av vikt i dessa utlåtanden som herr Clason velat göra gällande. Det är en kutym, som aldrig påtalats i riksdagen, och den har alltid följts. Om den är riktig eller icke, vill jag icke ingå på, men det finnes icke någon särskild anledning att klandra, att man förfarit nu såsom alltid förr.

Man vidhåller detta: de kyrkliga synpunkterna ha kommit till korta. Ja, såsom herrarna hörde, man går så långt, att man rent av vill göra gällande, att om detta förslag antages, så skulle detta innebära ett angrepp på vår kristna samhällsordning, och dock äro dess bestämmelser, såsom herrarna funnit av lagberedningens betänkande, i princip desamma som de, vilka länge tillämpats i åtskilliga kristna länder, där man för visso icke sätter mindre värde på den kristna samfundsordningen än hos oss. Då man emellertid gång på gång kommer fram med, att förslaget väckt en sådan ovilja på kyrkligt håll, har jag kommit att tänka på ett uttalande av en ansedd prästman i ämnet. Jag tror, att det var kort efter det lagberedningens förslag publicerades, som numera avlidne kyrkoherden S. A. Fries skrev en artikel i ämnet i Svensk Tidskrift. I denna artikel yttrar han bland annat: »Jag kan för min del icke se, att den kyrkliga uppgiften i evangelisk mening är på något sätt förkortad i det nya lagstiftningsförslaget. Äktenskapet självt karakteriseras gång efter annan i detsamma som en ej endast rättslig utan ock sedlig institution.» Och på ett annat ställe säger han: »När man sålunda väger det ena mot det andra i avseende på det allmänna omdömet av lagsförslagets etiska hållning, vågar jag tro, att ett rättvist bedömande från kyrkligt håll ej har skäl att frånsäga lagsförslaget en etisk hållning, som bör kunna tillfredsställa en evangelisk uppfattning av äktenskapets sedliga kvalifikationer.» Jag har trott, att det kunnat vara av intresse att erinra om detta uttalande, då man sökt göra så mycket väsen av den förmenta misstro och ovilja, som förslaget skulle rönt från kyrkligt håll. Och för övrigt, mina herrar, kan verkligen någon av eder påstå, att de motioner, som här i riksdagen väckts av samtliga prästmän i riksdagen, avse förslagets centrala delar. Jag tror icke det. Förslaget bibehåller i allt väsentligt nu

*Lagsförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

gällande grundsatser angående lysning och vigsel. De ändringar, man föreslagit, ha, såsom det framgår av lagberedningens betänkande, i många fall tillkommit på yrkande från kyrkligt håll eller med bifall av kyrkliga myndigheter. Man har ondgjort sig över, att man betecknat lysningen såsom varande av rent borgerlig natur. Om detta är oriktigt, så är det lika oriktigt i nu gällande lag, ty enligt denna har lysningen samma roll som i det nu föreliggande förslaget. Någon ändring i det avseendet har ej ägt rum. Man har vidare klagat över den möjlighet, som beretts att erhålla ny lysning omedebart efter en tidigare. Detta anföres såsom bevis för den löslighet, varmed förslaget är behäftat. Däri ligger en uppenbar överdrift; men om kammaren i denna punkt vill behjarta detta, så kan ju kammaren antaga den reservation, som herr Albert Petersson i Lidingö avgivit. Därigenom skulle varje anledning till anmärkning härvidlag försvinna. Herr Clason klagat över, att man velat i förslaget införa den bestämmelsen, att de, som begått äktenskapsbrott med varandra, skola få gifta sig med varandra. Han sade: varför har man icke bibehållit den väntetid, som man har vid andra skilsmäsoanledningar? Det är väl ändå ett missförstånd. Icke föreskriver väl lagen sådana väntetider. Det är ju på ett helt annat sätt som de äro lagda. Det vore väl en besynnerlig bestämmelse, om man skulle fordra en väntetid, sedan äktenskapsbrottet begåtts. Det vore ju rent av, för att använda herr Clasons terminologi, att premiera konkubinat. Är man ense om, att de, som begått äktenskapsbrott, få gifta sig med varandra, så tror jag, att man ur samhällssynpunkt bör vara angelägen om, att de gifta sig med varandra så snart som möjligt.

Borttagandet av bestämmelsen om de ofullkomnade äktenskapen tycks också på vissa håll ha väckt ogillande, men från kyrkligt håll tror jag, att de i allmänhet mötts med gillande. Kyrkoherde Rydholm i andra kammaren säger rent av i sin motion, att detta bör räknas som ett av förslagets allra största förtjänster. Från alla håll erkännes väl också såsom en stor förtjänst hos förslaget, att det sätter en damm för s. k. Köpenhamnsresor, på vilken väg, såsom det framhållits, över hälften av skilsmässorna här i landet äga rum; och icke minst i denna kardinalpunkt är det av vikt, att man handlar snabbt. Ty det är icke så, som man velat göra gällande, att Köpenhamnsresorna endast komma de rika tillgodo. Nej, efter vad jag från sakkunnigt håll inhämtat, är det alldeles tydligt, att den där oseden gripit alltmer omkring sig och kommit till användning även inom de bredare lagren av samhället. Någon har, och jag undrar icke därpå, stannat i förundran och tvekan om vad man velat sätta i stället, nämligen skilsmässa efter överenskommelse. Ett närmare studium av lagberedningens förslag torde dock ställa denna sak i en annan belysning och visa, att lagberedningens tanke här är i väsentlig mån missförstådd, och med den ändring, som lagutskottet föreslagit i den avsedda paragrafen, synes det mig, att talet om bristande etisk hållning även på denna punkt borde förstummas. I övrigt gälla ju anmärkningarna strider om ord, vigsel eller gifter-

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

mål, separation eller hemskillnad och trolovningsterminologi. Man kan utan tvivel hava mycken aktning och pietet för språket utan att vilja tillmätta dylika invändningar någon avgörande betydelse, när det är fråga om ett förslag av en sådan betydelse som detta. För övrigt beträffande striden om orden vigsel eller giftermål, så undrar jag, om man icke kan våga påstå, att den striden är i själva verket slutgiltigt avdömd av språkbruket. Lagstiftaren må skriva giftermål i lagen hur mycket som helst, så kommer dock svenska folket fortfarande att tala om kyrklig och borgerlig vigsel.

Vad beträffar striden om huruvida man skall använda ordet »separation» eller »hemskillnad», så skulle det vara önskvärt, om man kunde få ett svenskt ord, och kanske »hemskillnad» kunde duga. Jag kan icke neka till, att det i mina öron klingar litet — hemmagjort, men kanske det kan vara lämpligt att använda detta uttryck.

Vad därefter slutligen trolovningsterminologien angår, så är det utan tvivel en viktigare fråga, ty där komma ju även reella synpunkter med. Jag hyser den allra största aktning och vördnad för de män, som här reserverat sig vid 1 §, men jag får säga, att jag denna gång icke kan följa dem. Jag kan icke förstå deras resone-mang. Det är, såsom herrarna hört och sett, så, att lagutskottet föreslår i 1 §, att det skall heta »trolovning är sluten, då man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra». Herr Albert Petersson och hans medreservanter vilja tillägga: »och gjort denna överenskommelse kunnig». Jag skulle vilja fråga: vad är det att göra en överenskommelse kunnig? Herr af Ekenstam sade, att om man i förtroende talar om det för ett par vänner, så är det kunnigt. Jag tror för min del, att om man ställer den frågan till kammarens jurister och andra: »när blir en förlovning kunnig?» så skulle det bli ganska olika svar. Jag undrar, om icke uttrycket såsom det formulerats komme att medföra en stor osäkerhet vid tillämpningen. Man säger, att det vackra ordet trolovning skulle dragas ned eller degraderas, om det finge tillämpas på hemliga äktenskapsavtal, bakom vilka kunna ligga ganska lösa förbindelser. Jag kan icke fullt förstå, vad man menar. I förbigående vill jag vända mig mot min ärade vän, herr af Ekenstam. Han yttrade, att hemliga förlovningar finnas egentligen icke numera, ity att föräldrarna nu icke äro så stränga, att de unga äro rädda för att publicera sina trolovningar. Hur kan han då påstå, att det finnes många lösliga förbindelser bakom hemliga äktenskapsavtal, om de icke finnas? Jag har icke lyckats förstå vad han menar med den där invändningen. De lösliga förbindelserna äro nog oftast icke förbundna med något äktenskapsavtal alls, och den etiska bakgrunden vid en eklaterad förlovning kan nog vara ganska klen. Men, mina herrar, icke kunna ni väl ändå påstå, att ett hemligt äktenskapsavtal, en hemlig trolovning är i och för sig något förkastligt, något fördömligt? Anledningen till att avtalet hålles hemligt kan ju vara den allra vackraste och finaste. Det kan åtminstone där bakom ligga de oskyldigaste motiv. Men icke är det tilltalande, att lagen på

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

denna delikata punkt skall få en sådan formulering, att de unga kunna få den föreställningen, att om jag lovat en flicka min tro, så är det på intet sätt bindande, om jag icke gör det kunnigt, ty man förväxlar på detta område så ofantligt lätt de juridiska och de moraliska förpliktelseerna. Herr Ekman sade, att trolovningarna förplikta icke längre till trohet. Jag vågar påstå, att raka motsatsen är förhållandet. Det är just genom att göra en sådan här besynnerlig bestämmelse och förklara, att trolovning icke är förpliktande, om den icke är kunnig, som det omdöme, herr Ekman fällde, kan få sin fulla tillämpning. Man säger vidare, att det nog är bäst, att förlovningen eklateras, ty då har kvinnan bevis för att äktenskapsavtal föreligger, och hon behöver det. Ja, det är mycket sant, det har hon, men kan detta verkligen vara ett skäl för att inskränka bevisningen till endast eklateringen? Mig synes det rent av upprörande, att om en kvinna, som råkat i olycka, kan med fullgiltiga bevis genom brev från en man eller på annat sätt — det finnes många sätt att ådaga-lägga förekomsten av ett dylikt avtal — om hon kan på det mest ovederläggliga sätt bevisa, att äktenskapsavtal finnes, man då skall på lagens grund avvisa henne med att invända: det må nu vara sant detta, men det betyder ingenting, ty förlovningen var icke eklaterad. Det synes mig vara rent av upprörande. Detta förslag i 1 § hänger ju så ytterligt nära tillsammans med det ändringsförslag, som av reservanterna framställts vid 8 § av promulgationslagen, att man i själva verket icke kan tala om det ena utan att tala om det andra. Herr justitieministern har redan påpekat, och det har också herr af Ekenstam erkänt, att den formulering man givit 8 § är fullkomligt ohållbar. Ja, herr af Ekenstam har sagt, att den egentligen tillkommit genom ett misstag. Jag ber ändå att få erinra om vad det var man här hade föreslagit. Jo, som reservationen är formulerad, innebär den ett högst betänkligt och fullkomligt omotiverat avsteg från nu gällande lags princip. Om man tager del av vad reservanterna föreslagit i 8 § av promulgationslagen, skall man finna, att därest förbindelsen icke eklaterats, ställes kvinnan helt och hållet rättslös, för den händelse mannen kanske under de mest upprörande omtändigheter övergiver henne. Endast om förbindelsen upplöses genom mannens död kan hon framställa några anspråk men icke eljest. Det är ju klart, att ett sådant förslag kan icke denna kammare acceptera. Det vore rent av upprörande, och reservanten har själv erkänt, att det tillkommit genom ett missöde. Nu läste herr af Ekenstam upp ett förslag till ändring med en annan formulering av 8 §, varigenom han skulle avhjälpa detta missöde. Ja, jag kunde verkligen icke följa med riktigt, men det föreföll mig svårt att förstå, vad reservationen då skulle tjäna till. Varför skall man då göra denna omflyttning? Jag förstår icke, var finessen i allt detta är. Men i alla händelser, mina herrar: jag undrar, om icke herr af Ekenstam är ense med mig däri, att icke kan riksdagens första kammare i en så viktig civillag som denna besluta en lydelse av en paragraf på grund av ett yrkande, som framställts under diskus-

tionen. Det är väl ändå omöjligt. På de anförda skälen kan jag, *Lagförslag om äktenskaps ingående och upplösning m. m.* herr talman, icke för min del biträda reservationen. *(Forts.)*

Jag skall be att få säga endast ett par ord ytterligare. Jag läste i går i en av stadens aftontidningar, att redan mängden av reservationer vid detta lagförslag häntyder på, att det är omöjligt, att det skall kunna antagas. Jag hörde i går vid ett enskilt sammanträde samma tema utvecklas con amore. Man förklarade, att när det var ett lagförslag, som framkallat mer än ett dussin motioner och ett fyrtiotal reservationer, kunde man genast begripa, att det var omöjligt att antaga det. Jag undrar, om icke både den som yttrade detta och den ärade aftontidningen gjort sig skyldiga till ett synnerligen ytligt bedömande. Om man vill göra sig besvär med att gruppera dessa reservationer och motioner, skall man finna, att de koncentrera sig på ganska få punkter. Det är helt naturligt att vid riksdagsbehandlingen av ett stort och viktigt lagförslag skall intresset nästan helt och hållet koncentrera sig på de punkter, där meningarna bryta sig mot varandra, och det göra de ofta i en sådan grad, att man nästan glömmar bort, att det finnes punkter, där icke meningarna bryta sig mot varandra. Vill man ur denna synpunkt genomgå detta förslag, skall man frapperas av i huru hög grad enighet verkligen vunnits, huru stora, viktiga delar av förslaget det finnes, där ingen gensaga gjorts. Ja, detta äger enligt mitt förmenande rum i sådan grad, att däri bör ligga en borgen för att om vi verkligen vilja komma till ett resultat, så kunna vi göra det nu. Närmare ha vi aldrig stått målet i denna fråga, som varit under debatt i hundra år. Herr Clason säger, att här föreligger bristande utredning, propositionen har kommit in så sent till riksdagen, domkapitlens yttranden äro icke publicerade, vi behöva tid att längre tänka på saken, betänkanudet har utdelats så sent i kammaren, att vi icke hunnit sätta oss in i frågan. Jag undrar, om herrarne känna igen dessa argument. Det är samma attiralj, som alltid framförts, då det gällt genomförandet av något stort lagförslag. Jag undrar, om det imponerar på er så mycket, mina herrar. Vi som varit med litet längre veta, att det är genom detta taggtrådsnät man alltid måste slå sig fram, om man vill uppnå någon landvinning på lagstiftningens område. Var och en bör väl ändå förstå, att ett så genomgripande, ett så omfattande förslag som detta icke kan formuleras på det sätt, att alla bliva nöjda. Om nu detta förslag avsloges, och de båda ärade sista talarna och de talare av samma åsikt, som komma efter dem, finge helt och hållet dirigera förslagets omläggning, om de finge avfatta det precis enligt de regler, som de här angivit som de rätta, tror då verkligen kammaren och tro mina värderade vänner, herrar K. J. Ekman och Clason, att ett sådant förslag skulle ha de allra ringaste utsikter att bliva antaget i den svenska riksdagen. Nej, jag är övertygad om att de icke tro det, och därför yrkar jag bifall till lagutskottets förslag.

Herr Holmquist: Herr talman! Man kan ju säga, att det är en olycklig tillfällighet, som låtit mig få ordet just efter

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

den föregående talaren, som med avseende å sin allmänna syn på den föreliggande frågan i alldeles särskilt hög grad delar min allmänna åskådning. Liksom han anser jag, att det skulle vara en verklig fara, om detta lagförslag nu här av kammaren avslås. Liksom han kan jag icke finna annat, än att i stort sett det lagstiftningsarbete, som resulterat i det föreliggande förslaget, har varit prägladt av mycken måttfullhet, då det gällt att avskära en del gammalmodiga oegentligheter ifrån nu gällande lag, och jag har även den uppfattningen, att det tillfredsställer de etiska och juridiska synpunkter, som åtminstone jag för min ringa del sätter högt. Jag kan icke heller finna annat, än att framställarna av dessa lagförslag visat prov på en synnerligen framstående förmåga, då de kunnat i lagförslagen inrymma det allmänna moderna rättsmedvetandet i de lagformer, som här nu bjudas. För min del är jag sålunda beredd att med min röst skänka förslaget mitt understöd.

Varför jag emellertid begärde ordet, var egentligen för att jag ville uttrycka en enda betänklighet emot det föreliggande lagförslaget, och den gäller lagförslagets ställning till de så kallade ofullkomnade äktenskapen. De ofullkomnade äktenskapen förutsätta som bekant för sin uppkomst en överenskommelse om äktenskaps ingående — en trolovning eller ett äktenskapslöfte — samt ett därpå följande könsumgänge. Nu säges i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottets utlåtande, att denna gamla form av ofullkomnade äktenskap är en kvarleva från en länge sedan svunnen tid, vilken kom in i 1734 års lag och där sedan förblivit. Utskottet säger vidare, att dessa äktenskap, såsom ju känt är, alltid haft en lägre rang och ställning, och att det särskilt visat sig, att de äktenskap av ofullkomnad art, som genom domstolsbeslut blivit konfirmerade, icke blivit några lyckliga förbindelser, utan endast varit anledning till trakasserier och olyckor; och utskottet pointerar jämväl, att dessa äktenskap mer än en gång anlitats, särskilt då det gällt att vinna ekonomiska fördelar med åsidosättande av äktenskapets ideella sida. Jag kan i många hänseenden gå med på vad sålunda av utskottet angivits, detta såvida man alldeles särskilt fäster avseende vid de genom domstolsbeslut stadfästade äktenskapen av nu ifrågasvarande slag. Ser man däremot djupare på saken, så tror jag, att man har rätt att anlägga en annan syn på dessa förhållanden. Det kan icke nekas, att bakom nu gällande lags bestämmelser ligger den idén, den rättsuppfattningen, att ett givet trohetslöfte skall hållas, ett löfte om äktenskap skall hållas, och det äktenskap, som är utlovat, bör och skall bliva en verklighet. Utskottet har heller icke i detta avseende anlagt någon bestämt avvikande synpunkt från den jag har, ty utskottet påpekar, att man rörande dessa ofullkomnade äktenskap sagt, att de verkat skärpande på vårt folks ansvars känsla och hedersbegrepp. Jag tycker dock, att detta utskottets uttalande är så att säga något urvattnat. Jag tror, att med bestämmelserna

om dessa ofullkomnade äktenskap, där det ju heter: »Hävdar man sin fästekvinna, då är det ett äktenskap» o. s. v., i den allmänna rättsuppfattningen inskrivits den bestämda förklaringen, att om man lovat äktenskap, detta skall fullföljas.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagberedningen säger även om dessa ofullkomnade äktenskap: »Under diskussionen för och emot de ofullkomnade äktenskapen har även framhållits, hurusom bland allmogen i vissa trakter av vårt land det överensstämmer med allmänt vedertaget skick och bruk, att det äktenskapliga samlivet tager sin början, så snart trolovning skett, eller i allt fall före vigseln. Det är helt naturligt, att man i dessa orter dömer övergivandet av hävdad fästekvinna särskilt strängt, men till den del kvinnan där behöver skyddas genom lagbud, torde de av beredningen föreslagna bestämmelserna visa sig lika verksamma som de nu gällande. Det lärers få antagas, att dessa senare i sin mån bidragit att hålla den nämnda ålderdomliga uppfattningen angående trolovningens betydelse vid makt, och detta är i själva verket ett ytterligare skäl för deras upphävande.» Jag kan icke finna annat än att denna lagberedningens av utskottet åberopade uppfattning är ytterst egendomlig. Kan man verkligen på fullt allvar säga, att en rättsuppfattning, som fått sitt uttryck i ett lagbud, att utlovad trohet skall hållas, och i den skärpning av trolovningens betydelse, som våra nu gällande lagbestämmelser angiva, bör såvitt möjligt undertryckas, och att i stället en sådan åskådning bör införas i lagen, att trolovningen icke får denna bindande betydelse, utan man i stället förklarar, att man äger rätt att skilja sig efter behag trots detta trohetslöfte, och att enda påföljden blir ett skadeståndsanspråk från den övergivnas sida? Lagberedningen angiver, att den nu gällande lagbestämmelsens grunduppfattning endast skulle gälla i vissa trakter, men den gäller efter min uppfattning inom högst betydande områden i vårt land. Det är tiotusentals enskilda män och kvinnor, som leva i den bestämda åskådningen, att när de äro fästefolk och få ett barn, ett äktenskap existerar dem emellan. Jag ber vidare att få påpeka, att i vårt land femtio procent av de gifta kvinnorna börjat sin äktenskapliga sammanlevnad med mannen före den tid, då vigsel tillkom.

Är man alldeles övertygad, att därest man borttager nu gällande bestämmelser och inför den av utskottet här ifrågasatta, samma känsla av löftets helgd verkligen skall kvarstå inom dessa stora massor av Sveriges folk? Jag är långt ifrån övertygad därom. Jag vill visserligen gå så långt, att jag erkänner, att det naturligtvis finnes en hel del andra faktorer, som medverka för att uppehålla detta stora sedliga intresse, men jag är ingalunda säker, att icke en förändring i lagens bud på sätt här ifrågasatts skall kunna verka till försvagande av detta betydelsefulla etiska betraktelsesätt. Med denna åskådning är det, herr talman, alldeles givet, att jag vill försöka att under behandlingen av lagförslaget få något fotfäste för de synpunk-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

ter, för vilka jag här sökt göra mig till tolk, och jag kan icke finna annat, än att det bästa medel jag därvid kan välja är att biträda de i fråga om ofullkomnade äktenskap vid betänkandet fogade reservationerna av herr Pettersson i Södertälje och hans medreservanter, och jag kommer att skänka dessa reservationer understödet av min röst.

Jag har nu intet yrkande att göra.

Herr von Mentzer: Herr vice talman, mina herrar! På fjärde sidan i föreliggande utlåtande säger utskottet, att enligt dess mening hava uti Kungl. Maj:ts proposition svårigheterna blivit på ett lyckligt sätt lösta och samhällets såväl som den enskildes intressen blivit vederbörligen tillgodosedda. Då jag för min del icke kan biträda denna mening, anser jag det vara min skyldighet att i största korthet söka angiva några skäl för min ståndpunkt.

Vad först beträffar samhällets eller statens intressen, så hava dessa icke blivit, så långt ske kan, tillgodosedda i detta förslag. Det finnes en sanning, som lyder så: den som är trogen i det lilla, han är också trogen i det, som är mer. Överförd på nu ifrågavarande område synes mig denna sanning lyda så: den som är trogen i det lilla samfundet, d. v. s. i hemmet, han är också trogen i det större samhället, d. v. s. staten. Ju mer staten avstår från kravet på trohet i familjeförhållandena, desto större blir faran för staten att förlora den stora gåva, som sanningen för med sig. Vad är det för en gåva? Jo det är icke mindre än friheten. Det heter icke förgäves, att det är sanningen som skall göra eder fria. Vi behöva för vår frihets bevarande icke endast det yttre, utan även det inre försvaret.

Det har vidare sagts, i utskottets utlåtande, att den enskildes intressen enligt utskottets mening blivit vederbörligen tillgodosedda i den kungl. propositionen. Huru förhåller det sig männe härmed? Jo, på sid. 607 i lagberedningens betänkande upplyses, att antalet barn i de trolovningar och äktenskap, som blivit upplösta åren 1901—1910 uppgår till 7,581. Dessa barn ha förlorat den rätt de hava till vård av sin rätte fader och sin rätta moder, så länge dessa leva. Den rätten är icke, som förslaget synes mena, inskränkt till det ekonomiska. Nu öppnar förslaget ännu större möjligheter än förut till äktenskapsskillnader och därpå följande nya förbindelser. En naturlig följd därav är, att antalet barn i förenämnda ställning kommer att förökas. Vid detta förhållande kan jag icke se, att de enskildas intressen blivit tillgodosedda, och det är så mycket ömtåligare, som vi, när det handlar om dessa intressen, ha att tänka på barn, ja även på ännu icke födda barn, d. v. s. på dem, som här icke själva kunna försvara sig.

Men det är icke nog med att det föreliggande förslaget efter min uppfattning icke tillgodosett samhällets och vissa enskildas intressen. Det tager icke heller, som redan av en före-

gående talare särskilt betonats, vederbörlig hänsyn till något, som är synnerligen betydelsefullt, nämligen den kristliga livs-
 åskådningen. Av våra fäder ha vi ärft vår senska flagga, och
 det var helt säkert icke utan avsikt, som de i densamma insatte
 icke endast vackra färger, utan även korsets tecken. Vid den
 tid, då svenskarna, enligt vad beredningens betänkande även be-
 styrker, trogna vidblevo detta tecken, fingo svenskarna också
 i historien göra sitt hittills största inlägg. Denna åskådning
 medger visserligen, att de, som icke tro på Honom, vilken i
 lagberedningens betänkande finnes omnämnd med sitt rätta namn,
 Guds son, få skiljas från sina makar, men den medger icke in-
 gående av nytt äktenskap, då båda makarna leva och hor ej före-
 kommit. I stället för att söka närma oss denna åskådning har
 det föreliggande förslaget, såvitt jag förstår, öppnat tillfällen,
 som avlägsna oss från densamma. Ifall en gärning på detta
 område icke är frukt av eller ett uttryck för kristlig kultur,
 är gärningens värde minst sagt mycket tvivelaktig, den må hur
 mycket som helst berömma sig av att vara en kulturgärning av
 rang, och det är för mig obegripligt, hur det är möjligt, att man
 kan säga sig befordra äktenskapets helgd genom ett förslag,
 som ökar möjligheterna till äktenskapsupplösning.

Ja, när man här velat ändra de första grundläggande kapitel-
 len i vår lagbok, tyckes man ha glömt, att före dem stå domare-
 regler, som äro ägnade att hava i minnet, icke endast då det
 gäller att tillämpa lagen, utan även då det är fråga om att
 stifta lag. Jag ber att få erinra om att bland dessa regler
 står även den, att man icke skall bättra ont med hälften värre.
 Redan genom 1879 års skrivelse till Kungl. Maj:t fäste riksdagen
 uppmärksamheten därpå, att det missbruk, som vore i svang
 under åberopande av nu gällande lag angående de s. k. Köpen-
 hamnsresorna, borde förekommas. Det rätta sättet att hjälpa
 härvidlag har Kungl. Maj:t redan angivit i 1898 års proposition
 till riksdagen, men i stället för att vidbliva vad i denna pro-
 position har föreslagits, har nu föreslagits, visserligen att man
 skall omöjliggöra skilsmässa genom de s. k. Köpenhamnsresorna,
 men att man i stället skall stifta en lag, som gör det ännu lät-
 tare än hittills att uppnå syftet med dessa resor. Detta
 tillvägagångssätt synes mig vara att bota det onda med det,
 som är mycket värre. I Holland har, som känt är, man i forna
 tider vunnit betydliga landvinningar genom invallningssystemet.
 Om det nu upptäckes, att dessa vallar på något ställe visade sig
 otillfredsställande, och några finge i uppdrag att bota felen,
 så tror jag icke, att dessa personer ginge lyckligt tillväga, om
 de visserligen lagade de hål, som funnos på det anmärkta stäl-
 let, men öppnade ännu större hål på ett annat ställe i vallen.

Den näst föregående talaren betonade särskilt vikten av att
 vi här skulle få en fullständig och systematisk revision av lag-
 stiftningen på detta område. Det har redan med full klarhet av en
 föregående talare visats, att det är detta, som brister. Här före-

*Lagförslag om
 äktenskaps
 ingående och
 upplösning
 m. m.*

(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

ligger nu ett förslag angående en liten del av ett stort sammanhängande område. Man har tillsvidare lämnat åsido det område av ärvdabalken, som på det allra innerligaste står i sammanhang med det nu föreliggande förslaget.

Vidare har samma talare liksom herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet velat peka på betydelsen av att vi giva akt på, vilka auktoriteter som stå bakom detta förslag. Jag är den förste att bära vördnad för och vilja skänka allt avseende åt auktoriteter, men man kan låta den vördnaden gå för långt. Det kan i stället för vördnad för auktoriteter bli va auktoritetsdyrkan. Ja, jag vore färdig att begagna ett ord, som den näst föregående ärade talaren använde. Han talade om taggtrådsnät. Man kan även sätta upp detta, som i sig självt är något gott, nämligen vördnaden för auktoriteter, såsom ett taggtrådsnät. Detta gör man, ifall man låter denna vördnad så behärska sig, att man icke anser sig kunna eller böra i första rummet taga i noggrant övervägande tanken på tillgodoseendet av äktenskapets idé, tanken på fosterlandets bästa, tanken på troheten mot fäderna-ärvd kristen ordning och tanken på ansvaret icke minst inför barnen i de upplösta äktenskapen, dessa barn, som här icke kunna försvara sig.

Jag skall till sist bara säga ett ord. Skulle det vara någon, som vid sakens bedömande från nu antydda sunpunkter känner sig tveksam, vill jag erinra om den gamla goda satsen: i tvivelaktiga fall bör man icke handla.

På bland andra de skäl, vilka jag, som sagt, i största korthet sökt framlägga, anser jag utskottets förslag oantagligt, vadan jag, herr vice talman, ansluter mig till, dem, som yrkat på avslag å den nu föredragna punkten.

Herr Gezelius: Herr vice talman, mina herrar! Efter den synnerligen ingående debatt, som här förevarit rörande den principiella ståndpunkt man borde intaga till frågan om lagförslagets antagande över huvud eller icke, skall jag icke trötta herrarna med något inlägg i denna fråga i vidare mån, än att jag icke anser mig kunna tillbakahålla den uppfattningen, att i stort sett de skäl, som åberopats för att avslå förslaget, grunda sig på skiljaktiga uppfattningar om olika delars i lagförslaget avfattning. Dessa skiljaktigheter synas mig dock icke svårare än, att efter vad som hittills kommit till synes, enighet på förslagets grund icke är utesluten. Det gäller, om jag gör ett undantag för den talare, som ville grunda äktenskapslagstiftningen på de ofullkomnade äktenskapens bibehållande såsom en vital del av denna lagstiftning, således att söka tillse, om icke skiljaktigheterna kunna enas.

Jag skall nu inskränka mig till att säga några ord angående den föredragna 1 §. Jag gör det därför, att även jag vid denna

paragraf anmält en reservation, som återfinnes under beteckningen: herr Petterssons i Bjälbo.

Som kammaren utan tvivel funnit, är denna reservations ståndpunkt principiellt sammanfallande med utskottets. I denna reservation ha vi intagit den ståndpunkten, att vi icke vilja från trolovningens rättsverkningar utesluta sådana förbindelser, som grunda sig på ett avtal om äktenskaps ingående, oavsett huruvida det blivit kunnigt eller skett under någon vedertagen form. Ett klarläggande av skiljaktigheten mellan de två linjerna har från vissa synpunkter här redan skett. Jag kan dock icke underlåta att med några ord söka framlägga min uppfattning om vad denna skiljaktighet egentligen innebär. Den begränsning av trolovningsbegreppet, herr Petersson i Lidingö villastad i sin reservation angivit och herr af Ekenstam här tillstyrkt, har icke avsett att sätta en kvinna i den ställning, att hon, utan att hennes äktenskapsavtal varit kunnigt, skulle stå rättslös inför lagen om avtalet brytes. Men man har drivits till denna konsekvens från den utgångspunkt man tagit, och utgångspunkten är i stort sett densamma, som varit bestämmande för den reservation, till vilken jag anslutit mig. Avsikten är att söka genom anvisningar säkerställa en kvinna i den situation att hennes äktenskapsavtal brytes mot att icke erhålla lagens skydd, men man tillgriper en metod, som synes mig vara av den beskaffenhet, att man stjälpur i stället för att hjälpa. Den reservation, som avgivits av herr Petersson i Lidingö villastad, har tvingat till den konsekvensen, att en kvinna i denna ställning icke skulle erhålla något skydd, därför att hon icke rättat sig efter den anvisning, som lagstiftaren velat lämna, eller att giva avtal av ifrågavarande art kunnighet. Utskottets syfte är förvisso icke att premiera ett hemlighållande i oträngt mål av avtal av ifrågavarande art. Men det har dock synts mig och mina medreservanter, som om det vore skäligt och lämpligt att giva någon anvisning i ifrågavarande hänseende för dem, som därav kunna vara i behov, och det är uteslutande detta syfte, som det av oss avformade tillägget tagit sikte på.

Nu kan med fog sägas, som av departementschefen redan vid debattens början framhållits, att denna avfattning icke är tillfredsställande i formellt hänseende, och jag erkänner, att utskottets förslag rent lagtekniskt har stort företräde. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att den reservation, som här vunnit förespråkare, den av mig först nämnda, med minst lika stort skäl kan klandras för att vara mindre tillfredsställande i formen. Ty såsom förut framhållits och som jag från en annan synpunkt vill ytterligare pointera, för bedömandet av huruvida ett avtal är kunnigt eller icke, blir det givetvis utomordentligt svårt att uppställa någon norm. Tillämpningen kommer att lämnas åt domstolarna, och det är den allmänna rättsuppfattningen hos folket, som i en sådan fråga åtminstone så småningom blir bestämmande för domstolarnas tolkning. Vilken väg man kommer

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.

(Forts.)

att gå fram, bliva huvudlinjerna desamma, som vid bevisningens bedömande, i fråga om ersättning för barnuppfostringsbidrag. Det är för mig icke därför likgiltigt, huru bestämmelsen blir avformad.

Om, såsom jag har anledning antaga, det även i denna kammare kommer att framställas ett yrkande, som avser en något förändrad avfattning av paragrafen i enlighet med det yrkande, som i andra kammaren samlat oppositionen mot utskottets förslag, skall jag nu begagna tillfället att med några ord erinra om vad detta förslag enligt min mening lider av för väsentligt fel. Det förslaget skulle göra ett tillägg till herr Peterssens i Lidingö villastad avformning av denna lydelse: »eller ock skriftligen sig förbundet». Där vill man således till kunnighetskravet ställa ett alternativ, men detta alternativ är en skriftlig form. Man fordrar ett formavtal i förevarande hänseende, och därtill en form, som jag tror man lugnt kan säga, icke för närvarande förekommer annat än i mycket sällsynta undantagsfall. Jag har aldrig hört eller ens tänkt mig, att ett skriftligt kontrakt angående trolovning upprättas mellan man och kvinna. Huru man än skriver lagen, lär en sådan motbudande form för ett sådant avtal eller utfästande aldrig kunna vinna burskap hos vårt folk.

Om jag alltså ansluter mig till utskottets förslag med den formella ändring, som innefattas i herr Petterssens i Bjälbo reservation, är jag visst icke tveksam om, att i ifrågavarande hänseende det vore lyckligt, om man kunde finna en utväg, som ledde folk till större försiktighet på ifrågavarande område. Men då det enligt mitt förmenande är omöjligt att vinna detta genom lagstadganden, har jag stannat vid den uppfattning, åt vilken jag här givit uttryck. Jag ber i detta sammanhang även få fästa uppmärksamheten på, att med den ändring av 8 § i promulgationslagen, som avformats av herr af Ekenstam, har man drivits till den ståndpunkten, att man ger en kvinna, vars trolovningsförhållande är kunnigt, samma ställning, som man ger en kvinna, lägrad under äktenskapslöfte, ehuru man sökt undvika, vad som i själva verket synes hava varit bestämmande, att få likhetstecknet synligt, genom att inrymma bestämmelserna på skilda platser i lagen. Om man endast erinrar sig, att ett rättsinstitut bör bedömas efter dess rättsverkningar och icke efter dess namn, och vidare kommer ihåg, att trolovning enligt föreliggande lagförslag har en annan innebörd i judiciellt hänseende än i nuvarande lag såväl enligt dess bokstav som sådan den tillämpas, så bör den veneration man har för trolovningen i dess hittillsvarande former, icke få vara avgörande för den ståndpunkt man här bör intaga.

Herr vice talman! Jag yrkar bifall till herr Petterssens i Bjälbo reservation.

Häri instämde herr *Olsson, Valerius*.

Herr Bergqvist: Mina herrar! I det varmhjärtade tal, som greve Hamilton nyss höll, riktade han till oss alla en varm vädjan att tänka på det ansvar, som vilar på oss, när vi taga ställning till detta lagförslag. Jag är förvissad om, att vi också alla känna detta ansvar starkt, detta så mycket mer som det ju här är fråga om en lag, som kommer att djupt ingripa i det svenska folkets liv under många år, ja årtionden framåt. Jag vill också för min del villigt erkänna, att det föreliggande förslaget har många förtjänster och fördelar bland annat därigenom, att man får alla dessa spridda bestämmelser och stadganden om äktenskapet samlade och ordnade, och även därigenom, att man, såsom det påpekats, avskaffat dessa odösa Köpenhamnsresor, som så mycket kommit att praktiseras under den senaste tiden. Det finnes nog också andra förtjänster, vilka jag icke här behöver beröra.

Men ehuru jag ytterst villigt erkänner allt detta och det samvetsgranna arbete, som ligger bakom lagförslaget, kan jag dock icke frigöra mig från vissa betänkligheter mot att nu antaga denna lag. Jag kan icke bedöma förslaget från juridisk synpunkt, utan måste inskränka mig till att se på detsamma från kyrklig och etisk synpunkt. Redan i det första kapitlet och dess första paragraf finner man en bestämmelse, som kommer en att stanna och undra, om den verkligen kan vara ändamålsenlig. Det är stadgandet om trolovning, varom här redan så mycket talats. Denna trolovning behöver icke ingås under några som helst former och behöver icke heller vara kunnig för någon annan än de trolovade själva. Den kan alltså ha en fullständigt hemlig karaktär. Härom yttrade greve Hamilton: är då en hemlig förlovning så förkastlig? Nej, ingalunda i och för sig; det är den icke. Men då trolovningen skall hava vissa rättsverkningar, måste man hysa sina betänkligheter mot denna hemliga form. Greve Hamilton yttrade: man säger, att det nog är bäst, att trolovningen eklateras, ty då har kvinnan bevis. Men han tillade: det är dock upprörande, att en kvinna, som varit hemligt trolovad, men blivit bedragen och kan bevisa detta, skall avvisas med den förklaringen: detta må vara sant, men trolovningen var icke eklaterad. Ja, om det förhölle sig så, skulle det vara upprörande. Men i själva verket förhåller det sig icke så, som greve Hamilton förutsatte, utan i verkligheten kommer det att gestalta sig så, att bevisning icke kan föreläggas i något enda fall, där icke trolovningen varit på ett eller annat sätt kunnig. Ty vet ingen människa om, att den existerat, så finnes det, så vitt jag kan förstå, ingen som helst möjlighet att mot mannens nekande kunna bevisa, att den varit till. Men har den varit kunnig för åtskilliga andra, då är den ju i och med detsamma på sätt och vis »eklaterad».

Det andra, som gör mig betänksam mot det i lagförslaget föreliggande trolovningsbegreppet, är att trolovningen kan lika formlost brytas som ingås. Den medför ingen som helst för-

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

pliktelse annat än detta, att ifall mannen hävdar kvinnan och hon kan bevisa, att de varit trolovade, hon skall få ett skadestånd. Jag vet icke, på vad sätt man skall kunna råda bot mot denna löslighet. Det är möjligt, att det icke kan ske, men jag vill säga, som en ärad talare i andra kammaren en gång sade: jag vet icke om det är möjligt, men det är nödvändigt.

Vidare förefaller det mig ytterst betänkligt, att *lysningen* icke får någon som helst bindande kraft. Hittills har ju lysningen varit ett påbörjande av äktenskapet, så att de, som låtit föreläsa sig med varandra, därmed varit bundna vid varandra och icke kunnat ingå annat äktenskap, förrän de erhållit skiljebrev. Det är ju möjligt, att denna bestämmelse icke kan bibehållas, ty det vore detsamma som att återgå till det ofullbordade äktenskapet, och jag vet icke, huruvida man ens kan framställa något önskemål i den vägen. Men nog tycker jag i alla fall, att lagutskottets majoritet skulle kunnat tillmötesgå den uppenbart berättigade önsksningen, att lysningen åtminstone skulle få förbindande kraft för båda kontrahenterna under den tid lysningen gäller, det vill säga enligt lagförslaget tre månader eller efter motionärernas framställning under sex månader, så att ingendera av kontrahenterna under denna tid måtte kunna uttaga ny lysning. De skäl, på vilka lagutskottets majoritet grundat sitt avvisande av denna framställning, finnas på sid. 28 och 29. Jag skall icke upptaga dessa skäl, men jag måste dock säga, att det icke finns ett enda av dem, som är bevisande. Och när denna majoritet av lagutskottet mot slutet av sin motivering dristar sig säga, att sådana fall i verkligheten knappast förekomma, vågar jag med den erfarenhet, jag haft såsom pastor i en stor församling, jäva detta påstående. Jag kan berätta bland annat, huru det en gång hände, att en kvinna en förmiddag kom och begärde lysning med en man. Han var icke skriven i församlingen utan företedde endast ett arbetsbetyg, varpå stod anteckningen: icke gift. På detta kunde han icke erhålla någon lysning. Jag meddelade dem, att det icke kunde gå för sig, varpå de gingo sin väg. Men på eftermiddagen samma dag kom kvinnan med en annan man och begärde lysning till äktenskap. Sådant kan hända, och därför är det icke omöjligt, att de upprepade lysningar, som befarats och som skulle bli skandalösa i våra församlingar, kunna komma att i verkligheten existera.

Vad jag vidare tycker mig finna i detta förslag är, att det etiska momentet alltför litet kommer till sin rätt. Äktenskapet är till sitt väsen en på moraliska grunder vilande och av moraliska förpliktelser hägnad förbindelse. Detsamma bör då också naturligtvis gälla trolovning, men det synes mig, som om denna karaktär icke kommit till fullt uttryck i det föreliggande förslaget. Snarare ser det ut, som om äktenskapet till stor del finge karaktär av att vara ett ekonomiskt avtal, åtminstone ett på mer eller mindre uttryckliga ekonomiska grunder vilande avtal mellan två kontrahenter. Att det etiska satts tillbaka för

det ekonomiska, tycker jag mig se redan av förslaget terminologi. Man har tagit bort det gamla uttrycket varning, vilket innebär att man sökte föreställa makarna deras bristande enighet i äktenskapet, och i dess ställe satt in uttrycket medling. Detta ords innebörd tyder ju på, att här avses något annat än en strävan att moraliskt inverka på makarna. Härmed korrespondera bestämmelserna om skadestånd, vilket får ersätta den moraliska förpliktelsen, som mannen bör ha till den kvinna, med vilken han ingått en förbindelse. Men nog måste detta moraliska band vara ett starkare band än det ekonomiska. Om jag tänker mig till exempel en trolovad, som kanske börjar ledsna på sin förbindelse och önskar ingå en annan, så kan han, likväl genom en i lagen uttryckt moralisk förpliktelse fortfarande nödgas känna sig bunden vid den kvinna han en gång ingått förbindelse med. Men enligt det nu föreliggande förslaget är det en lätt sak för honom att göra sig fri. Det finnes ett band, men ett ekonomiskt. Han skall ge skadestånd. För många är det dock så, att detta betyder ingenting. De kunna giva det mycket gärna, ty det spelar ingen roll för deras ekonomi. För andra spelar det återigen ingen roll därför, att de ingenting hava att ge. Det kan ock vara så, att även om de skulle hava något, ingenting kan på rättslig väg uttagas. Och vilken är det då som blir lidande på detta? Jo, just kvinnan.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Det förefaller mig ock, som om den formellt juridiska synpunkten sålunda blivit alltför mycket dominerande. När man — detta har ju också framkommit under diskussionen — sökt framlägga skälen, varför vi nu borde antaga denna lag, har bland annat som ett mycket starkt skäl, man kan nästan säga det starkaste, anförts, att om vi nu icke antaga lagen, vi komma att inverka rubbade på lagberedningens arbete. Men nog måste jag säga, att detta är en sekundär synpunkt, när det gäller en sådan sak som äktenskapslagstiftningen. Vore det fråga om att välja mellan att få en för vårt folk ändamålsenlig och god äktenskapslag genom ett uppskov och å andra sidan att genom uppskovet något rubba lagberedningens arbete får jag säga, att jag icke ett ögonblick kunde tveka i det valet.

Formella juridiska synpunkter hava också kommit till synes på det sätt, att i många fall, då det framställts önskemål om ändring, det svarats: nej, det står icke i överensstämmelse med hela lagens anda, eller också har det svarats: önskemålet må vara berättigat, men det står icke i överensstämmelse med lagstiftningen på området i de båda andra skandinaviska länderna. Ävenså har det starkt framhållits att om vi skjuta upp det här, vi komma att äventyra det fortsatta arbetet på den gemensamma nordiska lagstiftningen. Är icke allt detta formella juridiska synpunkter, som väl må hava sitt stora berättigande — det vill jag icke förneka — men som inför själva saksynpunkterna dock böra få träda tillbaka?

När det framhölls, att ärendet vore för litet förberett, sade

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

greve Hamilton, att detta är en ständigt återkommande invändning för varje stor fråga man vill genomföra i riksdagen. Nu kan man säga, att ärendet ju från vissa synpunkter icke är litet förberett, tvärtom grundligt förberett, ty det ligger oerhört mycket arbete bakom detsamma, men i andra avseenden är det faktiskt för litet förberett, särskilt därigenom att det icke varit tillräcklig tid för myndigheterna att yttra sig över detta djupgående förslag. Luleå domkapitel t. ex. erhöll remissen den 20 oktober 1913 med föreläggande att vara färdigt med sitt utlåtande den 1 januari 1914. Samtidigt hade vi flera andra ärender på remiss, som upptogo vår tid framemot årsskiftet, när man alltid har så många andra arbeten. Därför kunde det yttrande, som avgavs från vårt domkapitel, icke bliva vare sig av större omfattning eller av större vederhäftighet. Det var ett yttrande, som avgavs, därför att vi vore tvungna att avgiva det, men det får icke bedömas såsom ett utlåtande, som vilar på det grundliga studium av lagen, vilket här varit av nöden. Vidare är ärendet för litet förberett därutinnan, att den svenska allmänheten ännu icke fått synnerligt stor kännedom om detta förslag och dess innebörd. Det är visserligen sant, att åtskilliga mycket belysande artiklar stått att läsa i dagspressen, men någon allmänna kännedom om vad folket tänker på detta område har hittills icke kommit till synes. Det skulle utan tvivel vara av en viss betydelse, om den svenska allmänheten finge litet tid på sig även den att lära känna och eventuellt lägga sitt ord i vågskålen för den ena eller andra bestämmelsen på detta område.

Det framhölls också av greve Hamilton, att den omständigheten, att här finnes så många motioner och reservationer var något, som man icke kunde fästa mycket avseende vid; särskilt framhöll greve Hamilton, att då det finnes stora partier i lagen, mot vilka någon opposition icke kommit i fråga, man icke borde tillmäta de reservationer, som framkommit, stor betydelse. Men enligt min uppfattning är det så att, om också en större del av lagen vore antaglig, såsom den ju är, så, om det endast vore en eller två punkter, mot vilka väsentliga anmärkningar kunde göras, skulle man likväl nödgas ställa sig betänksam mot detsamma. Nu sade greve Hamilton, att han hos dem, som gå till storms mot lagen, hellre skulle vilja se en tendens att förbättra än en tendens att förstöra, och han har så innerligen rätt i detta. Jag får dock säga, att de motioner, som blivit väckta i denna fråga, säkerligen allesammans äro tillkomna i avsikt att förbättra och icke att förstöra lagen. Och om ett yrkande nu göres, att lagen icke må antagas utan beslut fattas om uppskov med dess antagande till ett annat år, kan jag försäkra greve Hamilton, att detta yrkande göres i bästa uppsåt, icke i uppsåt att förstöra lagen, utan i uppsåt att få den förbättrad.

Då det icke finnes stor utsikt att få de ändringar, som man

skulle önska för att kunna antaga lagen, genomförda vid en sammanjämkning, måste man fråga sig, om icke det bästa är att nu yrka avslag. För min del skulle jag, ifall man kunde tänka sig, att de högerreservationer, som finnas, och andra reservationer, som innehålla förslag till förbättring av lagen, hade någon utsikt att komma till sin rätt vid en sammanjämkning, icke tveka att spara med avslagsyrkandet till en senare tidpunkt, till den tidpunkt, när jag såge, att icke ens vid en sammanjämkning avseende fästades vid de önskemål, som blivit uttalade. Men då enligt mitt förmenande man icke har någon stor förhoppning på, att lagen skall så väsentligt förbättras, att den kan bli acceptabel från de synpunkter jag nu sökt framhålla, får jag, herr talman, förena mig med dem, som yrkat avslag på föreliggande punkt.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Greve Lagerbjelke: Då jag begärde ordet, var det för att uttala mig angående innehållet i förslaget första paragraf. Nu har emellertid den föregående talaren sagt, bland annat, att enligt hans förmenande det etiska momentet i åtskilliga avseenden icke i förslaget kommit till den rätt, som vederborde; och har han även i övrigt haft sådana betänkligheter mot grunderna i förslaget, att han anser omöjligt att få dem undanröjda även genom en kompromiss, varför han slutade med ett avslagsyrkande. Jag vill då erinra den föregående talaren om, att nu föreliggande förslag i väsentliga delar står på samma ståndpunkt som den nuvarande rättsutvecklingen och här rådande sedvänjor. De nyheter, som förekomma, förskräcka mig ingalunda, och ser jag ett stöd för denna min mening däruti, att lagberedningen, lagrådet och Kungl. Maj:t äro i allt väsentligt ense. Från lagutskottet, vars medlemmar ju utgöra båda kamrarnas förtroenderåd, har icke heller förekommit vare sig reservationsvis eller i dag under debatten i denna kammare något avslagsyrkande å förslaget.

När jag nu går att säga några ord angående den första paragrafen, vill jag inskränka mig till att yttra mig om de meningar, som framgå dels av utskottets förslag och dels av de vid detta fogade reservationerna.

Enligt första paragrafen i förslaget skall trolovning vara för handen, även om avtalet därom är hemligt. När detta säges vara en nyhet för gällande rätt, är det dock att märka, att 1734 års lag vid sidan av trolovning eller fästning jämväl nämner förbindelser, grundlagda genom äktenskapslöfte, och så som gränsen mellan dessa båda begrepp f. n. uppfattas, torde under det senare falla sådana avtal om äktenskaps ingående, vilka ej äro slutna i de i 3 kap. 1 och 2 §§ giftermålsbalken anvisade former och hållits för yttervärlden *mer eller mindre hemliga*, så ock avtal, som blivit ingångna utan vederbörande giftomans samtycke. Någon skillnad mellan trolovning och äktenskapslöfte göres ej i förslaget. Någon anledning synes ej heller

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

föreligga att fränkänna sådana avtal, som kontrahenterna av en eller annan anledning hemlighållit för sin omgivning, en trolovnings fulla rättsverkningar. Ett sådant hemlighållande kan vara påkallat av fullt berättigade intressen. Vill man från trolovningar avskilja hemliga äktenskapsavtal, ställes man i valet mellan att påbjuda viss form för förbindelsens kungörande och att meddela ett stadgande av den art, att det måste föranleda stor osäkerhet i tillämpningen.

Om sålunda sammanförandet av alla de förberedande äktenskapsavtalen till ett enhetligt rättsinstitut icke innefattar det brott mot vår rättsutveckling, som mången tror sig finna, är det även utan tvivel det principiellt riktiga. Ord och avtal böra här gälla, även om de icke, såsom yrkas i herr Peterssens i Lidingö villastad reservation, gjorts kunniga. I denna reservation utgår man från att den i de övre samhällslagren brukliga eklateringen av förlovning skulle vara normgivande, men en sådan eklatering brukas icke bland de stora lagren av folket. Men när man nu stiftar lag, skall den icke bliva en klasslag utan avse alla medlemmar av samhället. Uttrycket: *göra kunnig* är därjämte synnerligen svävande, och det blir svårt om icke omöjligt att tillämpa i praktiken. Även är här förut av flera talare anmärkt, att trolovning, tagen på detta sätt, skulle för kvinnan i vissa fall innebära högst betänkliga följder, men anser jag mig icke behöva därpå närmare ingå.

Beträffande sedermera det i herr Petterssens i Bjälbo reservation framställda yrkandet, att i lagtexten skulle införas dels ett direktiv om formen för trolovnings ingående, dels alternativt en bestämmelse, att trolovningen skall vara bevislig, så synes, vad angår det angivna direktivet, detsamma vara ganska värdefullt. Rörande den alternativa bestämmelsen vill jag säga, att därest ena parten nekar till avtalets befintlighet, är det självfallet, att den andra parten skall vara bevisningsskyldig, för att rättsverkningarna lagligen skola kunna göras gällande; men att såsom villkor för, att rättsförhållandet skall finnas till, kräva bevisning, synes orimligt.

På grund av vad jag nu anfört, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag rörande 1 kap. 1 §.

Herr Thyren: Efter den långa debatt, som nu pågått i principfrågan, skall jag endast tillåta mig att i största kort-het precisera min ståndpunkt.

I valet mellan avslag och bifall till 1 § får man, åtminstone enligt min uppfattning, icke låta sig bestämmas av den frågan, huruvida man skulle vilja antaga eller icke antaga förslaget, såsom det här föreligger från utskottet — vore det förhållandet, skulle jag nu sluta mig till avslagsyrkandet — utan man bör fråga sig, huruvida det förnuftigtvis kan antagas någon möjlighet att i sista hand genom sammanjämkning eller eljest komma till ett positivt resultat, som kan godkännas, och den frågan har

jag för min del besvarat med ja. Jag anser då, att man icke har rätt att direkt yrka avslag. Men som sagt, efter denna långa debatt vill jag icke, såsom jag annars skulle hava gjort, närmare utveckla skälen för min nämnda uppfattning, utan inskränker mig att säga, huru min åsikt är om den nu speciellt föreliggande 1 §:s ordalydelse.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Här är att välja mellan herr Peterssens i Lidingö villastad reservation och utskottets förslag såsom de två ståndpunkter, som snarast torde kunna påräkna anhängare från den positiva sidan. Jag skall därför nu icke yttra mig om någon annan möjlighet. Det gäller här företrädesvis den frågan, huruvida det för kvinnorna i samhället är en fördel eller icke en fördel, att begreppet trolovning utvidgas så långt som möjligt. Är det nyttigt, att lagen säger till dem: ni kunna betrakta eder såsom trolovade, vare sig ert förhållande till mannen blir bekant eller det förblir en ren hemlighet er emellan? Jag kan för min del omöjligen komma till annat svar på denna fråga, än att det i längden, i det stora hela måste vara nyttigt för kvinnorna, att lagen, som ju icke minst är och bör vara pedagogisk, på samma gång som den är en befällande lag, visar dem på den fara, som verkligheten allt för tydligt uppenbarar, nämligen faran, att de i förlitande på mannens löften i en situation, som kan göra dem mindre överlagda än annars, tro sig hava mera att hålla sig till, än de i själva verket hava. Ty i själva verket är det så, att trolovning enligt utskottsförslaget innesluter tvenne fall, det ena där trolovning med rimlig säkerhet, t. ex. därigenom att den kungjorts genom ringväxling, annonsering, lysning o. s. v., kan bevisas, och det andra fallet, det hemliga äktenskapslöftet, då möjlighet icke finnes att mot mannens bestridande få fram en bevisning. Är det så, att mannen vill bryta sitt äktenskapslöfte, huru stor är då chansen för att få fram ett erkännande från hans sida, att han givit det? Bryter han sitt löfte, är det icke då också sannolikt, att han skall neka till löftet? Man behöver icke ens taga med i räkningen den svenska allmänt medborgerliga rättigheten att *bestrida* inför domstol. Bryter han löftet, så nekar han, utom möjligen i ett fall på tusen; och det vill säga, att kvinnan, i den situation det här gäller, har av lagen lockats i en snara.

Vi hörde nyss herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet säga, att det varma blodet hos svenskarna av båda könen nog icke kommer att förneka sig, antingen man skriver det ena eller andra i lagen. Det är alldeles riktigt, om han därmed vill hava sagt, att det självklart kommer att inträffa många fall av förförelse hädanefter som hittills. Men frågan är, huruvida icke denna lags pedagogiska hållning kan i någon mån inskränka antalet av alla dessa tusen och åter tusen, som varje år stupar för den fara, varför de med nuvarande lagstiftning faktiskt äro utsatta. Med någon geometriskt bindande bevisning kunna vi ej övertyga varandra. Men jag tror, att en sådan hållning i lagen, att den påpekar, att kvinnorna böra akta sig att förblanda

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

löftets *faktum* med möjligheten att åstadkomma *bevisning* där-
om, i längden kommer att hava en vida bättre verkan, än den
metod man här vill uppställa. Det finnes ingen bland oss, som
icke vill hålla tro och loven högt, men jag ifrågasätter om icke
jag med min mening får anses göra det i högre grad än lagbered-
ningen, för vilken trolovningen ej så mycket avser att grunda
ett förhållande för hela livet som att inleda en »prövotid». Lagen
bör hos kvinnorna inskräpa: Tro icke på ett ovisst löfte! Lita icke
på att mannen efter någon tid skall erkänna sitt löfte! Ty —
jag upprepar vad jag redan sagt: den, som kan bryta sitt löfte
utan verkliga skäl, han kan neka därtill. Detta gör, att jag på
denna kritiska punkt obetingat måste sluta mig till dem, som vil-
ja, att lagen här skall stipulera ett bevisligt rättsfaktum.

Närmare anser jag mig icke hava rätt att vid denna fram-
skridna tid gå in på principfrågan, men då flera talare från den
motsatta sidan yttrat sig om svårigheterna för domstolen att här
uppdraga gränslinjer, vill jag erinra, att svårigheterna varken
bleve större eller mindre än de, som nu förefinnas vid fråga om
tillämpning av 3 kap. 9 och 10 §§ giftermålsbalken. Domsto-
larna få ju redan nu utreda, vad som faller under den ena eller den
andra av dessa §§, vad som skall anses för trolovning och vad för
äktenskapslöfte.

Däremot vill jag sanningen till ära medgiva, att det av
greve Hugo Hamilton anförda argumentet naturligtvis i och för
sig är fullkomligt oemotsägligt. Han ställde föreliggande para-
graf i sammanhang med herr Peterssons i Lidingö villastad m.
fl. reservation vid 8 § i promulgationslagen och frågade, om det
var reson i att äktenskapslöfte icke skulle gälla för kvinnan,
men komma igen i ett senare stadgande och göra barnet äkta. Det
är fullkomligt riktigt, och när vi komma till den paragrafen,
skall jag icke underlåta att göra vad jag kan för att få misstaget
rättat; det rättas genom att taga bort äktenskapslöftet även där
och låta trolovningen vara det avgörande, naturligtvis med un-
dantag för de barn, som redan blivit äkta enligt äldre lag. Argu-
mentet, ehuru fullkomligt riktigt, utgör sålunda på intet vis något
skäl att i denna viktiga punkt lagstifta i den praktiskt taget skad-
liga riktning, som utskottet vill göra gällande.

Jag skall bedja att få tillägga endast ett par ord. Jag tror
för min del, att man skulle kunna tillmötesgå de synpunkter, som
framkommit från motsatt håll genom en liten omredigering av
formuleringen utav herr Peterssons i Lidingö villastad reserva-
tion. Jag tror nämligen, att det kan tänkas fall — de äro kanske
icke så sällsynta i verkligheten — då kontrahenterna vilja hålla
sin förbindelse hemlig till varje pris. Om kvinnan då är så för-
ständig, att hon vill få till stånd vad lagen betraktar såsom tro-
lovning, skulle en utväg stå henne öppen att göra den gällande en-
ligt lagen genom att, såsom redan nu 3 kap. 2 § giftermålsbalken
medgiver, upprätta en överenskommelse i skriftlig form utan
vittnen. Jag får därför yrka, att kammaren måtte antaga 1 kap.

1 § med följande lydelse: *Trolovning är sluten, då man och kvinna överenskommit att ingå äktenskap med varandra och gjort denna överenskommelse kunnig eller och skriftligen sig förbundit.*

Jag ber att få tillägga, att i andra kammaren en minoritet av 71 röster accepterat den formulering, jag nu tillåtit mig att föreslå.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Herr A l e x a n d e r s o n: Icke heller jag skall många minuter komma att taga kammarens uppmärksamhet i anspråk efter den långa debatt, som här i dag ägt rum såväl i själva principfrågan som i den därmed i diskussionen sammanvävda angående 1 kap. 1 §. Jag skall dock be att till en början i största korthet få rekapitulera de skäl för avslag, som de tre talarna herrar Ekman, Clason och Bergqvist ansett sig kunna framföra såsom bärande skäl för att hela detta stora lagstiftningsverk nu skulle vältas omkull.

Vad herr Ekman angår, så var hans skäl för avslag det, att lagberedningen och regeringen endast hade framlagt det första partiet av giftermålsbalken, medan enligt hans uppfattning det vore nödvändigt, för att kunna bilda sig någon uppfattning av innebörden av denna lagstiftning, att på samma gång hava för sina ögon ett förslag om äktenskapets rättsverkningar och en ärvdabalk samt speciellt även lagstiftningen angående barnens ställning. Ja, detta påstående har ju gång på gång hörts och setts även i pressen under den gångna tiden. Men såvitt jag förstår, hava de ärade kritikerna, som ju i det avseendet haft emot sig lagberedningens uppfattning, regeringens uppfattning — och regeringen innefattar just för närvarande tre vetenskapligt utbildade jurister — lagrådets enhälliga uppfattning och slutligen lagutskottets enhälliga uppfattning, icke kunat förebringa några som helst övertygande *skäl, varför* de bestämmelser, som här föreslagits rörande äktenskaps ingående och upplösning, vore av det slaget, att man icke kunde beräkna deras verkningar, förrän man erfarit, vilken ståndpunkt lagberedningen ämnar intaga i följande delar av familjerätten. Det avslagsskälet synes mig således föga bärande.

Vad herr Clason angår är det egentligen den otillfredsställande utredningen i vissa delar och bristen på vissa kompletterande bestämmelser, som han anført jämte sitt missnöje med lagstiftningens reella innehåll i vissa delar. Beträffande utredningen, som skulle varit bristfällig särskilt beträffande de kyrkliga myndigheternas hörande, har ju i det avseendet utförligt svarats från statsrådsbanken, och det svaret tyckes också hava betagit anmärkningen det, som väl skulle utgjort kärnan däri, nämligen att de kyrkliga myndigheterna icke skulle hava hörts i *den omfattning*, som erfordrats på grund av förslagets karaktär av kyrkolag. De hava tydligen blivit hörda icke blott i den omfattning nämnda karaktär betingar, utan ett stycke därutöver. Jag vill ytterligare erinra, att icke blott hava domkapitlet hörts över det färdiga förslaget, utan på ett tidigare skede av lagarbetet har lagberedningen tillgodogjort sig den erfarenhet rö-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

rande förhållandena beträffande äktenskaps ingående och delvis också äktenskaps upplösning och äktenskapshinder, som onekligen måste vara tillfinnandes hos prästerskapet i riket, genom en rundskrivelse till samtliga kontraktsprostar i landet, vilka också så gott som varanda en inkommit med svar, vari ofta åberopas inhämtade utlåtanden av andra prästmän inom kontrakten. Man har således verkligen i vidsträckt omfattning tillgodogjort sig den prästerliga erfarenheten.

Vad de följdlagar angår, som herr Clason saknade i förslaget, och det behov av ändringar i vissa andra lagar som lagberedningen skulle förbisett, vill jag anmärka, att denna hans kritik nog icke har något fog. Det gäller bland annat ett par ändringar i stadgandena angående hemliga handlingar i tryckfrihetsförordningen. Men eftersom tryckfrihetsförordningen har grundlags natur, kunna vi ändå icke fatta något definitivt beslut därom, förrän nästa allmänna val till andra kammaren ägt rum och ny riksdag därefter sammanträtt. Det är följaktligen utomordentligt god tid att åstadkomma dessa förändringar, vilkas innehåll ju icke kan på något sätt inverka på någon riksdagsmans ställning till det stora lagförslaget. Herr Clason nämnde, att under mellantiden det skulle uppstå svårigheter med avseende på hemlighållandet av vissa i förslaget nämnda handlingar, men den svårigheten hade ju icke på något sätt blivit undanröjd genom att för riksdagen framlagts grundlagsförslag att antagas såsom vilande. Dessutom lär nog, såsom det blivit mig påpekat, frågan kunna lätt redas, t. ex. genom att de läkarbetyg, om vilka herr Clason talade, uppfattas och behandlas såsom bilagor till lysningsboken. Därmed torde man kunna uppnå det erforderliga hemlighållandet. På grund av anmärkningar i så obetydliga detaljer bör man icke rimligen låta förmå sig att gå på avslag på ett stort och viktigt lagförslag.

Vad däremot den lilla förändringen i kyrkostämmoförordningen angår har jag inhämtat, att i själva verket man ansett det likgiltigt att där kvarstår ett stadgande, som i händelse av förslagets antagande icke kommer att vidare äga tillämplighet, nämligen rörande kyrkorådets befattning med varningar, och att detta är det enkla skälet, varför det icke framlagts något förslag om ändring i detta lagrum.

Jag vill i detta sammanhang erinra om, hurusom åtskilliga talare och även kritiker inom pressen o. s. v. trott sig kunna spåra, att man vid lagens utarbetande förfarit med en viss vårdslöshet, så att man förbisett den eller den frågan. I anledning härav vill jag understryka vad som redan antytts av herr af Ekenstam, nämligen att under den behandling lagförslaget undergick i utskottet detta hade talrika tillfällen att lägga märke till att, vilka frågor som än bragtes å bane, vare sig i motioner eller genom att de togos upp i utskottet, de alltid befunnos vara grundligt ventilerade i lagberedningen och lagrådet, så att det praktiskt taget aldrig hände, att man råkade på något spörsmål, som icke redan varit vänt på alla sidor och vartill efter noggrant övervägande tagits ståndpunkt. Det här förslaget håller verkligen att slita i. Långt ifrån att vara ett »lösligt» för-

slag är det tvärtom på ett synnerligt hållbart och fast sätt sammanfogat.

Vad slutligen det reella avslagsskälet för herr Clason angår var det — tycktes det mig — framför allt förslagets »*sekulariserande tendens*». Det ordet har man hört i debatten nämnas gång på gång och även sett i pressen, men ingen av de ärade anmärkarna har kunnat säga, vari denna sekulariserande tendens skulle ligga! Den uppfordran har sedan blivit gjord av greve Hamilton, men jag tillåter mig ånyo be den ärade talaren att närmare angiva, vari denna sekulariserande tendens är att finna. Icke kan den ligga däri, att det borgerliga äktenskapet skall gälla jämte det kyrkliga. Den saken är redan avgjord för åtskilliga år sedan; i det avseendet beträder förslaget inga nya banor. Ej heller kan den nämnda tendensen ligga i lysningens karaktär enligt det nya förslaget; ty icke heller i detta fall innefattar förslaget någon principiell nyhet. Den kan väl svårligen ligga bara i lösningen av den lilla terminologifrågan, huruvida det borgerliga äktenskapet skall sägas grundat genom »*vigsel*» eller icke. För övrigt har detta förslag i namnfrågan inom utskottet samlat sådana män omkring sig som herrar Petersson i Lidingö villastad, af Ekenstam, Trana och greve Lagerbjelke. Dessa namn giva väl dock en viss garanti för att det icke är någonting det religiösa underminerande, som därmed skulle åstadkommas.

Herr Bergqvists avslagsskäl slutligen måste jag säga, att jag har svårast att förstå av alla. Jag har svårt att förstå hans avslagsständpunkt redan då jag jämför den med den ståndpunkt han tidigare intagit. Herr Bergqvist har nämligen haft anledning befatta sig med det föreliggande förslaget förut i två egenskaper, första gången såsom presiderande i Luleå domkapitel vid det tillfälle, då domkapitlet avgav utlåtande och förslag i ärendet, och andra gången såsom motionär i frågan jämte åtskilliga andra. I utlåtandet från domkapitlet beklagar sig detta ingalunda över att två och en halv månader icke skulle hava räckt till för domkapitlet att sätta sig in i ärendet. Där uttalas uttryckligen, att det kapitlet icke hade några andra anmärkningar mot förslaget än de i yttrandet framkomna, och dessa anmärkningar röra sig uteslutande om obetydliga detaljer rörande själva lysningsförfarandet och termen vigsel och slutligen frågan, huru länge en lysning skulle bliva gällande. Bland de paragrafer, som uttryckligen voro remitterade till domkapitlet, var den, som innebär, att den nuvarande varningen skulle ersättas med medling. Domkapitlet hade icke den ringaste invändning mot denna ändring. Utskottet har i det fallet jämkat på förslaget därhän, att medling blir obligatorisk i vissa fall, där enligt det kungl. förslaget den icke var det. Det har alltså jämkats i den riktning, som herr Bergqvist tydligen vill hava det; men likvisst är herr Bergqvist i dag så missbelåten med förslaget i denna punkt, att han rent av yrkar avslag på hela förslaget. Jag tror, att man häri kan se bevis på att ett förnyat remitterande till de kyrkliga myndigheterna icke giver någon garanti för vilken ståndpunkt man sedan på kyrkligt håll intager i riksdagen. Det visar sig ju, att i en punkt, där

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

en kyrklig myndighet icke haft någon anmärkning att göra, samma kyrkliga myndighets representant i riksdagen finner så starka skäl till anmärkningar, att han därpå grundar ett avslagsyrkande mot hela lagförslaget. Jämte denna anmärkning angående varningens utbyte mot medling framfördes nämligen av herr Bergqvist inga andra anmärkningar, än dels att lysning icke gjorts bindande en viss tid, och dels att trolovningsinstitutet icke ordnats, såsom han ville hava det.

Med berörandet av den sista frågan kommer jag nu in på 1 kap. 1 § i föreliggande lagförslag. Herr Bergqvist säger för sin del, att det icke går an att godkänna den hemliga trolovningen såsom rättsgrund, ty bevisning kan, såsom han sade, absolut icke i ett enda fall åstadkommas. Vet ingen om förlovningen, eftersom den är hemlig, så kan — menade han — den naturligtvis icke heller bevisas. I så fall får jag säga herr Bergqvist, att vi tvista om påvens skägg. Kan den hemliga trolovningen aldrig bevisas, kan det väl icke uppkomma sådan våda av att upptaga den i lagförslaget, som herr Bergqvist vill göra gällande. Men det är väl orimligt att påstå, att den aldrig kan bevisas. Motsatsen framgår därav, att antalet av de ofullkomnade äktenskap, som grundas icke på trolovning med därpå följande hävdande utan på hemligt äktenskapslöfte med därpå följande hävdanden äro i majoritet. Såvitt man kan döma av uppgifterna från prästerskapet, skulle det vara två å tre gånger så många ofullkomnade äktenskap på grund av hemligt äktenskapslöfte som på grund av föregående trolovning. Det visar sig således, att en formulering av trolovningsbegreppet, som låter det omfatta även hemlig trolovning, nog ingalunda saknar *praktisk betydelse*.

Då komma vi emellertid till den frågan, huru man med hänsyn till åtskilliga andra skäl bör ställa sig i denna punkt. Det föreligger här nu minst fyra linjer att välja på. Först Kungl. Maj:ts förslag, som är godkänt av utskottets majoritet. Därtill synes närmast ansluta sig det av herrar Gezelius och Pettersson i Bjälbo framtälda förslaget, att man skulle i paragrafen giva en maning åt de trolovade att genom ringväxling eller på annat sätt skaffa sig bevis om att trolovning äger rum, utan att dock formellt binda trolovningen vid förutsättningen att den skall vara bekantgjord. Vidare för det tredje den av herrar Petersson i Lidingö villastad och af Ekenstam m. fl. framburna reservationen. Såsom greve Hamilton påpekat, innebär ju denna, i det skick den i dag fått genom dess formulering i kamrarna av herr Petersson i andra kammaren och av herr af Ekenstam här, att man skulle i fråga om sådana fall, där hävdande tillkommit, i *sak* alldeles likställa den kungjorda trolovningen med hemligt äktenskapslöfte. Det skulle endast vara på olika ställen i lagen det skulle stadgas i saken. I promulgationslagen skulle det nämligen heta: Detsamma som i förevarande avseende stadgas om trolovning skall gälla även om hävdande under äktenskapslöfte. Mot detta har redan herr Gezelius med skäl anmärkt att, vill man hava alldeles samma rättsverkningar, så skapas alldeles

samma rättsinstitut i ena som andra fallet, och då saknas också skäl att åt detta enhetliga rättsinstitut giva två olika benämningar. Därav uppkommer endast oklarhet och oreda.

Det fjärde förslaget, det är herr Thyréns. Detta förslag har under förmiddagens lopp enskilt pläгат framställas såsom ett medlingsförslag mellan det af Ekenstamska och det, som framlagts av herrar Gezelius och Pettersson i Bjälbo. Det skulle, har det sagts, i viss mån tillmötesgå de sistnämndes och även utskottets ståndpunkt. Denna uppfattning var nog härskande i andra kammaren, då minoriteten där röstade för det förslaget. Men som vi nyss hörde från förslagsställaren i denna kammare, är detta så långt ifrån fallet, att förslaget tvärtom går långt på andra sidan om det av herr Petersson i Lidingö villastad och herr af Ekenstam framställda, sådant detta i dag är framlagt. Dessa herrars förslag skiljer sig, såsom jag nyss framhöll, i fråga om verkningarna av äktenskapslöfte med därpå följande hävdande, icke i sak, utan endast formellt från utskottets förslag. Barnen skulle vara äkta barn, och den under äktenskapslöfte hävdade skall kunna göra skadeståndsyrkande gällande. Däremot är allt detta bortsopat enligt herr Thyréns förslag. Det är således helt enkelt meningen att helt och hållet jämnställa kvinnor, som hävdas under äktenskapslöfte, med dem, som hävdas i lönskaläge, och deras barn skulle icke kunna bli va äkta barn. Man skulle således med ett språng göra en våldsam förändring i reglerna om äkta och oäkta barn, medan enligt lagberedningens förslag frågan om oäkta eller äkta barn skall nu lämnas orörd. Den skulle enligt lagberedningen icke vara beroende på vad vi besluta här i dag. Därom skulle förslag komma att framläggas sedermera efter moget överbägande. Enligt herr Thyréns mening skulle beslut därutinnan plötsligt och käckt fattas i dag, utan att några myndigheter därom yttrat sig, utan att lagberedningen tagit frågan under omprövning, utan att lagrådet hörts och utan att lagutskottet överbägt saken. Skola vi verkligen taga detta språng och ställa alla dessa kvinnor, som hävdats under äktenskapslöfte, men utan trolovning, och deras barn i så mycket sämre ställning, än de i århundraden haft? Jag tror icke, att detta förslag kan vinna någon ankläng i denna kammare.

Det är visserligen sant, att den invändningen kan framställas, att det å andra sidan är det Thyrénska förslagets mening, att såsom trolovning skall få gälla även viss hemlig trolovning, nämligen den, som har slutits skriftligen. Men denna bestämmelse är för det första till sin innebörd ganska dunkel: för den icke kungjorda trolovnin gen fordras, att man skriftligen sig förbundit. Vad för sorts skriftlighet avses? Skriftligt avtal eller blott bevisning genom väx- lade brev? Därom lämnas man i okunnighet. Det är vidare klart, att med detta skriftliga avtal kommer det att bli va lika litet av hädanefter som hittills. Herr Thyren tyckes visserligen vara be- härskad av den föreställningen, den falska föreställning, som efter min uppfattning egentligen är roten och källan till kritiken emot det föreliggande lagförslaget, vare sig från höger eller vänster — den över-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

drivna föreställningen om lagtextens inneboende förmåga att forma det mänskliga livet. Det är på den grunden man å ena sidan väntar sig så mycket av detta formbindande av trolovningen. Det är på den grund man å annat håll, såsom vi hört här i dag, tror, att de ofullkomnade äktenskapens inskrivande i lagen såsom rättsinstitut har en sådan märkvärdig betydelse för det sätt, varpå vårt folkliv formar sig. Den, som haft anledning att syssla just med detta problem om rättens och livets inbördes förhållande, om gränserna för lagens förmåga att inverka på människornas handlingssätt, lär nog i allmänhet hava fått en ganska blygsam föreställning om vad som på den vägen kan vinnas. Han inser, att varje försök att på det viset pressa folk att gå en viss annan väg än den, som den naturliga utvecklingen tager sig, är dömt att misslyckas. Långt ifrån att lagen blir den makt den borde bliva, förlorar den tvärtom kontakten med livet, förlorar förmågan att leda utvecklingen. Den måste taga en närmare anslutning till livet i de former det lever. Den är ju ingenting annat än en reglering av livet sådant det lever. Varje försök till förhävelse från dess sida i den vägen leder alltid till misslyckande och till svåra desillusioner.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka bifall till lagutskottets utlåtande i princip och särskilt till utskottets förslag i föreliggande paragraf.

Herr Stadener: Såvitt jag kunnat följa den debatt, som här försiggår, synes ingen hava funnit anledning eller tillfälle att observera den egendomlighet, vari svenska riksdagen befinner sig så till vida, att nu här avgöres en fråga, som ingående berör både männens och kvinnornas intressen, utan att de senare hava någon möjlighet att inverka på eller deltaga i dessa förhandlingar. På mitt bord lades för något ögonblick sedan ett avtryck av en skrivelse, som från en representativ kvinnoorganisation insänts till lagutskottet under behandlingen av föreliggande lagförslag. Ur denna skrivelse skall jag citera följande ord, som författarinnorna själva kursiverat: »I anledning av det här anförda få vi vördsamt hemställa, att den humana och sedligt riktiga grundtanke, som fått sitt uttryck i nu gällande rättsregler om s. k. ofullkomnade äktenskap i den nya lagstiftningen bevaras, och däri gives en sådan form, att de olägenheter, som vidlåda de nuvarande bestämmelserna, måtte i den nya lagen undvikas.» I viss beröring med tankegången i detta citat står vad jag ärnar andraga.

Jag har nämligen, herr talman, närmast begärt ordet för att inlägga en gensaga mot ett påstående, som förekommit både i utskottets utlåtande och i herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet yttrande ävensom sedermera i debatten. Jag har känt det såsom en plikt att icke låta denna debatt avslutas, utan att först göra denna vördsamma gensaga. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet betonade, att det var nödvändigt att bringa äktenskapslagstifningen i överensstämmel-

se med rättsmedvetandet inom vårt folk, vidare att det föreliggande förslaget egentligen är att betrakta såsom en kodifikation av vad vårt allmänna rättsmedvetande godtagit, och att förslaget sålunda utgör en anpassning till tidens vanor och åskådningar. Det sista var väl också vad den ärade talare, som föregång mig hade ordet, ville säga, då han sökte göra troligt, att det var en fullständigt felaktig uppfattning, att lagen på något sätt genom sin formulering eller med sitt innehåll har att uppföstra folket och dess sedliga tankegång. I stället har lagen, enligt hans mening, att vara en anpassning, för att använda de nyss citerade orden, till det allmänna rättsmedvetandet och till de vanor och åskådningar, som redan förefinnas.

Nu säger utskottet, med tillämpning av denna tankegång, att vad den hittills gällande lagen stadgar i fråga om trolovning blivit rättsmedvetandet främmande. Med andra ord, vårt folk känner enligt utskottets påstående icke längre och praktiserar icke längre trolovningsinstitutet, sådant det föreligger i hittills gällande rätt, och därför bör äktenskapslagstiftningen icke längre bevara detta trolovningsinstitut, utan giva åt trolovningsbegreppet en fullkomligt ny, för att icke säga revolutionerande betydelse. Det finnes säkerligen utan tvivel vissa former av detta gamla trolovningsinstitut, om vilka utskottet har rätt att säga, att de icke längre äga något större utrymme i det allmänna rättsmedvetandet och att de icke längre ingå i tidens vanor och åskådningar. Detta gäller exempelvis om trolovning med vittnen, två å mannens och två å kvinnans sida. Vidare gäller detta om kyrkotagning av under äktenskapslöfte hävdad kvinna och ytterligare om domfästade av sådant äktenskapslöfte, varå hävdande skett. Dessa former av trolovning äro sällan praktiserade, och därför torde de icke heller hava någon vidare rätt att utan reformering kvarstå i den moderna äktenskapslagstiftningen.

Men det finnes en annan form av trolovning, som visst icke bortfallit ur det allmänna rättsmedvetandet, men som utskottet ändå strukit ett streck över, och det är den form av trolovning, som i allmänhet kallas lysnings uttagande. Då en man och en kvinna infinna sig hos lysningsförrättaren och begära, att deras avsikt att ingå äktenskap skall inregistreras i civilregistret, så är detta en trolovning enligt nu gällande rätt, och denna trolovning tillägges i allmänhet en så avgörande betydelse, att man i oerhört stor omfattning i vårt land på denna trolovning bygger den äktenskapliga sammanlevnaden. När kontrahenterna uttagit lysning, börjar kanske i de flesta, åtminstone i mycket talrika fall sammanlevnaden mellan de båda kontrahenterna. Jag försvarar ingalunda denna folksed, ännu mindre berömmar jag den. Jag endast konstaterar dess förefintlighet, och jag påstår, att lysningens karaktär av sådan trolovning i gammal mening, som både socialt, etiskt och juridiskt förenar människorna med varandra är fullt medveten hos vårt folk. Detta ingår alltså och överallt i det allmänna rättsmedve-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

tandet, och i den punkten är det gamla trolovningsinstitutet vid full vigör och utövar ett utomordentligt inflytande på folklivet. Allt vad utskottet invänder mot trolovning i gammal mening för att styrka att den överlevat sig själv är fullkomligt förfelat, så snart man tager i sikte den form för trolovning, som heter lysnings uttagande.

Utskottet säger, att trolovning enligt hittills gällande rätt icke har någon praktisk betydelse. Jag tror mig med vad jag redan antytt hava visat, att trolovning med lysning är av största praktiska betydelse för vårt folk. Utskottet säger vidare, att enligt gällande rätt trolovning tillgripes såsom en sista nödfallsutväg för erhållande av kompensation, då illusionerna redan brustit och det således icke kan vara tal om verkligt äktenskaps åstadkommande. Vad beträffar den trolovning, som ingås genom lysning, är det uppenbart, att situationen är den rakt motsatta. Där har illusionen visst icke brustit. Där inleder man med denna handling den äktenskapliga sammanlevnaden. Utskottet säger vidare, att trolovning enligt hittills gällande rätt ofta förekommer såsom ett tvångsförhållande, vilket ju aldrig är önskvärt på ett område sådant som det nu avsedda. Därtill vill jag säga, att trolovning genom lysnings uttagande tvärtom är en frihetsakt i dess mest eminenta mening och icke någon tvångsakt. När det gäller trolovning genom lysning, erkänner jag av utskottets många invändningar mot det gamla trolovningsinstitutet endast *en* såsom riktig: det är den invändning, som stöder sig på åberopande av utländsk rätt. Då säger utskottet, att eftersom utländsk lagstiftning icke har tillagt lysning den bindande karaktär, som trolovning sedan gammalt har i vårt land, så bör icke heller den svenska lagstiftningen känna detta rättsinstitut. Men mot denna undfallenhet för utländsk lagstiftning sätter jag såsom mera viktig hänsynen till de förhållanden, som hos oss äro inhemska, och jag vill mycket hellre, att vi hava en sådan lagstiftning, som tillgodoser vad vi svenskar i detta avseende behöva än en sådan, som är en bättre eller sämre kopia av utlandets seder och bruk. Jag är icke alldeles utan erfarenhet av vilket värde det kan hava, att den svenska lagstiftningen befinnes i kontakt med de internationella förhållandena på detta område. Jag tror mig hava haft tillfälle att praktisera åtskilligt i de tingen, men det hindrar icke, att enligt min uppfattning här föreligger en nationell folksed, som kräver mera hänsyn än utskottet visat den.

Det föreliggande förslaget har i mig icke någon motståndare, framförallt icke en motståndare, som är omedgörlig. Jag tillmäter detta förslag stora förtjänster, i synnerhet i fråga om sättet för äktenskapets upplösning, men jag kan icke värja mig för att på vissa punkter hava mottagit ett stötande intryck av att tankegången är bra litet nationell och bra mycket internationell. På ingen punkt har detta intryck blivit så starkt som just på den punkt jag nu berört, och där det gäller ned-

brytande av en allmän åskådning hos vårt folk i fråga om lysningens karaktär av trolovning i gammal mening.

Här kan man fråga sig, om utskottet har haft kännning av vad det föreslår. Det är så långt ifrån att lagförslaget utgör en anpassning till det allmänna rättsmedvetandet, att det i stället kränker och våldför sig på detsamma. Det förvandlar med ett slag lysningen till att vara en kungörelse, ett meddelande, en annons, vilken, utöver det intresse, som notisen kan hava såsom nyhetsmaterial, icke på något sätt inverkar på förhållandet mellan mannen och kvinnan, för vilka det lyses. Mannen och kvinnan bliva i förhållande till varandra efter lysningens uttagande varken mer eller mindre bundna, än de varit före densamma och om tre månader förflyta, sedan lysningen skett, utan att vigsel kommer till, är lysningen att betrakta såsom luft, som om den aldrig ägt rum. Om något är revolution inom folkseden på detta område, är det sannerligen detta förslag. Nu betraktas nämligen lysningen som ett oerhört viktigt steg, som det ojämförligt viktigaste momentet vid ingående av äktenskap, som något fullkomligt avgörande för det hela. Lysningen är nu ett band så starkt som över huvud taget vigseln kan vara. Makarnas förpliktelser mot varandra och mot barnen börja med lysningen. Men lagförslaget säger: från och med den 1 januari 1916 är det slut med detta; från och med den dagen äro alla förbindelser, som ingås efter lysnings uttagande och utan att vigsel kommit till, så lösaktiga att någon bundenhet i desamma över huvud taget icke finnes, med undantag av den skadeståndsplikt, som åligger mannen, därest kvinnan blivit rådd med barn.

Detta är, efter mitt sätt att se saken, ägnat att för det första framkalla en alldeles oerhörd förvåning ute bland allmänheten, då saken blir bekant. Man kommer att känna sig oerhört överraskad över den underliga hänsynslöshet mot folkseden, lagstiftningen i detta stycke begått. Vidare befarar jag för min del, att så småningom den sedliga uppfattningen i hithörande förhållanden kommer att undergrävas i icke ringa grad. Ty det står alls icke till att vänta, att lagstiftningen skall kunna avskaffa den nämnda folkseden. Vore det verkligen så, att man kunde samtidigt med genomförandet av denna lagstiftning jämväl förmå allmänheten att lägga bort den sedvanan att efter lysningens uttagande begynna den äktenskapliga sammanlevnaden, då skulle jag medgiva, att man kunde utan betänkande gå med på utskottets förslag. Men den sedvana, som jag antytt, kommer säkerligen att äga bestånd, och allt vad vi med detta förslag åstadkomma är, att vi tvinga dessa människor att övergå från en *äktenskaplig* sammanlevnad till en *illegitim* sådan. Den regleras icke längre av lagen, utan blir ett stycke laglöshet.

Häremot skall man icke invända, att därest folkseden hittills visat, att denna sammanlevnad lett till vigselfästande, den kommer att fortfarande göra detsamma. Det finnes säker-

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

ligen otaliga fall, mina herrar, där man i denna sammanlevnad efter lysningen, förrän vigseln kommer till, upplever en misshällighet, låt vara av alldeles tillfällig art och framkallad av obetydliga orsaker, men som kan vara tillräcklig för att för ögonblicket komma den unga mannen och kvinnan att tänka på att det vore bekvämligt att lämna varandra. Ett sådant ögonblick är för närvarande icke så synnerligen farligt, av det enkla skälet, att man är medveten om att man här med varandra ingått en bindande förbindelse, som icke utan vidare kan hävas; vid denna reflektion vaknar den nödvändiga sedliga energien, och man griper sig verket an och övervinner svårigheterna och har kanske därigenom vunnit en mycket närmare förening med varandra, än man hade före misshälligheterna. Men hur blir läget, om man i det avgörande ögonblicket icke har stöd av detta medvetande, att lysningen medför en sådan förbindande trolovning i gammal mening? Då ligger den frestelsen nära för vederbörande ungdomar att kasta yxan i sjön och löpa bort från plikt och skyldighet. Det ligger nära till hands, att förbindelsen brytes, till båtnad för ingen och i alla händelser oftast till skada för kvinnan och barnet och säkerligen också till skada för samhället.

Man skall icke invända, att det nya förslaget för sådant fall stadgar, att mannen skall utgöra skadestånd till kvinnan. Jag skall här lämna alldeles åsido, huruvida det ekonomiska skadeståndet kan anses ersätta den etiska och sociala sidan av kvinnans berättigade krav. Det är fullständigt lönlöst att framställa det spörsmålet till övervägande i detta sammanhang och överhuvudtaget i denna debatt. Men jag skall endast påpeka beträffande detta tal om mannens skadeståndsskyldighet, att denna i otaliga fall ofta är en ren illusion. Antingen drager sig kvinnan för att väcka den nödvändiga processen, eller också har mannen över huvud taget ingenting att betala såsom skadestånd, eller förflyttar han sig till en arbetsplats i en annan del av fäderneslandet, därest han icke företager en ännu längre resa. Korteligen, det finnes få möjligheter för kvinnan att utfå något skadestånd.

Herr talman! Det är ingalunda min avsikt att yrka avslag på det föreliggande lagförslaget. Jag befinner mig med avseende å den punkt, som jag ansett det vara min skyldighet att särskilt framhålla, i ett läge liknande det herr Thyren förmålte sig vara i, såvida jag fattade honom rätt. Det finnes enligt min mening så stora och beaktansvärda fördelar att vinna med det föreliggande lagförslaget, att när man väger det ena mot det andra, jag för min del icke vågar att avstyrka det. Men jag vill därvid taga fasta på vad en och annan talare och särskilt greve Hugo Hamilton antytt, nämligen att under lagförslagets fortsatta behandling man bör kunna här och där tillfredsställa de synpunkter, som kommit fram under principdebatten, men som man lagt å sido för att icke vålla hela lagförslagets fall.

Jag föreställer mig och hyser den förhoppningen, att då vi längre fram komma till behandlingen av frågorna om lysning och promulgationslagens bestämmelser i 8 § och kanske även några andra punkter, den nämnde talaren och de, som med honom instämde, skola vara hågade att taga i betraktande den brist, som enligt mitt förmenande i nu behandlade stycke vidlåder förslaget, och vara villiga att vidtaga de förbättringar, som äro möjliga att vidtaga.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Steffen: Herr talman! Innan jag övergår till realfrågan, kan jag icke underlåta att uttrycka mitt beklagande över att den tid, som stått oss till förfogande för att studera utskottets förslag, varit synnerligen kort, relativt till utlåtandets utomordentliga betydelse och ytterst komplicerade innehåll. Det kan ju sägas, att vi haft lagberedningens förslag och den kungl. propositionen länge nog framför oss. Men det är ju så, att utskottets utlåtande bringar fram en hel del för avgörandet ytterst betydelsefulla synpunkter, för vilkas överbäggande man dock behöver en ganska rundlig tid, vilken enligt min uppfattning icke stått till vårt förfogande. Det må ju vara fallet, att riksdagens arbetssätt egentligen bär skulden till detta missförhållande; men jag undrar, om man icke i vissa trängande fall skulle kunna jämka, så att mer tid ställes till förfogande.

Herr talman! Jag anser mig böra tillkännagiva, att jag hyser vissa betänkligheter beträffande det föreliggande lagförslaget såväl ur allmänt principiell synpunkt som också mot vissa dess detaljer. Min allmänna grundläggande uppfattning i den föreliggande frågan är den, att det rätta i den tidpunkt, i vilken vi nu befinna oss, hade varit att bygga lagförslaget på principen om obligatoriskt civiläktenskap och fakultativ kyrklig vigsel jämte civiläktenskapet. Allt vad den kyrkliga vigselns anhängare kunna ur rent religiösa, till skillnad från kyrkliga, synpunkter anföra såsom väsentligt för sin ståndpunkt, synes mig kunna vinnas genom en sådan anordning, som jag nu har antytt. Den kyrkliga aktens rent religiösa och djupt etiska helgd kan omöjligen minskas därav, att denna akt föregås av en obligatorisk civilrättslig handling. Jag underskattar på intet sätt behovet inom svenska folket av en religiös vigsel vid äktenskaps definitiva ingående, och jag är på intet sätt någon fiende till, att denna kyrkliga vigsel må fortfara såsom ett allmänt institut hur länge som helst inom vårt folk. Men min uppfattning om religionens väsen för med sig, att jag är övertygad om, att den kyrkliga vigselns rent religiösa karaktär kommer bättre till sin rätt, då vi ha det obligatoriska civiläktenskapet, än då den religiösa kyrkliga vigseln är ett med civiläktenskapet jämställt institut. Ty det är ju så, att den borgerliga ordningen

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

underkasta vi oss och den kunna vi underkasta oss utan samvetstvång, även då dess skilda institut och förordningar icke i allo motsvara vad vi önska såsom det bästa. Men då det gäller en religiös handling, då uppställa vi absoluta och rent personliga krav. Den bör vara fullt valfri, och denna dess karaktär tror jag skulle bättre framträda vid sidan av ett obligatoriskt, i stället för vid sidan av ett fakultativt, civiläktenskap.

Vad å andra sidan beträffar mina betänkligheter mot vissa detaljbestämmelser i föreliggande lagförslag, vill jag vid detta tillfälle begränsa mig till att framhålla, att jag icke kan gilla den kungl. propositionens och utskottets redan i 1 § klart tillkännagivna rent negativa ståndpunkt gent emot de s. k. ofullkomnade äktenskapen, vilka nu skola utmönstras ur lagen, och detta, på sätt den senaste ärade talaren med stor kraft och vederhäftighet framhöll, fullständigt i strid mot en ytterst betydelsefull sedvänja inom vårt folk. Lagberedningen och Kungl. Maj:t och utskottet ha alla i allmänhet kraftigt framhållit, att alldeles särskilt i detta fall lag måste på sed byggas; och det förefaller mig i högsta mätto anmärkningsvärt, att lagberedningen och Kungl. Maj:t och utskottet på ett så betydelsefullt område, som det jag här berört, fullständigt frångått just denna princip.

Till stöd för regeringens och utskottets ståndpunkt i denna fråga har åberopats att de ofullkomnade äktenskapen icke höra hemma i ett modernt rättssystem, enär enligt ett sådant för uppkomsten av ett äktenskap måste förutsättas, att mannen och kvinnan avgiva på äktenskapets omedelbara ingående riktade, fria och ovillkorliga viljeförklaringar och detta i en form, som garanterar såväl uppriktigheten och allvaret hos deras avsikter som nödig publicitet åt det nya rättsförhållandet.»

De ord jag nu anfört synas mig ganska märkliga icke blott ur saklig synpunkt, som jag nyss framhöll, utan jämväl ur rent logisk synpunkt. Man talar här om, att de »ofullkomnade äktenskapen» icke höra hemma i ett modernt rättssystem, enär ett sådant för uppkomsten av »ett äktenskap» måste förutsätta etc. Man behandlar sålunda här såsom likställda begrepp »ofullkomnade äktenskap», varom här är fråga, och »ett äktenskap» — detta av sammanhanget i fortsättningen att döma uppenbarligen i betydelsen av ett »fullkomnat» äktenskap. Man gör sig således skyldig till det logiska konstgreppet att i läsarens uppfattning förklara det ofullkomnade äktenskapet genom en argumentering, som har avseende blott på det fullkomnade äktenskapet.

Jag är övertygad om, att i detta uttalande föreligger en mycket svår missuppfattning eller ett förbiseende av de ofullkomnade äktenskapens, av olika slag, egentliga innebörd och djupa psykologiska och sociala orsaker och betydelse inom det svenska folkets sedvänja. Denna fråga har nyss så utförligt berörts, att jag icke nu behöver i detalj belysa den.

Jag tror för min del, rent allmänt talat, att trolovningen är oumbärlig såsom Förberedelse till det fullkomnade äktenskapet, och jag tror vidare, att äktenskapet i ett modernt samhälle blir ställt på en alldeles för smal legal basis, om man, såsom enligt föreliggande lagförslag skulle bli fallet, underlåter att möjliggöra, att den lagomgärdade trolovningen i vissa fall får karaktär av ofullkomnat äktenskap, ett äktenskap i varje fall. Jag kräver, att lagen skall på så vis omgärda trolovningen, att då hävdande och havandeskap komma till, det skall föreligga ett lagligt strängt bindande »ofullkomnat äktenskap». Jag tror, att den för avsevärd tid outrotliga folkseiden därigenom bleve lagomgärdad på det sätt, som det är lagens uppgift att särskilt på detta område omgärda sedvanan, på det den icke skall kunna falla ned till ett lägre etiskt plan.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Vi kunna aldrig och böra ej heller utrota de förberedande avtal och förbindelser, som äro ägnade att leda fram till äktenskap. Men vi kunna ej heller hindra att dessa trolovningar och förberedande förbindelser stundom, och i vissa folkklasser mycket ofta, bli ett slags ofullkomnat äktenskap därigenom, att sexuellt umgänge och havandeskap komma till jämte det förberedande äktenskapsavtalet. Och då det faktiska livet gestaltat sig på detta sätt, kräves det, att lagstiftningen tar den skyldiga hänsynen härtill. Vad skall nu denna hänsyn från lagstiftningens sida innebära? Den skall naturligtvis framför allt innebära en lagstiftning, som garanterar upprätthållandet av kvinnans och barnens ideella samt sociala och ekonomiska ställning, i den händelse det förberedande äktenskapsavtalet kompliceras genom hävdande, havandeskap och barns födelse, men mannen underlåter att fullkomna äktenskapet. Det synes rimligt och överensstämmande med sund hedersuppfattning, att lagen skyddar kvinnan mot den sociala olyckan att nödgas ogift föda barn och sedan, ensam samt utan en gift kvinnas namn och ställning, draga försorg om barnet.

I stället härför erbjuder lagförslaget den övergivna kvinnan endast rätt till »ekonomiskt skadestånd». »Detta surrogat är redan av det skälet mindre tillfredsställande, att det ej lämnar vad kvinnan i ett dylikt förhållande behöver i nästan lika hög grad som livsförnödenheter, nämligen social upprättelse, något som åtminstone i viss mån beredes henne genom att domstol förklarar henne för äkta hustru.»

Jag har här gjort ett citat ur motiveringen till herr Pettersons i Södertälje m. fl. reservation beträffande § 4 i promulgationslagen.

Herr talman! På grund av vad jag anfört kommer jag i det följande att yrka bifall till vissa reservationer, som särskilt gälla de detaljer jag här framhållit; men jag kan naturligtvis icke bidra till att för dessa detaljers skull stjälpa hela lagförslaget och ber därför att få yrka bifall till detsamma.

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Herr Klefbeck: Vid denna tidpunkt skall jag icke tillåta mig att hålla något egentligt anförande, men biskop Bergqvists slutyrkande tvingade mig att begära ordet. Det förvånade mig nämligen i hög grad; ty under den tid den s. k. prästerliga motionen utarbetades och skrevs, hade jag den bestämda uppfattningen, att vi alla önskade framgång åt det kungl. förslaget, även om vi i vissa punkter stodo tvekande och önskade ändringar. På den ståndpunkten står jag fortfarande och, jag vågar säga, även en ganska stor del präster, och detta beror helt enkelt dels därpå, att vi ärligen ha att brottas med de bristfälligheter, som vidlåda den nuvarande lagen, och dels därpå, att vi uti församlingslivet gång på gång påträffa sedliga missförhållanden, som vi på grund av nu gällande lag inte kunna råda bot på. Det står därför för oss såsom ett livligt önskemål, att vi måtte få en bättre lag i detta hänseende hos oss införd.

Jag skall icke vidare yttra mig om förslaget i dess helhet, och i fråga om den nu förevarande paragrafen vill jag blott med greve Hamiltons tillåtelse återropa mig på hans motivering och därför yrka bifall till ifrågakvarande paragraf.

Herr Thyrén: Herr talman! Endast några ord i anledning av herr Alexandersons yttrande. Herr Alexanderson använde det uttrycket, att det vore en tvist om påvens skägg att diskutera om äktenskapslöftet, om man utgick från att det i alla fall aldrig kunde bevisas. Ja, om den saken har jag redan yttrat mig förut. Men jag ser den nu i sammanhang med ett annat yttrande av herr Alexanderson.

Han bestred med all energi och konsekvens mitt uttalande, att lagen borde vara pedagogisk, och såsom redan herr Stadener erinrat, uppställde han i stället lagens uppgift på det sättet, att den borde så att säga avlyssna folkmedvetandet, vad som i det givna ögonblicket var gällande åskådning, och sedan fastslå detta. Detta är i mina ögon en fruktansvärt farlig missuppfattning av lagens betydelse i samhället. Enligt min mening är lagen den förnämste pedagogen, den starkaste pedagogiska faktor som finnes i samhället, och långt ifrån att den skulle, såsom kanske stundom en partiledare gör, avlyssna de meningar folkmassan vid ett givet tillfälle hyser, bör den om någon verkligen leda. Men att gå närmare in på det spörsmålet är nu icke möjligt.

I en annan punkt anförde herr Alexanderson mot mig, att vad jag yttrat angående oäkta barn skulle betyda ett fullständigt upp- och nedvändande av vad som för närvarande vore gällande rätt. Han avsåg, att jag med hänsyn till 8 § promulgationslagen uttalat såsom det riktiga, att man där inskränkte barnens äkthet till att vara en följd av trolovningen och borttog äktenskapslöftet. Det får jag så förklara, att herr Alexanderson yttrade sig omedelbart efter mig och icke haft tid att genomtänka vad han själv sade.

Låt oss se, hur det ställer sig i praktiken. Här äro två unga

personer, som giva varandra hemligt äktenskapslöfte. Detta är icke trolovning. Så tillkommer hävdande, och det födes barn. Nu säger herr Alexanderson, att då blir det barnet oäkta efter min ståndpunkt. Endast för det praktiskt rätt osannolika fall, att mannen skulle samtidigt erkänna och bryta sitt löfte. Ty ett av tvänne, mina herrar, *antingen* bevisas äktenskapslöftet, vilket rimligtvis icke kan ske annat än genom erkännande från mannens sida — detta är, såvida han fortfarande står till sitt löfte, en trolovning som följer efter hävdandet, och leder enligt 8 § till barnets äkthet — *eller* bevisas ingenting, och då först blir det en tvist om påvens skägg.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.*

(Forts.)

Däremot innehåller denna 8 §, eftersom vi kommit in på den frågan, åtskilligt, som på mer än ett vis utgör en förändring i vad jag åtminstone måste anse såsom gällande rätt. Lagberedningens diskussion av begreppet äktenskapslöfte har såsom bekant lett lagberedningen till det extrem, att den uttryckligen medtager äktenskapslöfte, givet i och för konsumgänge; medräknar detta i vad den kallar trolovning. Min uppfattning är, att man i allmänhet hittills icke i rättspraxis så tolkat begreppet äktenskapslöfte i 13 kap. 10 § giftermålsbalken. På denna punkt sker således en utvidgning av gällande lag. De barn, som tillkomma även efter det flyktigaste äktenskapslöfte komma hädanefter, enligt den nya bestämmelsen, att vara äkta.

Ytterligare har nu gällande lag den bestämmelsen i 3 kap. 5 § giftermålsbalken, att om någon fäster sig flera, är det den första fästningen, som blir gill — »ändå att han den senare hävdar», står det uttryckligen. Hur kommer det att bli enligt förslaget? Jo, enligt allmänna avtalsregler skall den senare fästningen gälla. Alltså, om en man fäster sig fem kvinnor successive, blir det den senare, som i varje fall blir gällande i förhållande till de förra, och han kan naturligtvis gå tillbaka och ömsom uppliva den ena fästningen efter den andra. I praktiken betyder detta, att han står i samma förhållande till alla fem på en gång; även deras inbördes vetskap om varandra inverkar icke. Detta är beträffande barnens rättigheter det rena månggiftet, varken mer eller mindre.

Jag vill här till lägga, att med hänsyn till framtiden, varom herr Alexanderson talade, jag har en alldeles annan uppfattning än han om vad detta beslut kommer att betyda. Det är visserligen sant, att i praktiken det betyder så ofantligt litet i och för sig, om vi säga, att äktenskapslöftet kommer att göra barnet äkta. Ty, såsom sagt, bryter mannen löftet, erkänner han det icke, och då blir det ingen bevisning och ingenting alls. Så till vida kunde det vara likgiltigt att här stå och diskutera den saken. Men det finnes en annan effekt, och det är den effekt, som det har för lagstiftningen själv. Skriva vi in i lagen och slå fast, att det lösaste äktenskapslöfte gör barnet äkta, medan det, *i motsats till nuvarande lag*, icke har någon bindande verkan föräldrarna emellan, hur skall det sedan bli möjligt när

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

vi skola behandla frågan om barns äkthet över huvud taget, att, antaget det fall, att en man och en kvinna levat tillsammans under årtal, men aldrig ämnat ingå äktenskap med varandra och aldrig lovat varandra äktenskap, att, säger jag, neka dessa barn att bli äkta, då även de lösaste löften mellan föräldrar, som aldrig levat tillsammans, kunna ha den effekten? Och var finnes det sedan någon möjlighet att få en gräns mellan barn med arvsrätt och utan arvsrätt? Icke kan det komma an på sammanlevnad »under längre tid» eller dylikt? Eftersom herr Alexanderson dragit fram detta, har jag tillåtit mig att taga upp frågan redan nu. Vi öppna genom antagande av dessa bestämmelser, i det att barnens äkthet göres oberoende av någon som helst bindande äktenskaplig verkan av den s. k. trolovningen, på vid gavel dörren till en lagstiftning inom arvsrättens område, som vi icke komma att ha i vår makt att reglera. Detta skäl är för mig det allra viktigaste och absolut avgörande, varför jag för min del icke vill gå in på någon annan formulering av 1 §, än den jag yrkat och till vilken jag, herr talman, fortfarande yrkar bifall.

Herr af Ekenstam: Jag tillåter mig att med frånträdande av mitt yrkande om paragrafens formulering i enlighet med herr Peterssons i Lidingö reservation få tillstyrka den formulering herr Thyren föreslagit. Dock vill jag redan på förhand säga, att jag därmed icke vill gå med på 8 § promulgationslagen enligt hans åsikt.

Herr Clason: Blott några korta repliker. De anmärkningar mot mitt första anförande, vilka framställdes av greve Hamilton beträffande mitt yttrande i avseende på de kyrkliga myndigheternas utlåtanden, hava tydligen till väsentlig del berott på missuppfattning å hans sida. Jag har alldeles icke begärt något offentliggörande in extenso av dessa utlåtanden i den kungliga propositionen, men vad jag sade var, att de från detta håll framkomna principiella anmärkningarna bort i den kungl. propositionen upptagas till någon diskussion, alldeles på samma sätt som skedde i propositionen om ändringar i jordabalken.

Herr Alexanderson sökte stödja vad som i detta hänseende passerat genom att framhålla, att på ett tidigare skede en rundskrivelse skulle ha avlåtits i frågan till åtskilliga kyrkliga myndigheter. Jag skulle emellertid vilja fråga, vad denne rundskrivelse gällde? Icke var det lagen i dess helhet, utan gällde den icke fasthellre blott en enstaka detalj i densamma?

Jag har icke, såsom greve Hamilton ville göra gällande, i mitt yttrande fränkät det framlagda förslaget all etisk hållning. Tvärtom har jag erkänt, att det finnes en del goda sidor i densamma. Men jag har påpekat, att på åtskilliga punkter det finnes mycket olika meningar om dess värde, och att vi bort ha fått kännedom om den diskussion, som förts därom. — Vad för övrigt för-

slagets etiska värde beträffar, så kan man stödja sin etik på olika utgångspunkter. Den ena bygger sin på individualistiska lyckokrav, den andra på pliktlärans krav; de olika omdömena om förslagets etiska värde bero kanske på skillnad i utgångspunkt. För min del tror jag emellertid att det är säkrare att intaga den senare ståndpunkten.

Greve Hamilton berörde frågan om horsbrott och dess betydelse för rätten att gifta sig ånyo eller icke. Jag vill påpeka, att den farhåga jag ansåg här föreligga, i viss mån delats av lagberedningen, som debatterat densamma. På sidan 224 i dess betänkande heter det: »Onekligen kan denna ändring i vad nu gäller tänkas medföra en ökad frestelse för den, som önskar snar äktenskapsskillnad för att därefter träda i nytt gifte, att söka genom horsbrott ernå sitt syfte.» o. s. v.; jag skulle även vilja hänvisa till fortsättningen. Sedan kan man ju hava olika uppfattning om frestelsens styrka och vad som här kan vara motverkande, men att fara föreligger, tror jag icke kan bestridas.

Herr Alexanderson var något inne på följdlagarna och ville göra gällande, att det vore alldeles likgiltigt, om det i kyrkostämmoförordningen stode kvar, vad som nu där står om kyrkans ställning till förhållanden rörande äktenskapet. Jag undrar, om det kan vara så alldeles likgiltigt, vilka uppgifter den svenska kyrkan har att på det sedliga och etiska området utöva i församlingen och vilka möjligheter man ger henne att utföra dessa uppgifter. För min del anser jag detta ingalunda likgiltigt.

Så sade herr Alexanderson för att trösta oss beträffande dessa följdlagar, att alla dithörande frågor diskuterats uti lagberedningen, och att lagutskottet erfarit, huru man tänkt på alla dessa saker. Ja, det är ju bra för dem, som hört denna diskussion, men för oss, som stått utanför, är det ingen tröst att höra, att dessa tänkt på saken, då vi ju icke fått veta vad därvid yttrats.

Herr Alexanderson upptog frågan, huruvida här förelåge någon sekulariseringstendens, och frågade, vari den i så fall bestode. Jag tror, att man med fog skulle kunna svara, att den ligger däri, att man icke tillmötesgått eller ens till diskussion upptagit vissa yrkanden om förbättringar på föreliggande område, vilka kommit från kyrkligt håll, från kyrkomötet. Jag tror, att den även föreligger däri, att man utan tillräckliga skäl velat, på sätt jag förut omnämnt, ur lagförslaget i vissa fall utesluta kyrkans medling mellan oeniga makar, trots allt det goda den verkat, ehuru man nu sedermera delvis återtagit den. Den ligger även uti det nyss berörda förhållandet, att man vill gå förbi vilka uppgifter kyrkoförsamlingen skall hava i fråga om oenighet uti äktenskap, och vilka möjligheter den har att utöva och fylla dessa uppgifter. Den ligger jämväl däruti, att man trots den utländska lagstiftningens förebilder ej upptagit frågan, huruvida vår kyrka skall kunna såsom andra kyrkor ha möjlighet att själv taga ståndpunkt till frågan, vilka den skall vara förpliktad att giva kyrklig vigsel. Men framför allt ligger tenden-

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

sen uti det sätt, varpå man under förslagets behandling skjutit undan resultaten ifrån den kyrkliga erfarenheten.

Greve Hamilton hade en elegant slutspurt, som ju bragte honom applåder från olika håll. Jag vill dock säga med avseende på hans tal om lappning på lagar i stället för fullständig nybyggnad, att jag tror, att han nog själv ej varit främmande för någotdera systemet. Den ena gången bygger man nytt, den andra går man fram med partiella förändringar, och jag tager för alldeles givet, att det är ganska många lagar, som han själv varit med om att antaga, men vilka dock snart blivit i behov av den av honom nu så förkättrade lappningen. Huru förhåller det sig t. ex. med pensioneringsförsäkringslagen, greve Hamilton?

Vad så beträffar hans ironiska anmärkning mot mig och mina meningsfränder om omöjligheten för oss att själva på denna punkt skriva ett lagförslag, som skulle kunna antagas av riksdagens båda kamrar, så vill jag säga, att jag för min del alls icke gör något anspråk på att kunna skriva lagar; det har icke tillhört de saker, för vilka jag för min del haft någon särskild utbildning, i vilket avseende jag dock torde vara likställd med många andra kammarledamöter. Men det lär väl icke hindra, att jag, liksom andra ledamöter av denna kammare, har både rätt och plikt att taga ståndpunkt till de lagförslag, som föreligga, och att vi icke i avseende å dessa förslag behöva svära på magistrarnas ord, även om dessa magistrar sitta i lagberedningen. Det hindrar väl icke heller, att om riksdagen nu skulle underlåta att antaga ett ur teoretiska och praktiska synpunkter så omtvistat förslag som detta, det nog skall finnas så många dugliga karlar här i landet, att man till ett kommande år kunde få emotse ett nytt förslag, som ur detta tagit ut det goda där finnes, men lämnat kvar, vad som är mera omtvistat och omtvistligt.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag skall icke upptaga till bemötande de invändningar, som blivit gjorda mot mitt anförande, men vill blott betona, att det mest betänkliga i detta lagförslag, vad grunderna för detsamma angår, är, att de ofullkomnade äktenskapen avskaffas, utan att man i stället bereder någon äktenskaplig rätt för kvinna, som är hävdad före äktenskapet. Därmed berövar man sig varje fast underlag för ordnandet av såväl kvinnans rättsliga ställning som barnens arvsrätt. Och då jag icke tror, att man på sammanjämkningens väg kan få erforderliga ändringar härutinnan till stånd, måste jag vidhålla mitt avslagsyrkande.

Herr Alexanderson: Endast ett par ord till bemötande av herr Thyréns sista anförande.

Herr Thyren tillade mig den uppfattningen, att lagstiftningen endast hade att avlyssna folkmeningen dess innebörd och inregistrera denna, men icke att själv leda denna folkmening. Någonting dylikt har jag väl aldrig sagt, och ännu mindre har

detta varit min mening. Tvärtom betonade jag, att därest lagen skall kunna fylla sin viktiga uppgift att verka ledande på samhällslivet, den måste bibehålla kontakten därmed. Den får icke tilltro sig alltför stor förmåga att med våld ombilda eller påtvinga livet en annan gång, än det har, utan måste behålla nära kännning just för att kunna utöva sin viktiga funktion i detta hänseende.

*Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Beträffande herr Thyréns ordande om hans förslags ställning och lagberedningens förslags ställning till gällande rätt, får jag säga, att han därvid ställde förhållandena alldeles på huvudet. Herr Thyrén utgick från, att, såsom han sade, han trodde, att för närvarande ett »flyktigt» äktenskapslöfte med därav omedelbart följande konsumgäinge icke föranleder domfästade enligt 3 kap. 10 §. Däremot skulle det betraktas såsom bindande enligt det nya förslaget; och häri skulle förslaget innebära en nyhet. Vad herr Thyrén här »tror» beror på ett misstag från hans sida, ty det har hittills varit en stadig praxis att tillerkänna sådan betydelse även åt dylika »flyktiga» äktenskapslöften; och det skulle icke ändra en prick av denna praxis, antingen man här fortfarande använder nu gällande termer trolovning och äktenskapslöfte eller man ändrar dem på det sätt, som är föreslaget. Det har till och med funnits domare, vilka utgått från den uppfattningen, att 3:10 syftar just på sådana äktenskapslöften, som varit givna för att omedelbart locka till och som föranlett konsumgäinge. Däremot torde nog herr Thyréns uppfattning, att kvinnorna skulle bliva lika väl skyddade enligt hans förslag, icke hålla streck. Herr Thyrén sade, att antingen är äktenskapslöftet bevisat, och då är det trolovning, eller också är det icke bevisat, och då kan det göra detsamma i alla fall. Men herr Thyrén fordrar ju, att hemlig trolovning skall ingås medelst skriftligt avtal, och då är det ju icke nog, att trolovningen blir bevisad.

Det förhåller sig nog så, som jag har påpekat, att man här i allra sista stund av ärendets behandling velat kasta in en ny fråga, skapa ny rätt på ett mycket viktigt lagstiftningsområde, där lagberedningen velat låta den nu gällande rätten tillsvidare gälla, intill dess detta område blir föremål för behandling av beredningen. Det har visat sig, att så förhåller sig, och jag kan icke underlåta att rikta en allvarlig protest mot den ordning, i vilken en sådan fråga av herr Thyrén inkastats vid detta lagförslags behandling. Det är nu snart två år sedan lagberedningen lade fram sitt förslag. Herr Thyrén såsom själv juridisk vetenskapsman har haft gott tillfälle att, därest han på denna punkt ville verka för en ändring, uti facklitteraturen, i tidskrifter eller särskilda broschyrer göra sin mening gällande. Och vidare har han haft tillfälle att såsom riksdagsman motionsvis framlägga sitt förslag, så att det blivit tillfälle till en allvarlig prövning av detsamma, åtminstone på det stadium av lagarbetet som lagutskottets handläggning utgör. Han har valt

Lagförslag om
äktenskaps-
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

den vägen att i principdebattens elfte timma framkasta detta helt och hållet nya förslag. Som sagt, herr Thyréns förslag kommer visserligen icke att giva skydd åt en hel del kvinnor, som allt fortfarande såsom tillförene förgåta det gamla ordspråket: om skalkar locka dig, följ icke! Men det är min livliga förhoppning, att första kammaren åtminstone skall besinna detta gamla ordstäv: om skalkar locka dig, följ icke!

Herr Trygger: Jag skall icke uppehålla herrarna länge. Jag vill endast säga, att jag kommer att rösta för det förslag, som framställts av herr Thyré, varav dock ingalunda följer, att jag med avseende på 8 § i promulgationslagen binder mig vid vad han här eventuellt föreslagit; det är fortfarande en öppen fråga vad vi skola göra, när vi komma till denna 8 §. Men så mycket vill jag säga, att det föreföll mig, som om herr Alexanderson icke riktigt fattat herr Thyréns förklaring, att om det skett hävdande under äktenskapslöfte samt det bleve process och svaranden, mannen, erkände, att han givit kvinnan äktenskapslöfte, detta då skulle vara trolovning, enligt den lydelse, som herr Thyré föreslog för 1 §. Man kan väl icke göra överenskommelsen att ingå äktenskap kunnigare för en var, än när kvinnan stämmer mannen och säger, att hon är trolovad med honom, och mannen säger: ja, vi äro trolovade. Herr Alexandersons anmärkning torde följaktligen icke vara så alldeles berättigad.

Det må nu därmed vara huru som helst, när vi komma till 8 §, få vi avgöra, vilken lydelse denna § skall hava, och det inverkar icke på avgörandet i avseende på 1 §. Jag kan för min del icke komma ifrån, att om man ser bort från speciella fall och riktar uppmärksamheten på kvinnans ställning över huvud taget, det är i hennes intresse, att man icke gör trolovnungen så formlös som här är föreslaget, utan att man tager in bestämmelser, sådana som herr Thyré föreslagit: ett visst offentliggörande, eller också att kvinnan förser sig med klar bevisning, om kontrahenterna av ett eller annat skäl vilja hava sin trolovning hemlig.

Som sagt, för min del vill jag icke vara med om att avslå det föreliggande lagförslaget; det har alltför stora förtjänster trots de anmärkningar, som med skäl i en eller annan punkt kunna göras, för att jag skulle våga taga på mitt ansvar att rösta emot detsamma. Men å andra sidan anser jag 1 kap. 1 § enligt utskottets förslag icke var tillfredsställande formulerad, utan ber att få instämma i det av herr Thyré väckta förslaget, vilket enligt min mening är det bäst funna.

Herr Bergqvist: Jag har begärt ordet med anledning av herr Alexandersons yttrande, vari han tycktes göra gällande, att jag yrkade avslag huvudsakligen på den grund, att det sänkades bestämmelser om *varning* i detta förslag. Jag har

emellertid alls icke talat om den saken, jag endast nämnde ordet *varning* i samband med ordet *medling*, vilket senare uttryck syntes mig betecknande för den juridiska och ekonomiska synpunkt, som enligt min uppfattning i förslaget framträder på bekostnad av den moraliska. Jag skulle nästan känna mig frestad att »varna» herr Alexanderson för att på detta sätt misstolka sina kamraters yttranden.

*Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande paragraf vore framställda följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) av herr *Thyrén*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i den av herr Petersson i Lidingö villastad avgivna reservation, dock med tillägg i slutet av orden »eller ock skriftligen sig förbundit»; 3:o) att paragrafen skulle intagas att lyda så som herr Pettersson i Bjälbo i sin reservation föreslagit; och 4:o) att paragrafen skulle avslås.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående huvudvoteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Thyrens yrkande.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag å utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen om 1 kap. 1 § av lagutskottets i utlåtande nr 32 punkten A 1 framställda lagförslag antager bifall till herr Thyrens yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag å ifrågovarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 54.

Lagförslag om
äktenskaps
ingående och
upplösning
m. m.
(Forts.)

Härefter uppsattes, justerades och anlogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 kap. 1 § av lagutskottets i utlåtande nr 32 punkten A 1 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf med den av herr Thyrén föreslagna ändring.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 65.

På framställning av herr talmannen beslöts, att den fortsatta behandlingen av förevarande ärende skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Friherre *Fleming* väckte en motion, nr 96, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag till hästutskrivningslag.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 12, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll;

bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten; ävensom

första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om behörighet att utöva läkarkonsten, dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren åtskildes kl. 5,10 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna